

EKENEK

HAYAL / ESTETİK / EMEK

EDEBİYATIN BAŞKENTİ

ANKARA

SAYI

13

YAZ 2026 - SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ

Abdülkadir Budak
Ahmet Rifat İlhan
Ahmet Yıldız
Ayşe Nehir
Bedriye Korkankorkmaz
Çağın Özbilgi
Demet Duyuler
Engin Kükrer

Ercan Baysal
Erdiñç Gültekin
Ertuğrul Özüaydın
Gazanfer Eryüksel
Gültekin Emre
Günay Güner
Güven Baykan
Hasan Çelikkol

Hasan Efe
Haydar Ergülen
Hürriyet Yaşar
İbrahim Eryiğit
İkram Çınar
İlyas Doğan
Kaan Eminoğlu
Müge Gür

Nihat Behram
Orhan Tüleylioğlu
Özkan Mert
Selami Karabulut
Veysel Çolak
Zekeriya Çavuşoğlu

**Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası (Eğitim-İş)
Ekenek Sanat ve Edebiyat Dergisi**

ISSN: 3062-147X

Eğitim-İş Yayınları, Ankara

Haziran 2026

SAYI: 13

Eğitim-İş Adına Sahibi: Kadem Özbay / Genel Başkan

Yazı İşleri Müdürü: Hüseyin Selçuk / Genel Basın-Yayın Sekreteri

Editör: Kaan Eminoğlu

Yayın Kurulu: Hüseyin Selçuk, Aslı Çökenoğlu, Kaan Eminoğlu, Samet Demiryürek

**Danışma Kurulu: Seher Ergin, Doğan Dağdelen, Bülent Metin, Yeliz Toy,
Veli Fırat Şimşek**

Dizgi: Samet Demiryürek

Baskı:

Yönetim Adresi: Ataç 2 Sokak 43/4 Kızılay-Ankara

0312 434 12 06

Ekenek İletişim: 0554 472 23 23

Instagram: [instagram.com/ekenekdergi](https://www.instagram.com/ekenekdergi)

X: x.com/ekenekdergi

Bu dergi Eğitim-İş tarafından T.C. yasalarına uygun olarak üç ayda bir yayımlanır.

Ekenek dergisinin yayın hakkı Eğitim-İş'e aittir. Dergide yayımlanan yazıların ve görsellerin yasal sorumluluğu yazar ve çizerlere aittir. Ekenek dergisinde yayımlanan yazılardan kaynak göstermek koşuluyla alıntı yapmak serbesttir. Yayın Kurulu dergiye girecek yazılarda gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri yapabilir. Ekenek ücretsizdir.

EKENEK

İçindekiler

- 3 Ön Söz / Kadem Özbay
- 4 Edebiyatın Belleği: Ankara / Hüseyin Selçuk
- 5 Editörden / Kaan Eminoğlu
- 6 Dosya: Edebiyatın Başkenti Ankara
- 6 Arkadaş İslıklarıyla Ankara / Haydar Ergülen
- 8 Ankara'da Beni Etkileyen İki Olay / Ahmet Yıldız
- 11 Şehrine Bir Armağandır Şiir / Ertuğrul Özüaydın
- 14 Anakaraya Çıktığım O Yer / Kaan Eminoğlu
- 16 Ayaz, Bellek ve Cümle: Ankara'nın Edebiyatı / Güven Baykan
- 19 Kültür ve Ankara / Günay Güner
- 21 Sincan'da Ölmek / Abdülkadir Budak
- 22 Yüzyıllık Aydınlanma: Abece Neden ve Nasıl Değişti? / İkrım Çınar
- 24 Uyuyan Ölümlülerin Dünyasında Son Durum / Hasan Çelikkol
- 25 Sümbül / İlyas Doğan
- 26 Kapı / Ahmet Rifat İlhan
- 27 Kitap, Kütüphane, Labirent... / Orhan Tüleylioğlu
- 30 Yürü / Demet Duyuler
- 30 İlhan Başgöz'e Vitray / Gazanfer Eryüksel
- 31 Herkes Bana Seni Soruyor / Selami Karabulut
- 33 Ölülerin Mutluluğu / Ayşe Nehir
- 33 Sen de Bir Sorusun / Veysel Çolak
- 34 Sevmediğimiz İşlerde Zorla Çalışmak Üzerine / Hürriyet Yaşar
- 36 Adamın Biri / Erdiñ Gültekin
- 37 Hayat Direniştir - Acının Çağrısı - Gölgenin Ağırlığı / Nihat Behram
- 39 Yoko Ogawa'nın Profesör ve Hizmetçi Adlı Romanında Matematik / Özlem Arslan
- 42 Gözlerin Şarkısızlığına Ağıt / Bedriye Korkankorkmaz
- 43 Lesbos / Müge Gür
- 46 Ben Savaşçı Değilim Gül Yetiştiricisiyim / Özkan Mert
- 48 Âşık Serçenin İdamı / Engin Kükrer
- 51 [Vah...] / Çağın Özbilgi
- 52 Dilin Derinliğinde Dolaşan Bir Değer / Hasan Efe
- 54 Ağıt / Zekeriya Çavuşoğlu
- 59 Şiir Günlüğü 4 / Gültekin Emre
- 61 Ekenek Kitap Rafı

Eğitimiş

Ön Söz

Sevgili okurlar,

Eğitim-İş'in kültür, sanat ve edebiyat alanındaki düşünce toprağı Ekenek dergimizin 13. sayısıyla merhaba!

Bu sayımızın dosya konusunu, Cumhuriyetimizin, aydınlanma devrimimizin ve ulusal kültürümüzün kalbi olan **Ankara** olarak belirledik.

Cumhuriyet'in en büyük amacı, sanatın ve kültürün her çeşidini bir zümrenin tekeline çıkararak tüm yurttaşlarıyla buluşturmadır. Üretilen kültürü ülkenin dört bir yanına taşımak, her kenti bir kültür merkezi haline getirmek, aydınlanma devriminin temel taşıdır. Ulusal kültürümüz, ancak böyle bir paylaşım ve bütünleşmeyle inşa edilebilir.

Ankara; Osmanlı döneminde nüfusu az, sanat ve edebiyatta söz sahibi olmayan bir kenttir. **Ancak Cumhuriyet, bu kentin makus kaderini değiştirmiştir.** Bozkırın ortasında yükselen kent şiirin, tiyatrunun, operanın, sinemanın, roman ve öykünün, özetle ulusal sanatın başkenti haline gelmiştir.

Ankara yalnızca bürokrasinin değil, Cumhuriyet aydınlanmasının da başkentidir. Eğitim ve kültür devrimlerinin temeli atılan bu topraklar, ulusal kültürümüzün filizlendiği bir kültür başkentine dönüşmüştür.

Bu büyük dönüşüm elbette tesadüflerin değil, bilinçli bir kurucu aklın eseridir. **Ankara Devlet Konservatuvarı** ve **Devlet Operası gibi kurumlar sanatta**; "fikir mutfağı" sayılan **Ankara Üniversitesi** ise düşünsel alanda ülkeyi beslemiş ve büyütülmüştür. Bu kurumların koridorlarında filizlenen sanat ve özgür düşünce, Türkiye'nin geleceğini inşa eden sanatçıları ve fikir insanlarını yetiştirmiştir.

Çok sayıda yazar ve şair; bu kentin ayazını solumuş, burada ürettikleriyle tarihimize kazınarak tüm ülkede tanınır hale gelmiştir. Ziya Gökalp'ten Yakup Kadri'ye, Nurullah Ataç'tan Orhan Veli'ye, Sabahattin Ali'den Melih Cevdet Anday'a, Turgut Uyar'dan Ahmed Arif'e, Cemal Süreya'dan Sevgi Soysal'a kadar uzanan nice ismin yolu Ankara'dan geçmiştir.

Cumhuriyet ile başlayan kültürel atılım, bugün mücadelemize rehber olmaya devam etmektedir.

Eğitim-İş olarak verdiğimiz laik, bilimsel ve kamusal eğitim mücadelemizle, Ankara'nın bozkırından yükselen aydınlanma meşalesini aydınlık yarınlara taşımakta kararlıyız.

Bu sayımızda emeği geçen tüm yazar, çizer ve katkı sunan dostlarımıza teşekkür ediyorum.

Ekenek'e düşen tohumların, aydınlık yarınlara filizlenmesi dileğiyle...

Kadem Özbay
Genel Başkan

Edebiyatın Belleği: Ankara

Sayın Okurlar,

Cumhuriyetimizin başkenti Ankara, yalnızca devlet kurumlarının, meclisin ve tarihsel kararların alındığı bir kent değildir. Ankara aynı zamanda düşüncenin, aydınlanmanın, kültürün ve edebiyatın da güçlü damarlarından biridir. Anadolu'nun ortasında yükselen bu kent, kuruluş felsefesiyle birlikte yalnızca bir yönetim merkezi değil; yeni bir toplum tasarımının, yeni bir insan ve kültür anlayışının da taşıyıcısı olmuştur.

Bir ülkenin başkentini yalnızca taş yapılar, geniş caddeler ya da siyasal kurumlar belirlemez. Kentlere gerçek kimliğini veren; onların sözü, sesi, belleği ve ruhudur. Ankara'nın belleğinde ise şairlerin dizeleri, yazarların satırları, sanatçıların izleri ve Cumhuriyet aydınlarının düşünceleri vardır. Başkentimiz, kimi zaman yalnızlığıyla şiire dönüşmüş kimi zaman mücadele ruhuyla öykülere konu olmuş kimi zaman da Cumhuriyet ülküsünün kalemle ifadesi olmuştur.

Edebiyat, toplumların kendisini anlamasının ve geleceğini kurmasının en güçlü araçlarından biridir. Başkent Ankara'nın edebiyattaki yeri de yalnızca bir mekân olmanın ötesindedir; o, düşüncenin üretildiği, sözün olgunlaştığı ve toplumsal belleğin biçimlendiği bir alandır.

Ekenek dergimizin bu sayısında "Edebiyatın Başkenti: Ankara" başlıklı dosyamızla Ankara'nın kültürel ve edebî birikimine farklı yönlerden bakmayı amaçladık. Kentlerin yalnızca haritalarda değil, insanların düşünce dünyasında ve yüreğinde de yaşadığını biliyoruz. Çünkü kentler, onları anlatan sözcüklerle büyür ve geleceğe taşınır.

Bu değerli dosyanın hazırlanmasında emeği geçen tüm yazarlarımıza ve katkı sunan herkese teşekkür ediyor; okurlarımıza verimli, düşündürücü ve ilham verici bir okuma diliyorum.

Hüseyin Selçuk

Genel Basın-Yayın

ve Uluslararası İlişkiler Sekreteri

Editörden

Nereye gitsem bir Ankara düşer ardıma. Yüzümü çevirsem izini görürüm. Herkes için başkenttir; benim için başka bir kenttir. Ankara yalnızdır, yalındır; ama hiçbir zaman tek başına değildir. Yalnızda anıların gösterişsiz süsüyle, belleğin yankı uğultusuyla, gençliğin unutulmuş sesiyle gelir; tüm yurttaşların gözbebeklerine yerleşir. Bir anka masalına konu olması gereken anakara olur düş evrenimizde. Yalnızca bir kent değil; yaşama verilmiş bir yanıt, kendini ululaştıran bir anıttır benim için.

Kaybolmanın ayrıcalığını tattıran geniş caddeleriyle, taşrayı da bir taş gibi bağrına basan sokaklarıyla, kalabalıklara anlam kazandıran meydanlarıyla hem var eder hem yok eder. Kül değil; hüznümüzün üstüne serilen gül renkli bir örtüdür. Gerçeğimi yıkan, gerçeğimi onaran bir taş ustasının sabırla dayanır zamanın kapılarına.

Kuvayı Milliye'nin en net görüntüsüdür; Cemal Süreya'nın şiir ülkesi Mülkiye'sidir. Orhan Veli'nin, Oktay Rifat'ın ve Melih Cevdet'in dostluğudur. Metin Altıok'un toprağıdır, Ahmed Arif'in yakasına taktığı karanfildir; İlhan Berk'in gidilen yolu, Ahmet Erhan'ın şiirsel sonudur. Yakup Kadri'nin fotoğraf makinesidir, Behçet Kemal'in âşıklığıdır, Cahit Külebi'nin öz Türkçesidir, Âşık Veysel'in acılı bağıdır; kara toprağıdır.

İmgesel ve ülkesel değeri bu denli güçlü olan bir kentin, edebiyatımıza yansımaları da aynı ölçüde güçlüdür. Biz de bu sayımızın dosyasını, yaşantımızın ve edebiyatımızın başkenti Ankara'ya ayırmak istedik. Yaza girdiğimiz şu günlerde, sayfalardan yaşama bir Ankara yeli estirmeye çabaladık. Mavi Işıklar'ın yorumuyla sevilen Ankara Rüzgârı şarkısının yarattığı coşkuyla okurlarımızın kucaklaşmasını; "Edebiyatın Başkenti: Ankara" diyerek, edebiyatçılarımızın gözündeki Ankara imgesiyle tatlı bir serinlik yaratmanın olanaklarını aradık.

Biz, yeni sayımızın sayfaları arasında aradıklarımızı bulduk. Sizlerin de aradıklarınızı bulmanız umuduyla...

Sonbaharda yepyeni bir sayıyla görüşmek dileğiyle...

Kaan Eminoğlu

Dosya:

Edebiyatın Başkenti Ankara

ARKADAŞ ISLIKLARI'YLA ANKARA

Haydar Ergülen

“Ankara’da âşık olmak...” diye başlayan şarkının, ‘Ankara’da yaşanan Ankara’da kalır’ türünden, gizli bir anafikri var mı, bana mı öyle geliyor? Dize “zor iki gözüm!” diye bitiyor. Ankara’da âşık olan da, pek çok şeyi, okulu, üniversiteyi, geride bırakıyor ayrılırken, tıpkı geldiği gibi çıkıyor. Gönüboş çıkmıyor, gönüldolusu çıkıyor. Aşkı da bırakıyor ama ayrılığı geride bırakmıyor, onu yanına alıyor, kim bilir belki âştan sonra bir süre onunla avunuyordur. Belki ayrılık, Ankara’da âşık olanlara, kenti terk ederken teselli yerine veriliyordu!

Ankara’da âşık olmanın zor olduğu gibi Ankara’dan ayrılmak da zordur! İkisini de tatmış diyelim, biri olarak, üzerinden yıllar geçtiği, duygusu değil yalnızca gerçekliği de çok uzaklarda kaldığı, artık belli belirsiz olduğu için, ilkini unutamıyordum! Fakat ikincisini unutmadım! Bir kentten ayrılmak bir âştan ayrılmaktan kimileyin daha güç, fena, beter olabilir, benim Ankara ile yıllardır, nerdeyse 50 yıl, yaşadığım tam da böyle bir şeydir. Aşık oldum, yaşadım, bitti, ayrılık oldu ama Ankara’dan ayrılamadım!

Demem o ki, insan her şeyini Ankara’da bırakabilir, bırakır, yalnızca ayrılığı bırakmaz, onu yanına alır ve bir ömür taşır. Nerden mi biliyorum, kendimden elbette! Bu neyin ayrılığı mı? Bir kentten ayrılamamanın ayrılığı! Yanınıza aldığımız o işte. Kentle, anılarla, aşklarla, acılarla, arkadaşlıklarla, nereye gitseniz oraya taşıdığımız. Hiçbir yere, hiç kimseye bırakmadığımız ayrılık. Değerli yalnızlıktan da değerli ayrılık.

Necatigil’in “Şiir Uçları”nda dedikleri geliyor usuma: “Biz bu işin tadındayız. Ne paraya çevrilmez, biz onun ardındayız. Neredesin dost—yanındayız.” Biz ayrılığın da tadındayız, o yüzden hep yanımızda taşırız! Bir daha ve sonsuza dek, film adı ya da bir klişeyle de söylersek, “ölüm bizi ayırana dek”.

Ayrılığını taşımak, Ankara’yı yaşamaktır. Taşıyorum, yaşıyorum. *Arkadaşlık Şiirdir* düşüncesini de en çok Ankara’yla paylaşıyorum. O şiirlerden Ankara’yı, ülkeyi değil, dünyayı terk edenler de oldu, en yakın arkadaşlarım Behçet

Aysan, Ahmet Erhan, Adnan Azar gittiler! Ankara en sevdiğim ikinci kent, birincisi Eskişehir, fakat arkadaşlık deyince Ankara tüm şiirlerin başında gelir! Eskişehirspor’un bitmeyen iniş çıkışlarının sevdalılarına yaşattığı ‘kalp ağrısı’nı, “seven ne yapmaz?” demeyi de unutmadan, bir şiirle paylaşırken, “Ben ondan öğrendim düşe kalka/ amatör kümede aşkla gezmeyi” demiştim. Giden arkadaşlarım, geride onların adları, anıları, acılarının bıraktıklarıyla kalanlar, birbirimizden öğrendik birbirimizin önüne geçmemeyi, her birimiz diğerini öne itmeyi, düşe kalka, amatör küme, aşkla gezdik demeyi. Bunlar şiire sayıldı ama şiirden de önce arkadaşlığa ve yoldaşlığa sayıldı.

Biz bu arkadaşlığa 70’lerde başladık, ortalarında iyice yakınlaştık, sonlarında Orhan Kemal’in çok sevdiğim romanının adı gibi, *Arkadaş Islıkları*’ndan birbirimizi anlar olduk! Islıklarımız farklıydı ama hepsi arkadaşlığı çağırıyordu. Adnan’ın (Azar) bir şiirinde “ne gitti ne kaldı” diye sormasına yanıt gibi oldu, “giden bir yolculuk bırakır şehirde”. Yokluk değil, yolculuk! Arkadaşlıkta o gün bugünü!

Arkadaşlık o günlerde devrimci olma biçimlerinden biriydi. Devrimciyseniz her şeyden önce arkadaşınız. Yugoslav Komünistleri, Partizanlar ‘arkadaş’ diye çağırılmıyormuş birbirlerini, ‘Tito arkadaş!’ Bizim arkadaşlığımızda da hem onlara bir ‘sevgi duruşu’ vardır hem de Ankara’yı cumhuriyet kalesi yapanlara.

Ankara tanışmalar kentidir. Anadolu'nun ortasına kurulması, Cumhuriyet bayrağının ilk orada açılması bundandır, Türkmen kocası Yunus'un dediğince: *"Gelin tanış olalım"*. Devamı şöyle olsa gerekir, 'yeryüzü cumhuriyetini kuralım'. Benim Ankara aşkımda, şair, yazar, öğrenci, devrimci arkadaşlarımın, başımdan geçen aşkların dışında, hepsiyle birlikte ve önce Ankara'ya aşık olmam, ondan arkadaşlığın bir dağ olduğu duygusunu almam ve yoldaşlık kurmam gelir en başta!

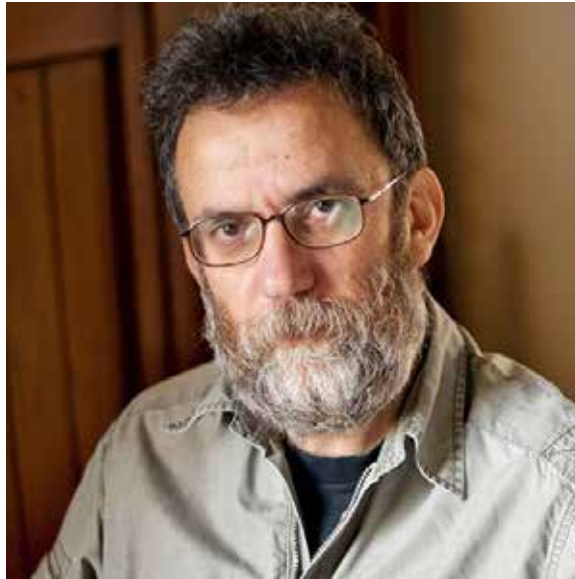
"Ankara'da aşık olmak..." zordur, kolaydır, geçmiş, geçmiş insan, geçmiş yaşam, şimdi bunları anımsamanın zamanı, yeri değil. Fakat önce 'Ankara'ya aşık olmak' diye bir coşku var. Can Yücel, *"Çağın en güzel gözlü maarif müfettişi"*, milli eğitim bakanı deyince ilk akla gelen, başkası da kolay kolay gelmez, babası Hasan Ali Yücel için yazdığı şiirde *"daha başka tür aşklar geniş sevdalar için"* der, biz de bundan Ankara'nın bir şiir olduğunu, aşka oradan, o şiirden açıldığımızı duyumsarız, duyumsadık, hep duyumsanacaktır!

Şiirim öyle başladı, Ankara'ya âşık olmakla, şiirin de bir cumhuriyet olduğuna, yaşamın, doğanın, yeryüzünün laik olduğuna inanarak, bunu akılla, yürekle, bilgiyle, sezgiyle ve bunların tümü, dahası da olan, şiir kavrayışıyla başladı.

Adnan Azar

Aşkın şiire gereksinimi var mıdır, 'şairane' bir düşünceyle aşkın şiirin ta kendisi olduğu söylenebilir, bu doğrulanabilir olmadığı gibi yanlışlanabilir bir şey de değildir. Ama arkadaşlığın bir şiir olduğuna, şiirin de arkadaşlıkla yazıldığına hiç kuşku yoktur. En azından aşkın da, ayrılığın da, devrimin de, arkadaşlığın da başkenti olan Ankara'ya aşık, şiire onunla başlamış ve "Ankara Ankara Güzel Ankara"yı ışıltıyla çağıran bir arkadaşınız olarak benim hiç yoktur! Bir gençlik habercisi olarak şurdan bir ıslık çalsam, 1970-80 arası Ankara arkadaşlığın da kalesi olarak yeniden kurulacaktır!

Haydar Ergülen

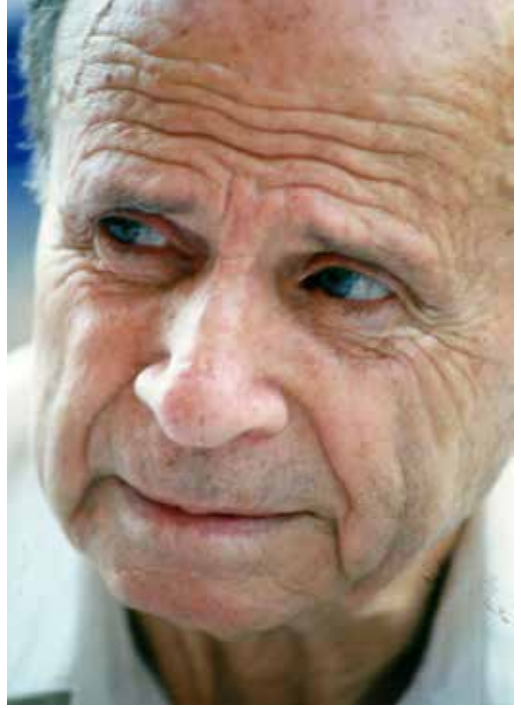
ANKARA'DA BENİ ETKİLEYEN İKİ OLAY

Ahmet Yıldız

Ankara ve Ankara edebiyat ortamıyla ilgili bir dergi sayfası yazı yazmak zor geliyor. Çünkü ancak birkaç cilt roman yazabilirsem Ankara'yla ilgili içimdeki zenginliği aktarabilmiş olurum.

16 yaşında 1976'da Ankara Gazi Lisesi'nin ikinci sınıfıyla başlayan serüven 1978-84 arası kesildi yalnızca. Vedat Günyol'un Cahit Külebi'nin müdürlük yapmış olduğu kutsal bir liseydi Gazi Lisesi. Ama kötü yıllardı ve bunların değerini bilecek yaşta da değildik. Kavga ettim, Lise-Der'li oldum, bıçaklandım ölümden kıl payı kurtuldum, âşık oldum... Daha yirmisini bulmadan.

Önemli iki edebiyat olayı Ankara yaşamımı yönlendirdi: Pazarlamacılık yapıyor bir yandan amaçsızca öykü yazıyordum. Amaçsızca derken hani yazmasam duramazdım var ya; yayımlamak, onun üzerinden bir gelecek inşa etmek, hatta rantını yemek filan... gibi şeylerin bilincinde olmadan yalnızca bu iş için kendini görevli kılmak; sanatçı refleksi. 12 Eylül cezaevi yaşamım üç yıl sürmüş çıkınca okulu bitirmiştik. Ama iş bulamıyordum. Ayrıca dava askerî yargıtayda devam ediyordu. Yeniden içeri girme olasılığının baskısıyla yaşıyordum. O dönemde devlet daireleri dışında özel işletmelerde, hatta garson olmak için bile güvenlik soruşturması isteniyordu. Güvenlik soruşturması da poliste kaydının olmaması, mahkeme kararı filan değil. Yani iş bulmak da zordu. Kötü, karanlık yıllar. 1987... Yangın söndürme tüpü pazarladığım bir yaz Trabzon'dan üniversiteden bir arkadaşımın Kızılay'da Güven Park'ın önündeki heykelin yanında karşılaştım. Sen öyküler yazıyordun çok güzel, dedi. Yazıyorum hâlâ dedim. Bir yarışmaya gönder, öyle olmaz dedi. Nereye gönderebilirim ki dedim. Yarışmaları bile bilmiyorum. Birkaç gün kaldı ama belki yetiştirirsin Akademi Kitabevi Ödülleri kapıyor oraya yetiştirebilirsin, dedi. Sözüne uydum, zaten hazır dosyayı İstanbul'a bir otobüsle gönderdim. Son anda teyzemin oğlu İstanbul'da elden verdi (kargo filan yoktu o dönem). Sonra unuttum. Koçların Divan Pastanesinin arka bitişiğinde bugün baro binası olan binanın bodrumunda bir kafede çay içerken tesadüfen Milliyet gazetesinin sanat sayfasında adıma gördüm. Öykü birincisi olmuşum.

Hüseyin Cöntürk

Sonradan öğrenecektim ki Akademi Kitabevi Öykü Ödülü değil birincisi olmak mansiyon alanlar bile baya anlı şanlı yazar olabiliyormuş. Neyse bir rüya gibiydi, İstanbul'da Osmanbey'de Yazarlarevi'nde Vedat Türkali'nin elinden aldım ödülümü. Kitabı otomatik olarak o dönemin en büyük yayınevi Cem Yayınevi basıyordu ki 5 bin basılıyordu bir kitap en az.

İlk gençliğimin ikilemi hep edebiyat mı devrimcilik mi ikilemi olmuştu. Zorunlu olarak devrimcilikte karar kılmış ve 12 Eylül'ün en karanlık günlerinde 'Generallerin Sonu Şah ve Somoza Gibi Olacak' başlıklı bildirimler basıp bir de otobüslerde dağıtmıştık. Askeri Yargıtay elbet affetmedi cezam kesinleşti. Kalan borcum için Cebeci'deki eve bir gün yorgun argın geldiğimde eve karargâh kurmuş infaz masası polislerince yakalandım. Bir kentin cezaevinde yatmamışsan oralı değilsin derler. Eh ben de Denizlerin idam edildiği o avludan geçtim 4. Koğuştta yattım. Gittiğimde hiç boş yatak yok dediler ama tesadüf bir yatak boşaldığı müjdesi verdiler. Meğer bir gün önce Yalçın Küçük tahliye olmuş. Neredeyse daha sıcak ranzası bana nasip oldu. Oradan da cezası üç beş ay kalanlar Haymana Cezaevi'ne naklediliyor böylece daha ağır mahkumlar için yer açılıyordu.

Talat Sait Halman

Haymana Cezaevi'ne gittiğimde de Doğu Perinçek ve arkadaşları birkaç gün önce tahliye olmuşlardı, ranza bolluğu vardı. İGD'li TİP'li birçok arkadaş bu kagir binada çok güzel günler geçirdik. Orada büyük kazanlarla elma hoşafı yapan sevgili Kemal kitap pazarlamacılığı yaptı ömrü boyunca, geçen yıl aniden öldü. Geçen gün Cevat Geray Caddesi açılışında yine oradan koğuş arkadaşım gazeteci Süleyman Coşkun abimle hasret giderdik, Kemal'i andık.

Cezaevinden çıkınca 30 yaşına yaklaşmış okulu bitirmiş edebiyat öğretmeni olmuş ama 15 yıl devlet memuriyetinden men mahkumiyetimin sırtımdaki küfesiyle ne yapacağımı bilmeden evde babamın homurtularından uzak kalmak için Ankara sokaklarında (O zamana kadar yaşamımı kurmak için çabaladığım her şey boşa gitmiş hayatım bir bebeğin düzeyine inerek sıfırlanmıştı!) aç susuz geziyor, geceyarısı annem tarafından gizlice eve alınıyordum.

1988 yılının bahar ayında bir gün Mülkiyeliler'in önünde film festivaline yardım edecek gönüllü aranıyor duyurusunu gördüm. Düşünmeden daldım. Boş gezmekten iyiydi. İki kat çıktım. İki masa birleştirilmiş beyaz bir örtü örtülmüş birtakım kağıtlara eğilmiş adamlar çalışıyordu. Kendimi tanıttım. Saçları dökük gözlüklüsü ilgilendi. Haymana cezaevinden yeni çıktığımı sakıncalı olduğumu peşinen belirttim. 'Bizi ilgilendirmez evladım, sen bizimlesin artık' dedi gözlüklü olan. 15 yaşından beri siyasi olayların içinde işkenceler çekmiş, askeri onca hapishane (30'una gelmeden saydım 5 değişik hapishanede yatmayı tattırılmışlardı)

yaşamım beni sevgisiz, ilgisiz epey örşelenmiş birisi yapmıştı. Bu güzel söze küçük bir güvene ne kadar ihtiyacım varmış. O sözü söyleyen kişi dünyanın en güzel insanlarından Mahmut Tali Öngören'di. Böylece 1. Ankara Film Festivali'nin (ki sanırım ilk adı Ankara Film Şenliği'ydi) neredeyse kurucusu olma şerefine ermiştim. Yanındaki diğer kurucu ise (daha sonra kim olduklarını daha iyi anlamıştım) Prof. Dr. Oğuz Anaran'dı. İkisinin de ruhları şad olsun. Öngören'in tatlı yönlendirmeleriyle havaalanından film bobinlerini alıp son dakikada makiniste yetiştirmeden teşrifatçılığa kadar her işi zevkle yaptım. Bir sessiz kahramandım ki festival bitince Mahmut Hoca tarafından çağrıldım. Öyle kokteyl filan da yoktu sanırım. Ücret filan zaten yoktu. Öngören'in imzaladığı her salona bedava girebildiğim göğsüme asılı bir kimliğim vardı. Hâlâ saklıyorum. Çok olaylar olmuş İstanbul'dan bazı yönetmen ve artistler Ankara'da film festivali mi olur diye gelmemişler, birtakım aksilikler olmuş, film çevirilerinde aksamalar seyircinin tepkisini çekmiş filan ama Ankaralılar festivallerine sahip çıkmışlardı. Neyse Tali Öngören'le yaşadığımız bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim: Bunlar Ankara'da yaşandı!

Mahmut Tali Öngören beni Mülkiyeliler'in kuytu bir masasına çekip şarap ısmarlayarak çalışmam için teşekkür etti, bir şey veremediği için üzülüğünü söyledi ama bir öneride bulunmak istiyordu ödül olarak: Rus Büyükelçiliği'nde film gösterimine iki kişi çağırılmışlar, (O zaman davetiye ne gezer.) benimle sen geleceksin dedi. Eyvah dedim tam adamını buldu. Daha Haymana Cezaevinde yatağım soğumadı hocam diyecektim ki kabul ettim. Yağmurlu bir akşam taksile elçiliğin kapısına gittik. O dönem polis takibi paranoyası iliklerimize işlemişti. Kesin battım ben dedim. Demir kapı gürültüyle açılırken, belki de davetiyeyi kimse kabul etmedi, beni gözüne kestirdi hoca diye içimden geçirmedim de değil. (Daha sonra bu duyguyu Öngören'in kuzeni olan ki ikisi de Trabzonluydu, Talat Sait Halman'a söylediğimde kahaahalarla gülmüştü.) 12 Eylül'ün göbeğinde bir Rus Büyükelçiliğine gitmediğim kalmıştı onu da yaşadım Ankara'da. Büyükelçi ve eşi bizi karşıladı. Epi topu beş on kişiydik. Korumalar elçilik çalışanları filan. Film seyredecektik. Birkaç yıl önce ABD'de sağcı bir film gişe rekorları kırmıştı. Rusların, kızıkların ABD'yi işgalini anlatıyordu. Ruslar da karşılık olarak bu filmi çekmişlerdi. Film bir nükleer savaş yaşamış ve gaz bulutlarıyla dolu dünyada toprak altında sığınaklarda yaşamak zorunda kalanları anlatıyordu. Dışarda ne olduğunu anlamak için hazırlayıp giydirdikleri bir çocuğu gönderdiler. Öyle bitti. Hatta nükleer bomba kararını verem bilim insanı intihar etti öyle anımsıyorum. Neyse bu film gösteriminden başıma bela gelmedi ama Ankara'nın o soğuk 12 Eylül'ünde tedirginlik ve korkuların içinde ne kadar naif ve deliceydi.

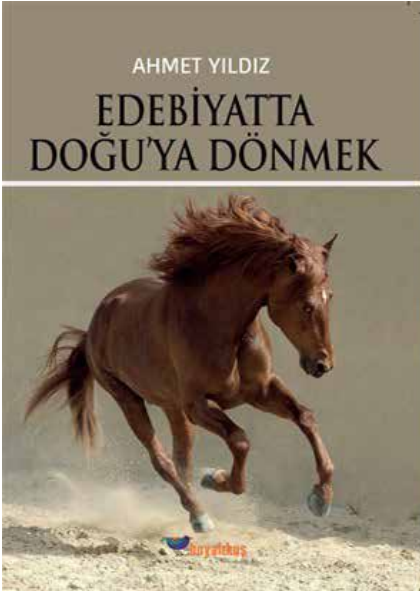
Askere gittim, 1991 yılında Ankara'ya döndüm. İyi bir edebiyat ödülü almıştım ama üç yıldır kayıptım. 18.5 ay hiç izin kullanmadan er olarak (29 yaşında gittim 31 yaşında geldim.) askerliğimi bitirdim. Ankara'da ne iş yapabiliyordum? Edebiyat Dostları dergisi çevresi ödül aldıktan sonra kitabımı çok beğenmişler ve 'Ahmet Yıldız Tanrıları anlatıyor' diye yazılar yazmışlardı. O dönemde cezaevi şairleri yazarları furyası vardı. Beni, hah işte hem cezaevinde yatıp hem de yazar olmayı başaran kişi böyle olmalı'nın örneği göstermişlerdi. İstanbul'a davet etmişler Klodfarer'deki handa bulunan dergi bürosunda Enis Akın, Adalet Çutay, Osman Çutay, Kemal Durmaz, Murat Yetkin, Gürsel Korat, Akif Kurtuluş, Yücel Filizler... gibi yazarlarının arasında şımartılmıştım açıkçası. Ama askere gitmiştim. İşte dönüşte onları aradım. Ama herkes dağılmıştı. Dergi kapanmıştı. O yıllar Dost Kitabevi'nin kurulduğu, İmge Kitabevi'nin palazlanmaya başladığı yıllardı. Ankara'daki grupla Akif ve Murat'la, Gürsel Korat'la filan buluşup dergi çıkaralım diye tutturmuşum. Çünkü çok geride kalmıştım ve edebiyatla ilgili ben 10 yıllık öncesine birlikte 15 yıllık politik mücadele içinde yetenekli ama edebiyat cahiliydim. Önümde öğrenecek büyük bir zenginlik olduğunu sanıyordum. O dönemde Ankara'da yaşayan sanırım Danimarkalı ünlü bir şair vardı. 'Bizansa benziyor aşkımız' adlı şiirini hâlâ anımsarım. Henrik Nordbrand. Onun elinde bir dergi görmüştüm. Onun kapak ve iç dizaynını aynen taklit ederek adımı da Edebiyat ve Eleştiri koyarak diğerleri ne kadar nazlansa da o dönemde beni yalnız bırakmayan Alman sevgilim Barbara Maria Kuhn'la birlikte bir gece matbaada sabahlayarak dergiyi elimize aldık. (Daha sonra bu yaptığımız işin hayatımızı mahvedecek ayrılığa bir sebep olacağını nereden bilebilirdik!) Ankara'nın yaşamıma yön veren ikinci olayı buydu.

*

Burada kesiyorum. Belki bir başka yazıda devam ederiz. Ancak şunları da ekleyeyim: Ankara Türk edebiyatının kurulduğu kenttir. Varlık dergisi, Birinci Yeni, İkinci Yeni vs. alayı Ankara kökenlidir. Ahmet Hamdi Tanpınar bile Ankara'da Gazi Terbiye'deki öğretmenliğinde Tanpınar oldu. Ekleyeceğim unutulup gitmesin bugün varız yarın yokuz: Hüseyin Atabaş'la bulvarda TÖMER binasına doğru yürürken İnkılap ikinin köşesinde sanırım, 'Orhan Veli tam buradaki çukura düştü.' sonra öldü dedi. O ünlü çukura bir taş koymayı başar(t)amadım. Fevzi Çakmak 2'deki Edebiyat ve Eleştiri bürosundan çıkarken Hüseyin Cöntürk, sokağın başındaki üç katlı sarı eski Ankara evini göstererek Tomris'le Turgut Uyar yıllarca burada yaşadılar, demişti. O binanın yıkılışını engelleyemedim, bir plaket bile koyduramadım. Yine Muzaffer İlhan Erdost'la Sıhhiye'den Kızılay'a yürürken şimdiki İş Bankası Kültür Yayınevinin kitabevinin bulunduğu köşedeki alana her hafta İstanbul'dan Edip Cansever'in geldiğini ve Turgut Uyar ve Cemal Süreya'yla buradaki lokantada içtiklerini anlatmıştı. O meydan da iyi bir kaldırım ve anlamsız bir heykelle öyle yaşananlardan habersiz duruyor.

Muzaffer Buyrukçu'nun içki masasına konuk ettiği Maltepe'deki o ev ise ne durumdadır araştırmaya bile yüreğim elvermiyor. Erdal Öz'ün Sergi Kitabevi'nin yerinde ne var merak eden de yok.

25 Nisan 2026 Ankara

ŞEHRİNE BİR ARMAĞANDIR ŞİİR

Ertuğrul Özüaydın

Tarih öncesi dönemden yani Hattilerden ve sonrası Hititlerden günümüze dek uzanan tarihsel, kültürel, ekonomik ve siyasi bir şehirdir. Uçsuz bucaksız düzlükleri, dağları, ormanlarıyla Anadolu'nun tam ortasında temsil ettiği Cumhuriyetin Başkentidir. Ankara bir merkezdir. Bu toprakların Kurtuluş Savaşında bütün ülkeyi harekete geçirecek ve kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nin önünü açacaktır. Kuşatılmışlığın savaşa, savaşın kurtuluşa dönüştüğü bağımsızlık yürüyüşünde üstlendiği rolü bugün de unutmayan özelliğini sürdürür. Kusursuz değerler şehrim. Ne yanında ne az ötesinde bir deniz resmi yoktur. Ama Deniz'le çekilmiş bir acı resmi belleklerden silinmez. Atilla İlhan bu acıyı şöyle dile getirir.

“Şenlik dağıldı bir acı yel kaldı bahçede yalnız

O mahur beste çalar Müjgan'la ben ağlaşırsız

Gitti dostlar şölen bitti ne eski heyecan ne hız”

Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul Cumhuriyet kurulana dek ekonomide, kültürde ve siyasette bütün kadroları İstanbul kendinde barındırıyordu. Bu durum imparatorluğun başkenti İstanbul'la Anadolu şehirleri arasında uçurumlar yaratıyordu. Tanzimat Edebiyatı, Serveti Fünun, Fecri Ati dönemleri yazarı ve şairiyle böylesi bir çevrede gelişti. Bu yönelimin sonucu İstanbul bir başkaydı. Kendi ölçüt ve biçimleriyle doğru bildiklerini sundular.

Tarihe karışan Osmanlı İmparatorluğu sonrası kurulan cumhuriyet ülke içinde değişimler ve dönüşümlerin önünü açmıştır. İşte bozkırın ortasında unutulmuş Ankara Şehri de bağımsızlığın ilanından sonra canlılık kazanmıştır. Cumhuriyetin oluşturduğu demokratik ortamda siyasi ve ekonomik olarak devinim kazanan şehir sosyal ve kültürel anlamda renklenmiştir. Öncelikle Cumhuriyet Devrimlerinin açtığı yolda çağdaş uygarlığın izini sürecek kurumların oluşturulması, üniversitelerin kurulması, sosyal alanların yaratılması yaşam biçimini değiştirmiştir. Oysa Cumhuriyet öncesi kendi içine kapalı, kültür ve sanat birikimi silik, ilçeden birazca büyük sayılabilecek bir küçük şehirdi Ankara.

Ahmed Arif

Cumhuriyetle birlikte bütün bir ülkeyi ekonomik, siyasi ve sosyal alanda yaşama ortak kılmanın çabası bütünselliği oluşturmaktı. Bu açılım giderek amacına ulaştı. Bu değişim ve dönüşüm içinde Ankara önemli bir yere sahipti. Ceyhun Atuf Kansu başkentin simgesi Ankara Kalesi için söylediği gibi “Gönlüm müdür dalgalanan / Bu eski burçlarda böyle / Bir sabah yelidir dolan / Kalbe Vatan sevgisiyle”. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze değin sanatsal ve kültürel çabaları, aşamaları bunu gösterir. Özellikle şiire uzun dönem ayna tutmuştur. Cemal Süreya'da “Oteller, Hanlar, Hamamlar için Sürekli Şiir” ne şehrin şairlerini alır. “Cahit Külebi: ‘O ozanlar var ya büyük ozanlar / Bir yanarken çıkardığımız dumanlar! // Evet, Mehmed Kemal, Yılmaz Gruda, Orhan Veli, / Şimdi hepsi dipte, hepsi birer yeraltı suyu gibi. / Sevgilim bilemem sesimi duyuyor musun / Bir gökkuşağıyla doldurmak istiyorum içini.” işte şiirimiz bu yeraltı sularıyla çiçek açtı.

Bugünü anlatabilmek için geçmişi örneklemek, açıklamak için gereğidir. İşte adı anılan Orhan Veli kısacık ömrünün yirmi beş yılını bu şehirde geçirdi. Şiirimizin gelişimi sürecinde en önemli çıkışlarından birini yapan Garip'in üç şairi Orhan Veli, Melih Cevdet Anday, Oktay Rıfat Ankara'da kurdukları dostlukla, arkadaşlıkla şiirlerini yazdılar. Bu şiirler ki bugünün şiirinin yaratıcılığına yol veren değerli örneklerdir.

Bu yıllara denk düşen zamanlarda Ankara Ulucanlar Cezaevinde tutuklu bulunan Nâzım Hikmet Toplumcu şiirin örneklerini veriyordu. Ulucanlar Cezaevinde yazdığı şiiri yaşadıklarını vurgulamak bakımından değerlidir. “Bugün

Pazar. / Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar. / Ve ben ömrümde ilk defa / Gökyüzünün bu kadar benden uzak / Bu kadar mavi, / Bu kadar geniş olduğuna şaşarak / Kılmıdamadan durdum. / Sonra saygı ile toprağa oturdum, / Dayadım sırtımı duvara. / Bu anda ne düşmek dalgalara, / Bu anda ne kavga, ne hürriyet, ne karım. / Toprak, güneş ve ben... / bahtiyarım...”

Nâzım Hikmet kendinden sonra gelen kuşağı etkilemiştir ve düşünce yolu açmıştır. Onun izinden yürüyen 1940 kuşağı şairleri toplumcu gerçekçidir. Bu duygu ve düşüncede buluşan Enver Gökçe, Ahmet Arif, Atilla İlhan, Hasan İzzettin Dinamo, Mehmet Başaran, Hasan Hüseyin, Gülten Akın gibi önemli adları Ankara’da yaşadı. Toplumsal sorunlara yönelen bu anlayış etkisini bugüne değin sürdürmüştür. Şiiri yalnızca duyguya değil toplum gerçeklerine dayandıran görüşün bugünkü önemli temsilcilerinden biri olan Ahmet Telli Ankara’nın şiir insanlarıyla aynı havayı solumaktadır.

Ellili yıllarda arayış içinde olan, bireyselliği öne çıkaran kimi şairler derinlikli yeni şiirler yayımlanmaya başlar. Bu şiirler ve bu şiirler üzerine yazılan yazılar şiirimizi bir başka noktaya taşımıştır. Sanki Garip şiirine bir tepki olarak doğan yeni şiirin yaratıcı adları Ankara’dandır. Cemal Süreya, İlhan Berk, Turgut Uyar, Sezai Karakoç o yıllarda bu şehirde arayışlarını sürdürmüştür. Ece Ayhan o yıllarda Ankara’da öğrencidir. Ortak özellikleri yeni söyleyiş geliştirmek, söz dizimini değiştirmek, soyut anlamlara yaslanmak gibi yeni bakışla çıkışları hâlâ etkisini sürdürmektedir. Pazar Postası’nda şiirlerini yayımlayan şairlerin şiirlerine II.Yeni adını veren aynı derginin editörü Muzaffer İlhan Erdost’tur. Pazar Postası dergisini çıkarmaktadır. Dergi Ankara’da yayımlanmaktadır. Yönü şiirdir, şiiri Cumhuriyete uzak durmayan yapıdadır.

Ankara’nın şiir serüveni uzadıkça yazı uzadı. Ankaralı şair ablamız Gülten Akın’ın söylediği gibi: “Çağ açıklanır varlığıyla kimi şeylerin / geçmiş yokluğuyla açıklanamaz” Geçmişe bakarak ilerlemek iyidir. Yine 1952 yılında yayın yaşamına katılan 28 sayı süren Mavi Dergisi de Ankara’da çıkar. Atilla İlhan öncülüğünde Maviciler olarak şiirler yazmayı kısa bir süre sürdürürler. Daha sonrasında 1980 kuşağı olarak anılan bir dönem şairlerini görürüz. Ahmet Erhan, Abdülkadir Budak, Haydar Ergülen, Ali Cengizkan, Adnan Azar, Akif Kurtuluş, Mahmut Temizyürek, Hüseyin Ferhad, Ferruh Tunç’u ve sonrasında Yücel Kayıran’ı Ankara’da görürüz. İmgeye yönelen, imgeye yaslanan ürünleriyle yeni bir tutum yansıtmışlardır. Bu İkinci Yeni izlenimi ağır basan şiirsel bir sürecin yansımasıdır. Görülüyor ki böylesi geleneğe sahip Ankara bir yönüyle şairlerin buluşma şehri olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1980 askeri darbesine değin sürekli değişim ve gelişim gösteren şiirimiz soluduğu sert darbe havası ve baskı ortamında kapalılığa bürünmüştür. Oysa Cumhuriyetin ruhu, sesi, seslenişi yeni düşünüşün yolunu açmıştı. Kendinden önceki dönemi değiştirmek ülkenin yeni dinamikleriyle yeniyi yaratmak anlayışı egemendi. 1980 darbesi her şeyi ezip geçerken en çok da kültür, sanat, edebiyat ve eğitim çevresine zarar veriyordu. Tutuklanan, işkence gören etkin güçleri sindirildi. Ülkenin sosyal, kültürel, siyasi etkin kurumları kapatıldı ya da dağıtıldı. Kültür, sanat ve edebiyatın başkenti olan Ankara darbeden en çok etkilenen şehir oldu diyebilirim. Cemal Süreya Ankara’ya ilişkin şiirinde şehriyle şöyle dertleşir:

“Biliyor musun başkentim nedense

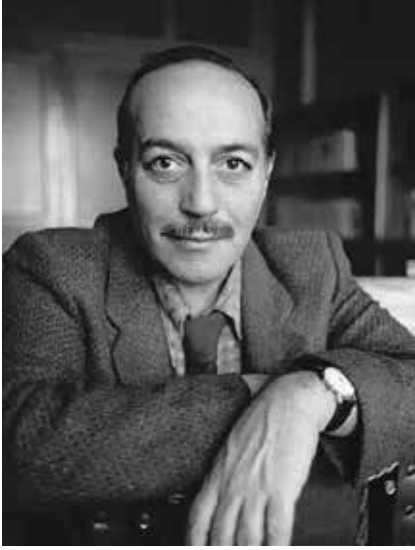
Birbirimizden çekiniyoruz ikimiz de,

Sen yaslarına hiç yaslanmaz oldun

Ben acılarıma yeterince”

Böylesi olanlar olduğu sürece doğurduğu etkiler kaçımılmazdı.

Bu darbe döneminde Türk Dil Kurumu’nun kapatılması öncelikle dil çalışmalarının önünün kesilmesi yönünde atılan en sert adımlardan biriydi. Yalnızca dil çalışmaları değil TDK içinde çalışan onca yazın insanının çalışma olanaklarını ve uygulama fırsatlarını ellerinden almak büyük bir talihsizlikti. Dil, yazın ilişkisinin birlikte yürütüldüğü bu kurum amacı ve işleviyle başkentin yazınsal çevresinin en dinamik ve bağımsız yapısıydı. Böylesine temsil yeteneği bulunan kurumun kapatılması Ankara’da yazın dünyasının donuk ve soluklaşmasını kolaylaştırdı. Dolayısıyla dil ve edebiyata ilişkin çevreler ve akademisyenler sınırları küçültülmüş dar bir ortamda çalışmak zorunda bırakıldı. TDK’nın çekim merkezi olduğu başkentin farklılıklarından biri ortadan kaldırılması yazın yaşamını doğrudan etkiledi. “Adakale Sokak’ta İlhan Berk’i görür gibi oluyorum / Bir kentin tarihinde şairin ayak izleri” dizelerinin sahibi Cemal Süreya şehirde şairlerin ayak izlerini sürer gibidir.

Cemal Süreya

Kapatılan TDK nin yerine 1987 yılında aydınların öncülüğünde kurulan Dil Derneği çalışma ve uygulama bakımından eski TDK nin amacı doğrultusunda yürümektedir. Üyesi bulunduğum dernek dil ve yazın konusunda ki çalışmalarını ekonomik olanakları elverdiği ölçüde yerine getirmektedir. Üstlendiği tarihsel görevin bilincinde yazın çevresine yeni alanlar açmak çabasıdır.

Gazetelerin, büyük yayınevlerinin İstanbul'da çoğalması, yaygınlaşması yazın dünyasına orada yeni olanaklar sunması bakımından önemliydi. İstanbul edebiyatın ticari yollarını kendine bağlıyordu. Yazarı, çizeri için bu önemliydi. Kuşkusuz bunu etkileyen başka etmenlerde vardı. Büyük dergilerin İstanbul'da çıkıyor olması bunun edebiyat ortamına yansması da bir başka nedendi. Ayrıca bir başka önemli neden büyük reklam şirketlerinin İstanbul'da bulunmasıydı. Reklam metni yazan, çizen birçok yazar, şair ve çizerin bu olanakları değerlendirmesi onlara yeni iş kapıları açıyordu. Birçok aydın ve yazarın iç dünyasıyla iş dünyası arasında yaşadığı ikilem onların Ankara'dan uzaklaşmasına engel olamadı. Gönlünde Ankara sokaklarının havasını özleye özleye gittiler. Daha sonra bu duygu yüklü ayrılış öykülerini dile getirişlerini kendilerinden dinledik. “- Şair arkadaş. / Bir derdin mi var / Bir şeyler çıkarmak mı istiyorsun derdinden / Ankara'ya gelmelisin.” diyen Cemal Süreya bugün yaşasaydı şiirinin son dizesini “Ankara'dan gitmemelisin” diye bitirebilirdi belki. Bu arada Hüseyin Atabaş, Ahmet Özer, Mehmet Taner gibi gitmeyenlerde vardı.

Ankara'yı zor duruma düşüren 1980 askeri darbesi olmuştur. Oysa bütün devletler başkentine önem verirler. Bugün yazarı, çizeri, aydını Cumhuriyet mirasının üzerinden eskisi gibi canlı, etkin yazınsal, kültürel ve sosyal ortamı yaratmayı başarmak yolundadır. Hiçbir şey ülkenin acı gerçeklerinden ayrı düşünülemez. Toplum yozlaştıran, ilişkileri bozan, edebiyat ve sanattan uzaklaştıran düzene karşı takınacağımız bir tavır olmalı elbette. Bugünkü sanat çevresinde etkileşimi ve iletişimi yeterli bulsak da bu yönde iyiniyetli çabalar var. Biliyoruz ki Ankara şiirde yeniliğin, karşı duruşun şehri olmuştur. Bu bağlamda deneyimlerden yararlanma yolunu bırakmayalım. Geleneğe bağlı kalabiliriz ama geleneğe koşut yürümeyeceğiz. Yeni şiirler, söyleşiler, eleştiriler ortaya koymak bizim elimizde. Yazınsal alanda deneysel ürünlerin varlığını desteklemeliyiz. Ankara'da değişik eğilimdeki üretimleri yayımlayacak dergilerimiz var. Sesimizi gürleştiren yeni şiirlerle diyelim. Yeniden yenileşme diyelim.

Son söz: Cumhuriyetin başkenti cumhuriyete bağlıdır. Ankara cumhuriyete içten bakar. Cumhuriyetin simgesi Ankara şiirin şehridir. Şiiri önemseyen şehrim şiiri sever. Cumhuriyete şiirle bakar. Ahmet Arif'in dediği gibi. “Hasretim nazlıdır Ankara”.

Ertuğrul Öziyaydın

ANAKARAYA ÇIKTIĞIM O YER

Kaan Eminoğlu

Bir yerde Ankara adı geçince gözlerim dolar, düşümde anıların tatlı esintisi dolandır. Aka Gündüz'ün "Ankara Ankara güzel Ankara/Seni görmek ister her bahtı kara" diye başlayan Ankara Marşı dolandır dilime. Doğduğum evi, büyüme yolculuğumu, edebiyatla tanıştığım yılları anımsarım. Taşlardan kale yapıp top oynadığım sokaklarını, göz yaşlarımı buluşturduğum kaldırım taşlarını düşünürüm An(a)karamın. Geçmişimin izlerini ararım caddelerinde, yorgunluğumun damlalarını akıttığım kaldırım taşlarıyla bakışırım. Anımsadıkça o baş döndüren günleri kendimden uzaklaşıyorum, yepyeni biri olurum, başkalaşırım. Belleğimin derinliklerinde yoğunlaşan imgelerle bağlıyım bu kente. Ne yazık itiraf edemiyorum bu gerçeği kendime bile.

Edebiyat yolculuğum bir mahalle sahafının toz kokusunu içime çekerken başladı belki de. Bir ödev için uğradığım o küçük sahaf dev bir evrenin içine çekmişti beni. Girdabın çekim alanına girip de ondan kurtulmak olası değildi ne de olsa. Kitaplarla tanışıp arkadaşlık ettim, yazırlarla konuşmayı, sesimi çığlık yapabilecek sözcüklerin gücünü öğrendim onlardan. Öğrendikçe öğretme isteğim arttı. Öğretmen oldum, öğrenciliğimin hiç bitmeyeceğinin bilincine vararak. Kitaplar yeni kitaplara kapı araladı. Düşler yeni düşlerin yaratıcısı oldu. Düşün gücü büyüdükçe dış biletim yaşama. Daha iyisini arama, yoksa yaratma isteğiyle doldu içim. Olanı yazmaya olmayanı oldurmaya çalıştım kalemimle. Yazmak da okumak gibi mutluluk doldurdu içimi. Kalemim mürekkeple değil de yaratım coşkusuyla doluydu sanki. Taşkınlığımı temize çektim dizelerde, ıssızlığımı açıkladım düz yazılarda. Evinde Kur'an'dan başka kitap olmayan bir ailenin bir oda dolusu kitabı olan yabancıya dönüştüm. Yabancılık yabancılaşma eşlik etti.

İçimi doldurduklarımınla yetinemedim. Bir dergim olsun istedim ve büyük bir derdim. Yaşıttım olan edebiyat çevresisiyle yakınlık kurdum. Yakınlığın kurdu olmayı başaramamış olsam da iş birliğine açtım. Bir dergi düşüncesiyle doluydu kafamın içi. Dergi, edebiyatçı olmanın gereği idi. Cemal Süreya'nın *Papirüs*'ü, Attilâ İlhan'ın *Mavi*'si, Orhan Veli Kanık'ın *Yaprak*'ı, Yaşar Nabi Nayır'ın *Varlık*'ı, Abdülkadir Budak'ın *Sincan İstasyonu* ile kurduğu özdeşleşmeyi kuracağım bir dergim olmalıydı benim de. Tek başına başarabilecek gücü bulamadım kendimde. Yol arkadaşlarımla kurduğum dergimizi o yüzden. Düşünsel ortaklığı olmayan arkadaşlarla bir Anadolu imecesinin ürünü olacaktı dergimiz. Adını pek de bilinçli olmayan bir biçimde *KANON*

2010 koyduk. Sarsmaya, devirmeye ve yıkıntılar arasında yeni yaratmaya odaklanmıştık hep birlikte. İlk sayımızın hemen hemen hepsi satıldı. Ticareti bilmeyen kişiler olduğumuz bu satış sayısına karşın zarar etmemizden belliydi. Toyduk, o yüzden yorulduk yolun başında, yıpratılmanın şiiiri olduk hep birlikte. Dağıldık nar gibi, parçalarımız bir daha toparlanamayacak bir biçim aldı. Düş ortaklığının düşmanlığın kardeşi olduğunu öğrendik hep birlikte.

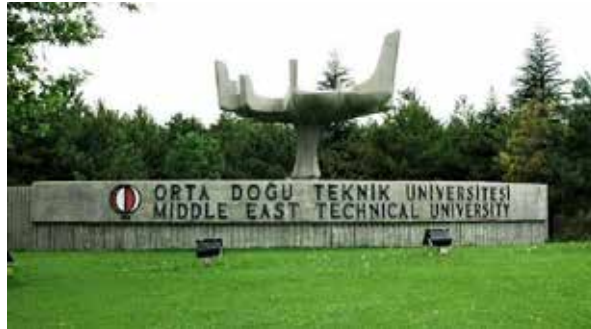
Tek başıma sürdürdüm dergi yolculuğumu, yıpratılmanın şiiirini yazmaya devam ettim mürekkep yerine kan doldurduğum kalemimle. Maaşımın yarısını, zamanımın tamamını yatırdım dergime. Yayın kurulunu yeniledim, satış noktalarını belirledim, matbaacılarla kavga ettim onun için. Bütün emeklerim hiçleştirilmeye çalışıldı yaşamımı bir hiç uğruna sürdürenlerce. *KANON 2010*, *KAAN 2010* oldu dediler sağda solda. Haksız olmadıkları tek sözleri buydu belki de. Ne yalan söyleyeyim, yordu beni dergicilik. Kitaplarıma odaklanmak daha çok cezbedi beni. Kentimin bana armağan ettiği şiiirler, düz yazılar vardı belleğimde. Kaleme dökülmeyi bekleyen, yazılmadıkça kafamın içinde bir yerleri inciten bir kazma gibi yıpratıcı yapıtlardı bunlar. Kitaplarım çıktı sonra art arda. İlk önce *Sizi İkna Edebilirim* sonra *Kırıp Döktüklerim*. Ardından *2020 Şiir Yıllığı*'ni hazırlama sürecim başladı. Türk edebiyatında yanlı olarak hazırlandığını kabul eden ilk ve tek şiiir yıllığıydı. Yankısına odaklandım yazdıklarımın. Sesimin benim duyduğumdan çok çıktığının bilincine vardım. Kentim gibiydim kendim de. Uzaktan gösterişsiz, yakından ışıltılı. Bakmazsan sessiz ve durağan, bakarsan dur durak bilmez bir çocuk hareketliliği. Şiiirimi de kentimin üzerine kurdum. Anılarım kendime ilişkin olduğu kadar kentime ilişkindi. Çocukluğum, ilk gençliğim, yaşama uğraşım, aşklarım ve savaşlarımın toplamıydı yazdıklarım. İnsan, yazarken toparlanıyor en çok da. Unuttuklarını anımsamaya başlıyor, Düzene sokuyor, aktarmanın coşkusuyla duyumsuyor içinde. Güzele ilişkin güzelliğe ilişkin ne varsa içinde dışına döküyor. "Yazdıklarım yaşadıklarımın yalnızca birazı baba" demiştim bir şiiirimde. Bu küçük puntolara bu küçük sözcüklerle anlatamam hepsini. O yüzden hepsini anlatamamayı telafi etmek için edebiyata sarıldım.

Karşılıksız bir aşk değildi edebiyata olan tutkum. Önce biraz hırpaladı ama sonra o da beni sarmaladı, kucak açtı bana. Kızılay'da Ankara edebiyat ortamını tanıttı. Onların o küçük dünyasındaki fırtınaları öğretti. Şair ve yazar dostlarım oldu her yaştan. Ahmet Yıldız'la Boğaziçi Pasta-

nesinde oturup edebiyat gündemini yorumlamayı sevdim. Edebiyat Ortamı ve Hece dergilerince dergi bürolarına davet edilip yazmanın güzelliği üzerine söyleşmenin tadını aldım. Nihat Genç'le buluşup Bahçelide turlamanın da edebiyatın bir parçası olduğunun bilincine vardım. Kimsesizliğime üzüldükten beni yalnızca yazılarımla tanıyan Umut Boyun gibi genç dostları tanımanın erinci sardı içimi. Çiğdem Sezer'in Trabzon anılarını dinledim Dil Derneğinde. Abdülkadir Budak'ın bir dize için başka bir kente gidebileceğini öğrendim, Cezmi Ersöz'ün sigara dumanıyla soluklandım ODTÜ'de. Zamanın yavaş aktığı günlerin birinde Altay Öktem'le buluştum Cernmodern'de. Ahmet Özer'in Türkçeyi coşkuyla savunuşuna tanıklık ettim Ulusal Eğitim Derneğinde. Ahmet Telli'nin bestelenecek kadar kötü şiir yazmadığını öğrendim Ankara Kitap Fuarında. Hüseyin Peker'in elindeki torbanın öyküsünü dinledim Route'da. Ferruh Tunç'un şair bilinci ile yurttaşlık bilincini birleştirebilme gücünü, Eren Aysan'da Ceyhan Atuf Kansu sevgisinin nasıl dile geldiğini gördüm Türk Hukuk Kurumunda. Yusuf Alper'in psikanalizle şiiri buluşturan sözlerini dinledim Kurgu Kültür Merkezinde. Onur Caymaz'la benzerliğimizi konuştuk Kırmızı Kedi'de. Gözen Esmer'le buluştuk Mülkiyelilerde şaşmaz saatimiz yedide. Cevat Akkanat ölümsüzleştirdi sesimi EBA stüdyosunda. Yer adları kişi adlarına karıştı sonra, her önünden geçtiğimde belleğimin odalarında yankılandı yazı dostlarının sözleri.

Çıkarırsız dostluklar kurdum ama nedensizce biten dostluklarım da oldu. Ali Hikmet Eren'le, Serdar Aydın'la, Bircan Çelik'le, Alaattin Topçu'yla kesişti yolum. Kızılay dar ve soluksuzdu. Ben geniş soluklu bir yer istiyordum kendime. Abdülkadir Budak'la söyleşmek için Sincan'a gittim birkaç kez de. Yaşantımın tatlı sohbetlerinden oldu bunlar da. Mehmet İş'in içten dostluğunu anmadan geçemem hiçbir yerde. En çok uğradığım yer evim ikincisi onun bürosudur Ankara'da. İçi dışı edebiyat olan; yürüyen, konuşan, dinleyen ve düşünen bir yazı âşığı tanımasını isterdim ülkeyim. Selami Karabulut'un yakınlığını, Şükran Yargı'nın sevecenliğini gördüm edebiyat sofralarında. Abdülkadir Paksoy'un babacan öğreticiliğiyle kuşattım bilincimi, Meliha Yıldırım'ın çalışkanlığı ile gururlandım, Neslihan Altun'un haksızlığı şiirle reddedişine tanıklık ettim. Mehmet Ali Tan'ın içkinin edebiyata nasıl katkı yaptığını, içmenin de edebiyata bir katkısı olabileceğini anlatmasını dinledim. Nazım Mutlu'nun hep diri olan edebiyatı ve yaşamı doğru okuma becerisini örnek aldım, Nesrin Pekcan'ın nesnel olma becerisine gıpta ettim. Mert Düzal'in gençliğimin coşkunluğuna ayna olmasına şaşırardım, Gizem Uysalcan'la arşınladığım Cebeci sokaklarında yenilgilerimle tanışmayı başardım. İbrahim Eryiğit'in gözlerinde matematiğin şiire içkin bir bilim olmasının öğrencisi oldum. Mehmet Ayıcı'ya fıkralar anlattım. Ali Necip Erdoğan'a çay ısmarlattım. Öner Fikri'den Ahmet Oktay'ın ona yazdığı şiirin öyküsünü dinledim. Muhammet Safa ile mizahın niteliğine, Kemal Ateş'le Türkçenin söz varlığının niceliğine değer vermeyi öğrendim. Bahir Oltulu'yla sohbet ederken edebiyatseverliğin aydınca bir yurtseverliğin sonucu olduğunu sezdim. Adlarını unuttuğum yazarla buluştum. Ankara'yla ve Ankara'dakilerle bir olup paramparça ettim kendimi, toparlandım sonra, yeni bir ben olarak baştan oluştu. Çok değil ancak çoğaldıkça mutluymum. Elimde kalemim, aklımda yazacaklarım oldukça umutluymum.

AYAZ, BELLEK VE CÜMLE: ANKARA'NIN EDEBİYATI

Güven Baykan

Ankara, yalnızca siyasetin ve bürokrasinin de-
ğil; düşüncenin, hafızanın ve edebiyatın da
şehridir. Bu kent yazara, gösterişli manzaralardan çok der-
rinlik, sözün kolaylığı yerine ağırlık, gelip geçici bir ilham
yerine kalıcı bir iç disiplin verir.

Ankara üzerine konuşurken çoğu zaman aynı kolaylığa sı-
ğınılır: Bu kenti siyasetle, bürokrasiyle ve devletle anmak
yetiyormuş gibi davranılır. Oysa Ankara'yı yalnızca resmi
binaların, uzun koridorların, sert yüzlü kurumların şehri
saymak onu eksik okumaktır.

Çünkü Ankara, aynı zamanda Türkiye'nin düşünce hayatı-
nı, kültür ortamını ve edebiyat damarını besleyen en önemli
şehirlere biridir. Hatta kimi zaman bunu İstanbul'a göre
daha derinden yapar. İstanbul daha görünürdür; Ankara ise
insanı içeriden kurar. İstanbul kendini anlatır; Ankara insa-
nı kendi içine döndürür. Bu yüzden Ankara'nın edebiyatla
ilişkisi gösterişli olmaktan çok kurucudur.

Bu şehir insana kendini hemen açmaz. İlk bakışta ölçülü,
mesafeli, hatta sert görünür. Ama biraz yaşayınca, biraz
yürüyünce, biraz da onun taşına, toprağına, caddelerine,
parklarına kulak verince başka bir yüzü belirir. Ankara,
kolay sevilmeyen ama bir kez içinize işledi mi kolay ko-
lay çıkmayan bir şehirdir. Bozkırın ortasında kurulmuş bu
başkentte insanın içine işleyen yalnızca ayaz değildir; dü-
şüncenin ciddiyeti, sözün ağırlığı ve hafızanın direncidir.
Edebiyat da biraz böyle bir yerden doğar: İnsanı kendine
çağırır, onu fazlalıklardan arındıran, kendi sesiyle baş-
başa bırakan bir iklimden.

Benim Ankara'yla ilişkim biraz da yürüyerek kuruldu. Bu
şehir masada oturarak değil, sokaklarında dolaşarak, yo-
kuşlarını çıkararak, ara sokaklarında kaybolarak, parklarında
soluklanarak anlaşılır. Akasyalı sokaklarda yürürken An-
kara'nın başka bir yüzü görünür. Bir anda sert bir kent ol-
maktan çıkar; evlerin pencerelerine, kaldırım kenarlarına,
ağaç gövdelerine, sabah telaşıyla geçen insanların yüzleri-
ne sinen daha sıcak daha insani bir biçime bürünür. Kenti
asıl anlatan çoğu zaman binalar değil, o binaların arasından
geçen hayattır.

Ankara Kalesi'nin çevresinde dolaşırken bunu daha derin-
den hissedersiniz. Eski evlerin arasında, taş kaldırımlarda,
yokuşlu sokaklarda yürürken yalnızca bir semtte dolaş-

mazsınız; sanki şehrin belleğinin içine girersiniz. Ahşap
cumbalar, yıpranmış duvarlar, kapı önlerindeki eski san-
dalyeler, dar sokaklardan sızan yemek kokuları, uzaktan
gelen bir ses, bir çocuğun koşturması... Bunların hepsi
Ankara'nın edebiyatına dâhildir aslında. Çünkü edebiyat,
biraz da taşın, kapının, sokağın ve hatıranın dile dönüş-
mesidir. Kale çevresi, şehri yalnızca başkent olarak değil,
katman katman yaşanan bir yaşam alanı olarak görmeyi
öğretir insana.

Oradan Yahudi Mahallesi'ne inince Ankara'nın hafızası
daha da yoğunlaşır. Bir dönemin izleri, göçlerin, kayıpla-
rın, birlikte yaşamının ve yitip giden zamanların gölgesi
o sokaklarda dolaşır. Kentin bugününe bakarken geçmişin
ağır soluşunu da duyarsınız. Bir şehir ancak böyle bir ha-
fizayla edebiyatın parçası olabilir. Çünkü edebiyat sadece
bugünü yazmaz; eksileni, silineni, yitip gidene ve geride
kalan izi de yazar. Ankara'nın bu semtleri bana hep bunu
düşündürür: Bir şehir, yalnızca görünen yüzüyle değil, sak-
ladıklarıyla da yazıya dönüşür.

Ulus'u da böyledir. Ulus yalnızca bir merkez değildir; An-
kara'nın hem kalbi hem de yorgun alnidir biraz. Cumhuri-
yet'in kuruluş heyecanı da oradadır, esnafın gündelik tela-
şısı da, eski dükkânların sabrı da, kalabalığın yorucu akışı
da. Ulus'ta yürürken insan, bugünün Türkiye'siyle dünün
Cumhuriyet rüyasını aynı anda hissederek. Bu yüzden Ulus,
Ankara edebiyatı için yalnızca bir fon değil, başlı başına
bir metindir. Orada tarihle hayat yan yana akar. Bir yanınız
meydanda bugünle kalır, bir yanınız geçmişe döner. Yazı,
biraz da böyle bir yarılmadan doğar.

Cebeci ise Ankara'nın başka bir damarını taşır. Daha çok
öğrenciliği, düşünceyi, eski zamanın ağırlığını, biriktiril-
miş gençlik hatıralarını çağırır. Cebeci'de yürürken insan
bazen yalnızca bir semtten değil, bir dönemin içinden geçi-
yormuş gibi hissederek. Derslikler, kantinler, öğrenci evleri,
ara sokaklar, eski apartmanlar, ağır akşamüstleri... Cebeci
bana her zaman Ankara'nın düşünceyle kurduğu ilişkiyi
hatırlattı. Bu şehirde edebiyatın güçlü olmasının nedenle-
rinden biri de budur zaten: Ankara yalnızca duyguyu değil,
düşünceyi de besler. İnsanı sadece içe değil, dünyaya ve
memlekete de bakmaya zorlar.

Kurtuluş Parkı, Güvenpark, Kuğulu Park... Bunların her biri Ankara'nın ayrı bir ruh halini taşır. Kurtuluş Parkı'nda biraz daha içe döntük, biraz daha eski bir Ankara vardır. Güvenpark'ta şehrin akışı, telaşı, kırgınlığı, buluşmaları, ayrılıkları gezinir. Kuğulu'da ise daha zarif daha gündelik ama yine de başkent olmanın ağırlığını üstünden atamayan bir Ankara belirir. Bir de Papazın Bağı vardır; günün yükünü kısa süreliğine hafifleten, çayın dumanıyla insanın içini toparlayan o eski Ankara durağı. Bazen kenti anlamak için büyük caddelere değil, böyle küçük duraklara ihtiyaç duyulur. İnsan bazen bir banka, bazen Papazın Bağı'nda içilen bir çaya yaslanır; kalabalığı izlerken kendi cümlesini bulur.

Belki de bu yüzden Ankara, bende yalnızca deneme cümleleriyle değil, şiirle de yer etti. Yağmurun altında Kızılay'ı, Güvenpark'ı, Sakarya'yı düşündüğüm anlarda şehir bir düşünceden çok bir duyguya dönüşür bende. Bir zamanlar şöyle yazmıştım:

severim yağmuru

Ankara'da

eğer dolaşıyorsan Kızılay'da

Güvenpark'ta güvercinler ve sen

otururken bankta

nasıl bir telaş insanlarda

etrafta polis de yoktur hani...

severim yağmuru

Ankara'da

yavaş yavaş adımlarken Sakarya'da

balıkçılar bin bir komiklikler içinde

satarlar bilmeyene uskumruyu palamut diye hani

...

Şiir, bazen bir kenti anlatmanın en sahici yoludur. Yazı şehrin haritasını çıkarır; şiir ise onun insanın içinde bıraktığı izi gösterir. Kızılay'ın telaşı, Güvenpark'ın güvercinleri, Sakarya'nın hafif alaycı gündeliği... Bazen bir kenti anlamak için uzun cümlelerden çok, birkaç dize yeter.

Cinnah, bu şehrin yukarıdan bakan, biraz mağrur, biraz da düşünceli yüzüdür. Oradan Ankara'ya bakarken kentin yalnızca coğrafyasını değil, ruhunu da görürsünüz. Geceleri ışıklar uzanır gider, sokaklar aşağı doğru akar, şehir kendini biraz daha açık eder.

Anıtkabir ise Ankara'nın yalnızca tarihsel değil, duygusal merkezlerinden biridir. Oraya her gidişimde, bu kentin neden yalnızca bir yönetim merkezi olmadığını yeniden düşünürüm. Cumhuriyet'in kuruluş iradesi, modernleşme tasavvuru, kültür ve sanatla kurulan büyük bağ, orada başka bir ağırlık kazanır. Ankara'nın edebiyatını anlamak için de bu damarı görmek gerekir. Çünkü bu şehirde yazı, çoğu zaman Cumhuriyet fikrinden, aydınlanma düşüncesinden, kamusal hayattan bağımsız gelişmedi.

Ankara'nın edebiyat ortamını yalnızca semtler ve sokaklarla anlatmak eksik olur. Bu şehri edebiyat açısından güçlü kılan, aynı zamanda kitabevleri ve dergileridir. Benim hafızamda Ankara deyince Dost Kitabevi'nin rafları belirir önce. Bir kitabın elden ele dolaştığı, yeni çıkanların merakla sorulduğu, bir söyleşi sonrası ayaküstü tartışmaların başladığı, okurun yazarla aynı koridorda yürüdüğü bir yerdir orası. İmge Kitabevi de öyledir. Bunlar yalnızca kitap satılan yerler değil; düşüncenin, merakın ve edebiyatın dolaşıma girdiği alanlardır. Bir şehrin kitabevleri biraz da onun zihinsel haritasıdır. Ankara'nın bu haritası güçlüdür.

Dergiler ise bu kentin edebiyat omurgasını kuran başlıca damarlardan biridir. *Sincan İstasyonu*, *Patika*, *Hece*, *Turnalar*... Bunlar yalnızca birer dergi adı değildir; Ankara'nın başka başka seslerini, başka başka duyarlıklarını taşıyan duraklardır. Dergi dediğimiz şey biraz da budur zaten: Şehrin zihnini görünür kılan bir alan. Bir şiirin ilk kez yayımlandığı, bir öykünün kendine yer açtığı, bir düşüncenin tartışmaya açıldığı, genç bir kalemin sesini duyurduğu yer. Ankara'da dergiler hep önemli oldu. Çünkü bu şehir yazıyı bir heves olarak değil, emek isteyen bir uğraş olarak gördü. Sabretmeyi, dinlemeyi, eleştiriye açık olmayı, yeniden yazmayı bilenlerin şehri oldu biraz da.

Ankara'nın edebiyat ortamı tam da bu yüzden daha tok, daha ölçülü, daha içeriden bir yerde durur. Burada yazı çoğu zaman gösteriden uzak gelişir. Büyük laflardan çok, uzun emeklerin içinden çıkar. Bir şiir, bir öykü, bir deneme önce dar bir çevrede konuşulur, tartılır, yeniden kurulur. Kitabevlerinde, dergi bürolarında, üniversite koridorlarında, kahvelerde, kültür merkezlerinde mayalanır. Belki çok gürültülü değildir ama derindir. Belki çok görünür değildir ama sağlamdır.

Benim kendi edebi üretimime Ankara'nın katkısı da tam burada başlıyor. Bu şehir bana önce dikkat etmeyi öğretti. Sadece bakmayı değil, gerçekten görmeyi. Yüzlerdeki yorgunluğu, bekleyişleri, umudu, hayal kırıklığını, direnci, suskun kalabalıkların içindeki ince sarsıntıyı fark etmeyi... Ankara'da insan çoğu zaman kendi iç sesiyle daha sert karşılaşır. Bu da yazı için çok kıymetlidir. Çünkü iyi metin biraz da insanın kendinden kaçamadığı anlarda derinleşir. Ankara, bana bu iç karşılaşmayı öğreten şehirlerden biri oldu.

Bir başka katkısı disiplin duygusudur. Ankara insanı çalışmaya çağırır. Masaya dönmeye, not almaya, yeniden okumaya, eksik cümleyi tamamlamaya, gereksiz kelimeyi ayıklamaya çağırır. Belki denizi olmadığı için, belki yaşamı daha doğrudan hissettirdiği için, belki yazı insanı sürekli tetikte tuttuğu için... Ama bu şehir, yazıda da hayatta da insanı toparlar. Kendi yazı yolculuğuma baktığımda, Ankara'nın bana yalnızca malzeme vermediğini; aynı zamanda bir iç ölçü, bir çalışma ritmi ve bir yazı terbiyesi kazandırdığını görüyorum.

Ankara bana hafızanın önemini de yeniden öğretti. Çünkü bu şehirde gezerken yalnızca bugünün içinden geçmezsiniz. Cumhuriyet'in ilk yılları, kültür politikaları, sanat kurumları, öğrenci hareketleri, itirazlar, yasaklar, kayıplar, umutlar sizinle yürür. Bu yüzden Ankara'da yazılan metinler çoğu zaman salt bireysel kalmaz; daha geniş bir toplumsal belleğe bağlanır. Ben bunu kendi yazılarımda da hissettim. Kültür-sanat üzerine düşünürken, insan hikâyelerine yaklaşırken, bir sergiyi ya da bir kenti anlatırken Ankara'nın bende bıraktığı o toplumsal dikkat duygusu hep metnin bir yerinde kendini hissettirdi.

Elbette bugün her şey değişiyor. Dergilerin dolaşımı, okuma alışkanlıkları, buluşma biçimleri, yazının yolculuğu eskiye göre başka. Ankara da bu değişimden payını alıyor. Ama yine de bu şehrin edebiyat açısından önemini koruduğunu düşünüyorum. Çünkü Ankara'nın gücü yalnızca mekânlarında değil, bir tür iç atmosferinde yatıyor. Hâlâ bir kitabın etrafında samimi bir konuşma kurulabiliyor bu-

rada. Hâlâ genç bir yazar, şiirini ya da öyküsünü ciddiyetle tartışabileceği insanlarla karşılaşabiliyor. Hâlâ yazının gösteri değil emek işi olduğunu hatırlatan bir damar yaşıyor.

Güven Baykan

Ben Ankara'yı bu yüzden yalnızca bir başkent olarak görmüyorum. Benim için Ankara, cümlelerin ayazla sınındığı, sözün süsten arındığı, düşüncenin duyguyla yan yana yürüdüğü bir şehir. Yazıya omur veren, insanı kolay bırakmayan, onu kendi iç sesine döndüren bir yer. Bazı şehirler insana manzara verir; Ankara derinlik verir. Bazı şehirler büyüler; Ankara biçimlendirir. Bazı şehirler dışarıya açar; Ankara içeriye baktırır.

Kendi adıma söyleyebilirim ki Ankara, yazı hayatımda yalnızca yaşanmış bir şehir değil; düşüncemi, ritmimi, cümleleri etkileyen kurucu mekânlardan biridir. Akasyalı sokaklarından Ankara Kalesi'ne, Yahudi Mahallesi'nden Ulus'a, Cebeci'den Kurtuluş Parkı'na, Güvenpark'tan Kuşulu'ya, Papazın Bağı'nda içilen çaya, Cinnah'tan Anıtkabir'e, Dost ve İmge'nin raflarından dergilerin çoğul sesine kadar bu şehir, benim için yalnızca bir fon olmadı. Yazının içinden geçen bir hafıza, bir düşünce alanı, bir iç öğretmen oldu.

Bu yüzden "Edebiyatın Başkenti" denince benim aklıma Ankara geliyor. Yalnızca burada çok sayıda yazar yaşamış ya da yazmış olduğu için değil; bu şehir yazıya düşünce, hafıza, direnç ve ölçü kattığı için. İnsana yalnızca yazacak bir konu değil, yazarken dayanacağı bir omur verdiği için. Ankara'nın edebiyata katkısı tam da burada başlıyor sanırım: İnsan cümlesini burada biraz daha dikkatle kuruyor, sözü biraz daha tartarak söylüyor, hayata biraz daha derinden bakıyor. Ve bazen bir şehir, edebiyat için bundan fazlasını değil, tam olarak bunu yapar.

KÜLTÜR VE ANKARA

Günay Güner

İster gemi çapasından gelsin, ister Asya'da yer Ladından gelsin Ankara'yı iyi öğrenmek gerek. Atatürk Devrimiyle Ankalaşıp küllerinden doğan Ankara'yı bilmeden Türk tarihi bilinemez.

Yaklaşık MÖ 300'lere bakıyoruz; Keltleri Anadolu'da görüyoruz. Zaman dediğimiz nedir ki?.. Yanılsama... Bugün de buradalar. Tulum, gayda, gayde (ezgi), çift seslilik... Roma, Arap prens gezginin tepedeki gömütü, kale, Selçuklu, Osmanlı, Cumhuriyet, bağımsızlık karakteri.

Lonca ahlakı öyle insan yaratmış ki Cumhuriyete temel olmuş. Ankara'daki sözü sayılanlarından bir öbek posta yönetimine giderler. Doğrudan ve yalnızca Padişah Vahdettin'le telgrafla görüşmek isterler. Damat Ferit Efendi çıkar karşlarına. Ne diyecekseniz bana deyin, kullar zatı-şahaneyle doğrudan görüşemezler, hakları yoktur, demeye getirir. Israr sonuç vermeyince o gerçekten saygın kişiler, işgal ordularına karşı direniş, savaşım isteklerini iletmeyi umdukları Sultanı da Damat Efendiyi de tanımadıklarını bildirir çekilirler. Bu isyandır! Onurlu tindir! Ölümü hiçe saymaktır. Övülesi kültürdür. Bu Kızılca Gün yangınıyla karşılaşır Hacıbektaş üzerinden gelen Mustafa Kemal Paşa. O günlerde telgraftan başka etkin iletişim ortamı yoktur. O koşullarda Seğmenler coşkulu bir kitleyle, Vatan için ölmeye geldik, Paşam hoş geldiniz, çılgınlığıyla toplanırlar (*Atatürk*, Peruşev). Ankara Önderin her yönden bilinçli seçimidir.

Falih Rıfki Atay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Dr. Adnan Adivar, Mehmet Asım Us, Mehmet Akif Ersoy, Nâzım Hikmet... Bağımsızlık Savaşının ve Ankara'nın bugün de başvurulan tanıkları olurlar.

Dil Devrimi abece değişimi, derlemek, taramak demek. Odağı Ankara'dır. Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, halkevleri kurulur. Atatürk yetkin dilci yapısıyla sürekli çalışır.

1939 yılı Avrupa'da Nazi işgallerinin, belanın çöreklenişinin başlangıcıdır. Türkiye'deyse Neşriyat Kongresi, Doğu-Batı klasik yapıtlarının çevrilişi, köy enstitüleri, bu okullarda altı yılda yüzün üzerinde yetişen yazar... Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, Rauf İnan, Ferit Oğuz Bayır...

Orhan Veli

Cumhuriyetle birlikte bir anda yazın akımlarının, sanat yapıtlarının, hem de yüksek nitelikte yaratılması rastlantı değildir. Evet, yalnızca akımlar değil, kişiler.

Garip şiir akımı birinci yenidir. Melih Cevdet Anday, Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat *Garip* adlı ortak kitaplarıyla öncelerindeki Arapça, Farsça çalılarına takılmış, takır tukur şiire ulusun konuşma diliyle tepkilerini ortaya koyarlar. Akımlar hep etki yaratır. İkinci Yeni yine aynı toprakta yeşerir. Bu kez bir ortak kitap yoktur. Ortak şiir anlayışına bağlı şairler, aynı zamanda bireysel birikimlerini, yapılarını geliştirirler. Ellili yıllardır. Muzaffer (İlhan) Erdost Son Havadis gazetesinin kültür sayfasında bir yazı yayımlar. Yazının başlığı İkinci Yeni'dir. Bu tümce şiir akımına ad olur artık. Diğer ozanlar mı? Cemal Süreya, İlhan Berk, Turgut Uyar, Ece Ayhan, Tevfik Akdağ... Etkili akım. İkinci Yeni hem Garip'in hem de Kırk Kuşağı'nın anlayışına karşıtlıktı. Kırk Kuşağı Mehmet Kemal, Oğuz Tansel, Enver Gökçe gibi toplumcu ozanlarda varlık buluyordu. Ahmed Arif yetmiş yılların şiirini tek kitabıyla, *Hasretinden Prangalar Eskittim* 'le güçlü biçimde etkilemiş ozandır. Unutulmadı.

Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Külebi, Cahit Sıtkı Tarancı, Memduh Şevket Esendal, Ergun Göze, Ahmet Say, Sabahattin Eyuboğlu, Sabahattin Ali, Orhan Burian, Orhan Asena... Ankara Ankara güzel Ankara. Seni arar her bahtı kara... Adları anmak gerekli olduğu denli sorunlu iş. Keşke unuttuklarımız olmasa.

Remzi İnanç adı saygınlığı, özlü yazarlığı, anıları çağırıştırır. Onsuz çağdaş Türk yazını yazılamaz. Ayaklı tarihtir aynı zamanda.

Melih Cevdet

Oktay Rifat

Hüseyin Cöntürk, yeni nesnel eleştirinin sessiz sözcüsüdür. Ya Tuncer Uçarol? İncelik simgesi eleştirimen, yazar. Çok emek verdi. Ankara Sevgi Soysal, Tezer Özlü, Bedrettin Cömert, Ahmet Taner Kışlalı, Uğur Mumcu, Muhammed Aksoy, Bahriye Üçok, Cevat Geray, Şerafettin Turan, Sadun Aren, Çetin Örgen, Rahmi Yıldırım, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Yaman Örs, Hüseyin Atabaş, Adnan Azar, Metin Altıok, Behçet Aysan, Burhan Günel, Güney Gönenç, Gürhan Uçkan, Ali Püsküllüoğlu'nu ve nicelerini bağrına bastı.

Ankara kültürün, inceyazının, sanatın da başkenti. Cumhuriyet yönetiminin tansıksı gerçeği. Opera, senfonik müzik, resim sanatı, oyun... Adnan Saygun, Atatürk'ün özendirilmesiyle *Özsoy* operasını besteler ve Atatürk ile İran Şahının bulunduğu ortamda sunulur. Senfonik dinletiler Ankara'da sıradanlaşır, vazgeçilmezleşir.

Ressamlar Anadolu'ya çıkarak insan durumlarını, yurdu tuvale aktarmak yönünde özendirilirler. Sonuç görkemlidir. Namık İsmail dönemin önemli ressamıdır. Fikret Otyam özellikle son yıllarında, eşi Sevgili Filiz Otyam'la birlikte yaratılarını Ankara'da sergilediler.

Ankara Sanat Tiyatrosu (AST) Türk oyun sanatında kilometre taşıdır. Kerim Afşar bilge sanatçı, erdemli insan. AST devrimci oyun sanatının tarihsel yapısı.

Anadolu Medeniyetleri Müzesinin 1921 yılında, daha Büyük Taarruz öncesinde kurulması yeterince anlamlıdır.

Fikret Otyam

SİNCAN'DA ÖLMEK¹*Abdülkadir Budak**“Bir şair İstanbul’da doğmamışsa İstanbul’da ölmelidir”*

Bu cümleyi kurduğumda Kuğulu Park’ta mıydım?
 Yanımda Yücel mi vardı – milattan önceki Yücel–
 Hayati mi geçiyordu, Hüseyin Atabaş mı?
 Hangisine seslendim, duymayan hangisiydi?
 Ama şundan eminim ben bu sözü ederken
 Havuz dediğin deniz, kuğu dediğin martıydı

İnsan kendi yazdığını tırnak içine alır mı?
“Kayığını kaldırırma bağlamış biri
Yerine geçiyorum şu sıra Ankara’da”
 İstanbul düşleriyle yaşlanıyorum
 Yarım Kayseri geride, çeyrek Malatya

Teselli ustasıyım, Ankara fena değil
 Mülkiyeliler bahçesi Mehmet Taner’le
 Çay içimi Ahmet Telli, öteki Adnan
 Beriki Salih Bolat, karınca kararınca
 Gizli şair Hasan Ali, yakın olan uzaklık
 Şükrü bir türkünün su boylarında

Ve benim burada ikilemlerim
 Kravatlı şehirde yakası açık gezmeler
 Hep şapkalı görmek Ahmet Özer’i
 Tavla oynar gibi sakalla oynar
 Engürü Kahvesi’nde Nihat Genç keyfi

Şimdi Ahmet Erhan İstanbul’da ya
 Yaşadığı “daüssıla”
 Ben daha buradayım, kuğular parkta
 Giderim belki bir gün, çocuklar uçar
 Ve Zerrin saçlarını sarıya boyatırsa

(Üç kitabı burda yazdım, bu evde
 Çekiç ve çivilerle)

Bir gün mezarlığına gömülürüm de
 Sincan’da bir sokağa adım verilmez
 Olur ya, belediye başkanlarından biri
 Adımı değil de
 Yalnızlığımı belki

1 Adam Sanat, Kasım 2001, sayı: 190

Şairin Notu: Bu şiir yayımlandıktan sonra Ahmet Erhan, Adnan Satıcı, Adnan Azar, Hüseyin Atabaş, Salih Bolat ve Nihat Genç hayata veda ettiler. Anıları önünde saygıyla eğiliyorum.

YÜZYILLIK AYDINLANMA: ABECE NEDEN VE NASIL DEĞİŞTİ?

İkram Çınar¹

Dil, insanlığın geliştirdiği muhteşem bir olgudur. Çeşitli açılardan betimlenip, işlevleri sıralanabilen bu varlık, iletişim aracı olmadan önce bir kültür ambarıdır. Toplumların tarihleri boyunca geliştirdiği kavramlar, değerler, kültür, kısacası her şeyleri dil denilen ambarde depolanır ve gelecek kuşaklara aktarılır.

Toplumlar, bilim, sanat, felsefe gibi üst yapı kurumlarında yükseldikçe dilleri de zenginleşir. Wittgenstein'in "Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır." görüşü, zengin bir dili kullanan bireylerin düşüncelerinin de zengin olabileceğini, tersine, dilin yoksulluğunun düşüncüyü de kısırlaştıracağını anlatmaktadır. Dile en büyük katkıyı da bu üst yapı kurumlarındaki aydınlar yapar.

Türkçe, tarihin eski dillerinden biridir. Türkçe, günümüzün en çok göze çarpan Almanca, İngilizce, Fransızca gibi Batılı dillerinden çok daha önce gelişkin bir dildi. Ancak Türkçenin özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde din, bilim, sanat ve felsefe dili olmamaktan kaynaklanan nedenlerden ötürü ihmal edilmesi, sözü edilen dillere göre daha geride kalmasının nedenidir.

Türkçenin orta çağda gelişmemesinin nedenlerinden biri de Arap harflerini kullanmaktan kaynaklanmaktadır. Türkçedeki 8 ünlü sesi 3-4 harfle yazabilmek, Türkçe sözcükleri doğru okumayı engelliyordu. Söz gelimi, Arap harfleriyle "öldü" yazınca doğru okuyamadığımız için Arapçadan "vefat" sözcüğüyle yazmayı yeğledik. Bunun birçok örneğini vermek olanaklıdır: "Koz" yazdığımızda okurken "kuz, kız, köz..." gibi yanlış veya komik okunuşlar ortaya çıkabiliyordu. Bu yüzden "koz" sözcüğünün yerini Arapçadan ödünçlediğimiz "ceviz" sözcüğü ile değiştirmişiz. Böylece Kozluk, Kozluca gibi yer adları şimdi anlam sıkıntısı çeker duruma gelmiştir. Bu durum giderek yaygınlaşmıştır. Dikkat edilirse, bu sorun konuşma dilinde değil, yazılı dilde ortaya çıkmıştır. Bu yüzden Osmanlı döneminde konuşma dili ile yazılı dilin farklılaştığını görüyoruz. Halk (avam), yüzlerce yıldır konuştuğu gibi konuşmaktadır. Henüz Arapça etkisinin artmadığı dönemden kalma Yunus Emre şiirlerini günümüzde kolayca anlayabilmekteyiz. Halk, Osmanlı döneminde de yaklaşık olarak bugünkü gibi konuşmaktaydı. Dili değişen seçkinler sınıfı (havas) olmuştur. Osmanlı bilim, sanat ve felsefe çevreleri ve dev-

let görevlileri böylece halkın konuştuğu Türkçeyi bir yana bırakıp, Osmanlıca olarak bildiğimiz ve sadece okuryazar sınıfın konuştuğu yapay ve özenti için kullanılan dili okuyup yazmakta ve konuşmaktaydı.

Devlet görevlileri, bilgin ve sanatçıların dili ile milletin dilinin ayrı olması birçok soruna yol açıyordu: Aydınların halka yabancılaşması ile üretilen bilgi, sanat ve teknolojinin kitlelere aktarılamamasına yol açıyordu. Divan edebiyatı çok niteliklidir ama halk o dili bilmiyordu! Dolayısıyla o estetikten halk yararlanamamıştır. Bilimsel bilgilerden de yararlanamadığı gibi! Türk halkı eğitimde yüzlerce yıl sadece halk ozanlarının bilgeliğiyle yetinir olmuştur.

İslahatçılık ve Ceditçilik

Osmanlı Devleti ve onun ardalanında yer alan Türk ve İslam Dünyası 17. yüzyıldan itibaren bilimsel-teknolojik yarışın dışında kalmış ve üstünlük Avrupa'nın eline geçmişti. Karşı atak yapmak için çareler arandı. Osmanlı İslahatları en bilindik olanlardır. Avrupa'dan birçok kurum ve kuruluş alınmış, bazı gereksinimler karşılanmış, ancak Avrupa'yı öne çıkaran ve Sanayi Devrimi'ne yol açan aydınlanma felsefesi ve bilim toplumu olma durumu anlaşılammıştır. Osmanlı Devleti büyük ölçüde Avrupa'yı taklit etmeye çalışmıştır. Bu bir yere kadar anlaşılabilir. Sofrada daha önce yemediğimiz bir yiyecek varsa, onun nasıl yenileceğini bilenlere bakarak, öykünerek yeriz. Ancak toplumlar başkalarına öykünmeyi pek sevimli bir durum olarak görmez. Özellikle emperyal duyguları tatmış olan Türk toplumunun eski rakip toplumları taklit etmek zorunda kalması ağırına gitmiştir.

İkram Çınar

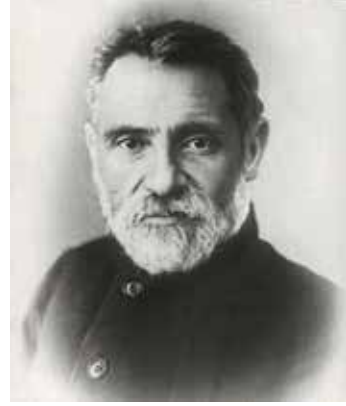
¹ Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi

İsmail Gaspiralı

Osmanlı Devleti'ndeki ıslahatları izleyen Türk dünyasının aydınları da bir şeyleri değiştirmek gerektiğini görüyorlardı. Yeni yöntemleri (usul-i cedid) kullanmak gerekiyordu. Bu düşünceler başta Kazan Tatar medreselerindeki müderrisler (Kursavi, Mercani vb.) olmak üzere Türk dünyasında ciddi bir uyanışa yol açtı ve Ceditçilik (yenilikçilik, ilerici-lik) düşüncesi yayılmaya başladı. Ceditçiler, Batı'yı taklit etmek değil, Batı karşısına bilim toplumu olarak çıkmak gerektiğini söylüyorlardı. Kazan Tatarları aydınlanmış bir toplumdu ve o dönemde (bazılarına göre şimdi de) Rusya'nın lokomotifi durumundaydı. Ceditçilik, 1880-1920 yılları arasında başta Osmanlı Devleti olmak üzere Türk dünyasında en yaygın ve ateşli siyasal harekete dönüştü. Ceditçilik, bir tür aydınlanma felsefesiydi.¹

Ceditçiler, ulus-devlet modeline geçmek, kamusal bilgiyi bilimselleştirmek, milletin dilini kültür ve devlet dili yapmak, kadınlara insani haklarını vermek, dini bilgileri yeniden yorumlamak gibi düşünceler taşıyordu. Ceditçilik düşüncesini Kırım'da İsmail Gaspiralı'nın yayımladığı "Tercüman" ve Azerbaycan'da Ömer Faik Numanzade ve Celil Memmekulzade'nin yayımladıkları "Molla Nasreddin" gazeteleri yaygınlaştırıp, kitlelere mal etti.

Samed Ağa Ağamalıoğlu

Temiz Türkçe Kullanmak

Ceditçiler, birçok alanda devrim yapmak istiyorlardı ve bunu eğitimle yapmak zorunda olduklarının farkındaydılar. Konu eğitim olunca halka erişmek için onun konuştuğu dil ile konuşup, onu ikna etmek zorunluluğu ortaya çıkıyordu. Kullanılan yazılı dil Osmanlıcaydı ve halk şimdi olduğu gibi o zaman da bu dili anlamıyordu. Halkın konuşma diliyle yazmak gerekliydi. Bunun için de abeceyi değiştirmek bir zorunluluktu. Arap abecesi yapay bir dile, Osmanlıcaya yol açmıştı.

1880'lerden itibaren abece sorunu daha yüksek sesle konuşulmaya, dilde halkın konuştuğu dille yazma zorunluluğu ve denemeleri yapılmaya başlandı. Bu arayış sadece Osmanlı Türklerinde değil bütün Müslüman toplumlarda sürüyordu.

"Dilde, işte, fikirde birlik" düşüncesi yazılı dildeki değişikliğin bütün Türk dünyasını kapsamasını gerektiriyordu. Bu yüzden 26 Şubat-6 Mart 1926 tarihlerinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de "Birinci Türkoloji Kurultayı" toplandı. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere bütün Türk dünyasından Türkologlar ve aydınlar toplantıya katılmıştı. Toplantı çağdaşlaşmaya odaklansa da en önemli gündemini abecenin değiştirilmesi konusu oluşturuyordu.

Bakü Türkoloji Kurultayı için kurultayın düzenleyicilerinden Sovyet Azerbaycan'ı temsilcisi Samed Ağa Ağamalıoğlu şunları söylemiştir: "Anadili ile irtibatı kopmuş ve bilimsel fikirlerin ifade edilebilmesi için yeterli olmayan bir dil ortaya çıkmıştır. Öte yandan Arap alfabesinin ses olarak Türkçe ile uyumlu olmadığını da eklersek, Türk halklarının eğitim çalışmalarının ne kadar zor bir vaziyette bulunduğu daha iyi anlaşılır."²

1 Çınar, İkrâm. (2025). Ömer Faik Numanzade'nin ceditçilik çalışmaları ve bunun eğitim politikasına etkisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (Ek Sayı), 65-80. doi:10.33206/mjss.1714176

2 Ahmedova, Salatin. (2021). Samed Ağa Ağamalıoğlu: Bir Ömrün Hikâyesi. Gülnar Yayınları.

Kurultayda Latin abecesine geçme kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda Türkiye 1 Kasım 1928’de, Azerbaycan ise 1 Ocak 1929’da Latin harflerine geçme kararı almıştır. Sovyetler Birliği’ndeki Türkçe konuşan topluluklar da Latin abecesine geçti ancak SSCB, 1939 yılında Türk topluluklarının harflerini Kiril abecesine dönüştürdü. 1991 sonrasında ise Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan yeniden Latin harflerine geçti. 2024 yılında Ortak Türkçe Abece hazırlandı.

İçinde bulunduğumuz yıl bu kararın alınmasının 100. yıldırdır. Yüz yıllık bir deneyim ve bilgi birikimi harfleri değiştirmekle ilgili ciddi değerlendirmeler yapacak veriyi sağlamaktadır. şu saptamayı yapabiliriz: Günümüzde abecedenden kaynaklanan nedenlerden ötürü bazı Türkçe sözcüklerin yazılamaması veya doğru okunamaması sorunu ortadan kalkmış, halkın anladığı temiz bir Türkçe ortaya kmıştır. Abece değişiminden sonra okuryazarlık oranı hızla artmıştır. Devlet ile millet aynı Türkçeyi konuşmaya başlamış, bilim ve sanattaki bilgileri halkın anlamasının önündeki engeller kaldırılmıştır.

UYUYAN ÖLÜMLÜLERİN DÜNYASINDA SON DURUM

Hasan elikkol

Parlayan bir yıldız doğurdu seni
Gülen gözler değdi, farklı diller konuşuldu yanında
stnde aşk alevi, kimi sevsen deryada olabilirsin
Ama yine de ağlaman için nedenlerin var

Acının siyah buluta gömüldüğü bir zamandasın
Ateşin kl sönmek üzere, güneş
Daha erken batıyor eskiye göre
Kimse zerine ken ölümü görmüyor

Bir bilgenin dediği gibi tüm aynalar kırık
Ne olduğunu anlamıyor hiçbir lml
Sen de dâhil, oysa derin bir toprağa bırakılacaksınız yakında
En çok üç gün sürececek yasınız

Tanrılar bulutların üstünde, ben ryama dönüyorum

*Sıradan İnsanların Yalnızlığı, Hasan elikkol
Yağlı Boya, 20x25 cm*

SÜMBÜL

İlyas Doğan

*Sizler, sarıbağ sümbülleri!
Ne de hoş kokarsınız.
Narin elleriniz dolaşır saçlarımda.
Kırpıklarınız beni esir alır.
Sizler, sarıbağ sümbülleri, solmayın sakın!*

Ali, elinde bir demet sümbülle okul yolunda ilerliyor; bahar da ona eşlik edercesine renk renk çiçeklerle dağları, ovaları ve ağaçları süslüyordu.

Kuşların türküleri ve dansları onun neşesini neşe katıyordu. Biraz yürüyor, sonra yere eğilerek çiçeklerin arasından avucuna aldığı uğur böceğine şöyle sesleniyordu: “Uç uç böceğim, yarın düşün olacak. Annen sana terlik pabuç alacak, alacak.” Bu sözleri duyan uğur böceği de Ali’nin işaret parmağına tırmanarak uzaklara doğru kanat çırpıyordu.

Yolda uzun bir süre oyalanan Ali, nihayet okula vardı. Çantasını ve sümbüllerini sırasına bıraktıktan sonra bahçede yakantop oynayan arkadaşlarının arasına katıldı. Oyuna dalan çocukların tatlı rüyası birden okul ziliyle bozuldu. Zili çalan çocuk, bahçenin dört bir yanına koşuyor; oyunu yarıda bıraktırmak için zili olanca gücüyle çalışıyordu. Hal böyle olunca herkes sınıfa koşturmak zorunda kaldı.

Çocuklar büyük bir gürültüyle sınıfı doldurdular. Birden beşe kadar hepsi aynı sınıftaydı. Birleştirilmiş sınıflı bir okuldu burası. Öğrenci sayısı çok olmasa da küçücük sınıf kalabalık görünüyordu. Ali ise bu yıl beşinci sınıfa geçmişti. Bu okulda artık son senesiydi. Eğer yatılı bir okulu kazanabilirse ortaokulu şehirde okuyabilecekti. Yoksa ömrü dağlarda keçi sürüsü peşinde dolaşmakla geçecekti. Bunu düşündükçe canı sıkılıyor, baharı kışa dönüyordu.

Ali bu fırtınalarla boğuşurken öğretmen sınıfa girdi ve ortalığı bir sessizlik kapladı. Hemen defter ve kitaplar açıldı. Çok geçmeden şikâyetler de üst üste yağmaya başladı. Kimi saçının çekildiğinden kimi kaleminin alındığından kimi de kendisiyle alay edildiğinden yakınıyordu. Öğretmen iyice sıkılmış olacak ki sesini biraz yükselmek zorunda kaldı. Ali ise yaşananlara aldırış etmeden sırasının altında duran sümbülleri alarak öğretmenine uzattı. Sınıfı birden mis gibi bir koku sardı. Sanki köyün sümbül kokulu dağları yerinden kalkmış, sınıfa girip çocuklarla yan yana aynı sıraya oturmuştu. Az önceki gergin ortam yerini mutlu bir tebessüme bırakmıştı. Öğretmen yerinden kalktı ve şöyle dedi:

“Çocuklar! Madem Ali arkadaşınız bugün sınıfımızı sümbüllerle şenlendirdi, o halde her biriniz sümbül konulu bir şiir yazınız. Biz de arkadaşımıza en güzel şiirleri hediye edelim. Birinci sınıflardan başlıyoruz. Bitiren parmak kaldırsın. Haydi bakalım!”

Çok geçmeden defterlerin beyaz sayfalarına önce bir şeyler yazıldı. Sonra yazılanlar silindi. Bu hummalı çalışma defalarca tekrarlandı. Nihayet birinci sınıflardan biri parmak kaldırdı ve kısacık şiirini okudu:

Annem sınıftaydı az önce.

Kokusundan tanıdım görünce.

Şiirden cesaret alan ikinci sınıflar durur mu? Onlardan biri de parmak kaldırdı ve gürlü bir sesle haykırdı:

Bahar çalıp da kapımızı

Elinde bir demet çiçekle,

Sümbüller göz kırpar

Bizi önce al, diye.

Sıra üçüncü sınıflardaydı. Onlar macera peşindeydi. Şiirleri de bunu anlatıyordu:

Binip bir kuşun kanadına,

Kırlara çıkmalı bugün.

Haykırmalı güzelliğini

Dört bir yana.

Dörtler daha fazla dayanamadı. Hepsi birden parmak kaldırdı. Öğretmen ise en haylazına söz verdi. Şiiri barışa, umuda dairdi.

Ağlamasın diye çocuklar

Dünyanın hiçbir yerinde,

Rüyalarına girdin her gece.

Kimine misket verdin kimine şeker.

Dağlar kızgın bana

Sümbüllerini aldım diye.

Sınıfımıza izinsiz girip

Şiir dinlemek de neyin nesi?

Nihayet bayrağı beşler aldı. Ali, sümbülleri demet demet derer de onlar için birkaç satır yazmaz mıydı? Dilinden şunlar döküldü:

KAPI

Ahmet Rifat İlhan

Yüzüm demir kapı
her çalana açılan,
cennet alamaz beni
satılık ruhum yok çünkü
ateşin yakması benliğimi
zarar veremez ruhuma.

Karanlık dar koridor,
sonu ışık doğum gibi
gülmek de ağlamak da bir
nefes almak veya almamak burada,
yüzüm demir kapı
her gülene açılan.

Elmayı ısırmadan önceki son anda
ne olduğunu anlamayan
beynim jel kıvamında,
olsa da olmasa da başka hayat
hiçbir dünya alamaz beni
satılık ruhum yok çünkü.

Heyecanlı bedenim sığmaz ruhuma
filizin çiçeklenmesi gibi
var oluşun dayanılmaz coşkusuyla
çıkart nef(e)sim boğazımdan,
yüzüm demir kapı
her çığlığa açılan.

KİTAP, KÜTÜPHANE, LABİRENT...

Orhan Tüleylioğlu

Tutkulu bir okur olan Albert Einstein, yolculuklarına çıkarken yanında kutular dolusu bilim dışı kitap götürürdü. Ona göre, yaratıcılığa ve bilgiye duyulan hazzı uyandırmak, kitabı sevdirmek bir öğretmenin en önemli görevi olmalıydı. Öğrencilerine şöyle derdi: “Kesinlikle bilmeniz gereken tek şey, kütüphanenin yeridir.”

Stefhen King, üniversite öğrencisiyken kütüphane sık sık ziyaret ettiği bir yerdi. Maine Üniversitesi İngiliz Filolojisi bölümünde okuyordu ve kitaplarla ilişkisi dillere destan olmuştu. Üçüncü sınıfta öğrenim masraflarını karşılamak için üniversitenin kütüphanesinde çalışmaya başladı. Kitaplar arasında geçirdiği 1969 yılı unutamayacağı, hayatının en önemli yıllarından biri olacaktı. Yapıtları yüz milyon kopyadan daha fazla bir satışa ulaşan ünlü yazar, kitaplarla ilişkisini hep sürdürdü:

“Ben ağır okuyan biriyim, ama genellikle çoğu kurgu olmak üzere, yılda yetmiş, seksen kitap okurum. Bunu çalışma olsun diye yapmam; okurum çünkü okumayı severim. Nereye gitsem yanıma bir kitap alırım ve gittiğim yerde mutlaka o kitaba dalma fırsatı bulurum.”

Stefhen King gibi, Jorge Luis Borges, Lewis Carroll, Rubén Darío, Georges Bataille, Robert Musil, Georges Perec, Marcel Proust, Mario Vargas Llosa ve daha birçok büyük yazar yaşamlarının bir bölümünde kütüphanecilik yapmıştı.

Perulu yazar Mario Vargas Llosa, 1950’lerde başkent Lima’daki San Marcos Üniversitesi’nde hukuk ve edebiyat öğrenimine devam ederken Milli Kütüphanede çalışmaya başladı. Günün ilk saatlerinde başlayan işi, yeni gelen kitapları kaydetmek, yerlerine koymak, katalogları düzenlemek, bir kitabı aramak veya okuyucularla ilgilenmekti. Kalan iki saat boş zamanını okuyarak ve yazarak geçiriyordu. Maaşı çok iyi olmasa da Llosa burada çok mutluymuştu. 1962’de yazdığı *Kent ve Köpekler* adlı romanıyla kısa sürede üne kavuştu. Sürekli kitap dolu bavullarıyla yolculuklara çıktı. Romanlarının birçoğunu dünyadaki onlarca kütüphanede kaleme aldı. 2010 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’ne değer görülen yazar, kütüphanesinde bulunan otuz bin cilt kitabı doğduğu kent kütüphanesine bağışladı.

Latin edebiyatının en büyük adlarından Jorge Luis Borges, 1955’ten 1970’e değin Arjantin Ulusal Kütüphanesi’nin müdürlüğünü yapmıştı. Düzyazıyla şiiri birleştiren, fantastik öğeleri ağır basan, kendine özgü yazım tarzıyla çok sayıda yapıt veren yazar, cenneti bir bahçe olarak değil, bir kütüphane olarak düşündüğünü söylemiş, en ünlü ve en etkileyici öyküsü *Babil Kitaplığı*’nda evreni sonsuz bir labirent kütüphane olarak tasarlamış, “İnsan yazdığıyla değil okuduğuyla var olur” demişti.

16 yaşında Buenos Aires’te bir kitapçıda çalışırken Borges ile tanışan ve ona dört yıl süresince kitap okuyan Alberto Manguel, ünlü yazarın dünyasından bilinmeyen kesitleri anlattığı *Borges’in Evinde* adlı kitabının yanı sıra *Okumanın Tarihi*, *Kelimeler Şehri*, *Okumalar Okuması*, *Geceleyin Kütüphane* gibi daha birçok benzersiz kitap kaleme aldı. Şunları söyledi:

“İster kendime ait olsun ister geniş bir okur kitlesiyle paylaştığım kütüphaneler bana hep çılgın yerler olarak görünür, onların labirenti andıran, kitapların uyumsuz düzenlerine (becerinin olmasa bile) aklın egemen olduğunu düşündüren mantık beni oldum olası çekmiştir. Sıkış tıkiş raflar arasında kaybolup gitmekten maceracı bir tat alır, harflerin ya da rakamların kurdukları sıradüzenin bir gün beni vaat edilen yere götüreceğine dair boş bir inanca kapılırım...”

Böyle boş sanrılarla yarım yüzyılım kitap toplayarak geçti. Son derece verici olan kitaplarım benden hiçbir şey talep etmez ama bana her türlü ışığı sunarlar.”

Manguel’in, “ikizim” dediği Enis Batur, *Kütüphane: Bir Başka Labirent Öyküsü* adlı kitabında, “Kitaplığımın labirenti çalışma odamın, evimin duvarlarından başlar ve oradan bütün yerküreye yayılır” derken, şunları da ekliyordu: “Onların içinden bir çıkış aramaya yeltenmedim hiç. Tam tersine, ben burada kalmaya, orada kaybolmayı kendime yakıştırdım.”

Mario Vargas Llosa

Dünyaca ünlü İtalyan yazar, eleştirmen, filozof ve göstergebilimci Umberto Eco, Milano'daki eski bir oteli satın alıp, içerisini yeniden düzenleyerek, labirent şeklinde bir kütüphane haline getirmişti. Ona göre kütüphane demek, kişisel bir keşif alanı, dinamik bir düşüncenin ve hayal gücünün merkezi demektir.

İlk örneklerine eski Mısır'da rastlanan kütüphaneler daha çok krallara ait kütüphanelerdi. Bunlardan herkesin yararlanması söz konusu değildi. Bugünkülerine benzer bir hizmetin verildiği, halkın yararlandığı, halk kütüphanesi diyeceğimiz ilk kütüphaneler MÖ VI. yüzyılda Atina'da yaşama geçti. Fakat ilk mükemmel kütüphane Aristoteles tarafından kuruldu. Filozofa göre kitap toplamak bilim insanının çalışmalarından biriydi ve bir anımsatma aracı olarak gerekliydi.

Mısır'ın İskenderiye kenti MÖ 331 yılında Aristoteles'in öğrencisi Büyük İskender tarafından kuruldu. Ama İskender kurduğu kentin tamamlanmasını görece kadar yaşayamayacaktı. İskender'in en iyi generali, Aristoteles'in başka bir öğrencisi Batlamyus Mısır'da kendi krallığını kurdu. Eski Mısır bilginlerinin bilgileriyle, Aristoteles'in Yunan mantığını birleştirerek mükemmel bir şehir geometrisi elde etti. Dünyada yazılı ne varsa onları bir araya getirmeye, dağınık koleksiyonları tek bir kütüphanede toplamaya başladı. İskenderiye Kütüphanesi gezegenimizin o zamanki en büyük kentinin onur ve düşünce merkezi oldu. Dünya tarihinde ilk gerçek araştırma enstitüsünü oluşturdu.

62 yaşında mide hastalığından yaşama veda eden, Antik çağın en yaratıcı ve en çalışkan filozofu Aristoteles, öğrencilerinin kurduğu ne hayallerindeki o ideal kenti ne de o kütüphaneyi görebildi. Aristoteles yalnız felsefe değil aynı zamanda mantık, matematik, fizik, gökbilim, biyoloji gibi konularda oldukça etkileyici çalışmalar yapmış, çalışmalarında gözlem ve deneylerle öncü, güvenilir bilgi üretmişti. 17. yüzyılda pek çok görüşü çürütülse de, Batı bilim dün-

yasına büyük katkıları oldu. Birçok yapıtı günümüze ulaşmadı.

Umberto Eco, unutulmaz romanı *Gülün Adı*'ni Aristoteles'in *Poetika* adlı yapıtının kayıp olan ikinci bölümü üstüne kurmuştu.

Romadaki olay, 1327 yılında, Kuzey İtalya'daki bir Benedikten manastırında, Hıristiyanlık ve dolayısıyla Batı siyasal tarihinin dönüm noktalarından biri olan Papa ile İmparator arasındaki atama yetkisi savaşımının aşamalarından birini oluşturan bir zaman diliminde geçer. Manastırın Papa ve İmparator'un temsilcileri arasında bir uzlaşma ortamı yaratmak için yapılacak önemli bir toplantının eşliğinde, genç bir rahip ölü bulunur.

Yanında yardımcısı Adso ile birlikte manastıra uzlaştırıcı olarak gelen Baskervilleli William adlı yetenekli eski bir sorgucuya, bu ölümü aydınlatma görevi verilir. Başrahip, William'a keşişleri sorgulayabileceğini ve manastırda serbestçe dolaşabileceğini ancak kütüphaneye girmesinin yasak olduğunu söyler. Yüzyıllar boyu herkes için gizli kalan ve hiçbir rahibin bilmediği bir tasarıma göre kurulmuş olan kütüphanenin gizini yalnızca kütüphaneci bilir ve bu sırrı kendinden sonraki kütüphaneciye aktarır. Kilisenin en yaşlı rahibi olan Burgos'lu Jorge kütüphaneden sorumludur. Jorge, kör olmasına karşın kütüphanedeki kitaplarla ilgili her türlü bilgiye sahiptir.

William, yardımcısı Adso ile manastırda karşılaştıkları ilk gizemli ölüm olayını çözmeye çalışırken başka keşişler de benzer şekilde ölmeye başlar. Cesetlerde ortak işaretler vardır: siyah parmaklar, mor bir dil.

Tüm ipuçları, kitapların gizlendiği, insanların doğru bilgiye ulaşmalarının engellendiği manastırın merkezindeki labirent şeklinde inşa edilmiş kütüphaneye ve burada saklanan yasaklı bir kitaba çıkar. William ve Adso sonunda kütüphaneye girmeyi başarırlar. Yasak kitap, herkesin yitliğini ya da hiçbir zaman yazılmamış olduğunu söylediği, gülmenin erdemini açıklayan, Aristoteles'in *Poetika*'sının ikinci bölümünün nadir bir kopyasıdır. Kutsal kitap gülmeyi yasakladığı için Jorge bu kitabı zehirlemiştir ve ona her dokunan birkaç dakika içinde ölmüştür.

William ve Adso kitabı bulmaya çok yaklaştıklarında kütüphanede yaşlı Jorge ile karşılaşılır. William Jorge'ye ölümlere neden olan gizemli kitabı neden bu kadar çok korumaya çalıştığını sorar. Jorge şu yanıtı verir:

“Çünkü onu Filozof yazmıştı. O adamın yazdığı her kitap Hıristiyanlığın yüzlerce yıllık bilgi birikiminin bir bölümünü yok etti. Saygıdeğer pederler, Tanrı Sözü'nün gücüne ilişkin olarak bilinmesi gereken her şeyi söylediler; ama

sonra Boethius'un Filozof'u yorumlaması, Söz'ün Tanrısal gizinin kategorilerden ve tasımdan oluşan bir insan parodisine dönüşmesine yetti..."

William, "Ama gülmekle ilgili bu incelemede seni korkutan neydi? Bu kitabı ortadan kaldırarak gülmeyi ortadan kaldıramasın" deyince de Jorge şu karşılığı verir:

"Gülmek, bir köylüyü bir an için korkudan kurtarır. Ama yasa korku aracılığıyla kendini kabul ettirir; yasanın gerçek adı Tanrı korkusudur. Oysa bu kitaptan, tüm dünyayı yeni bir ateşle tutuşturacak bir kıvılcım çıkabilir: Ve gülme, Prometheus'un bile bilmediği yeni bir korkuyu yok etme sanatı gibi tanımlanacaktır. Gülen bir köylü için o anda ölmek önemli değildir, ama sonra, gülme özgürlüğü sona erince, dinsel tören yeniden tanrısal tasarıma göre içine ölüm korkusu salacaktır. Oysa bu kitaptan, korkudan kurtularak ölümü yok etmek için yeni ve yıkıcı bir umut doğabilir."

İnsanların gülmesini istemeyen, onlara umut olabilecek bir kitabın okunmasını, cinayet işleme pahasına da olsa engelleyen, yobaz kafalı Ortaçağ keşişi Jorge, bu dünyadan o kitapla birlikte gitmeyi yeğler. Önce kitabın zehir sürdüğü sayfalarını koparıp ağzına atarak çiğneyip yutmaya çalışır, ardından elindeki lambayı yere atarak kütüphaneyi yakar ve bu ateşle tüm manastır üç gün üç gece boyunca yanar...

Ortaçağ Avrupası'nda özgür düşüncüyü baskı altında tutan Kilise, sakıncalı gördüğü pek çok elyazmasının kütüphanelerde saklanması ve okunmasını günahla ilişkilendirdi. Antikçağın hukuka, bilime ve felsefeye yönelik yapıtları, Doğu uygarlıklarının düşünsel birikimi, Avrupa'nın pagan inançlarını dine karşı bir tehdit oluşturacağı inancıyla yasakladı. Kilisenin bu korkusu, İskenderiye Kütüphanesi başta olmak üzere pek çok kütüphanenin, içindeki değerli elyazmalarıyla birlikte yakılarak yok edilmesine neden oldu.

Çağlar boyunca saldırıya uğrayıp, yakılıp yıkılsalar da kütüphaneler, küllerinden yeniden doğdular. Yalnızca geçmişi saklayan bir deponun çok ötesine geçtiler. Labirenti çağrıştıran yapılarıyla toplumsal değişime ve bilimin gelişmesine büyük katkılar sağladılar...

Umberto Eco

YÜRÜ

Demet Duyuler

Yürü
aynı ateşte yanmayı göze alanlarla
yürü

Sözünü
daha doğmadan tartan
vicdanını susturmayanlarla
yürü

Yüzünü
kalabalığın uğultusundan çekip
gerçeğin sert yüzüne çevirenlerle
yürü

Düştüğünde
toprağa değil
birbirine tutunanlarla
yürü

Gün dağılırken
karanlığı bile bölüşen
yan yana kalmayı bilenlerle
yürü

Paylaş
ekmeği değil sadece
yarayı
geceyi
sessizliği
omuz omuza çoğalanlarla

Ve bil
yalnızsan
yol kapanabilir
insan insana açılır yol

Yürü

İLHAN BAŞGÖZ'E VİTRAY

Gazanfer Eryüksel

Göç yolunda turna sürüsü
Susamış da yaman
Göllere konmuş
Suyun içmeye

Sevince kesende yüreği
Kanat çırpır da aman
Göl dalgaları, titrer
Divane olur

Horona kalkar da
Halaya durur
Oynar şakır şakır
Turna dansıdır bu

Göçer yolunda gerek
Kanadında taşır turna
Yorulan yavrusunu

HERKES BANA SENİ SORUYOR

Selami Karabulut

Dilek Bingül'e

Çay bardağı henüz soğumamış. Hemen yanı başında, sehpa duruyor. Küllükteyse yarısı içilmiş bir sigara. Söndürülmeden konmuş olmalı. Ucunda dağılmadan uzayan külden belli. O ise yatağına uzanmış; gözleri boşlukta. Kurşun sağ yanağının hemen altından girmiş kafatasından çıkmış. Ağlaşan kadınların her biri farklı şeyler sayıklıyor. Ama kimse, “Neden intihar etmiş?” demiyor. Öldürenlere beddua ediyorlar.

Yıllar sonra gazete haberine bakarken aynı dehşetle ürperiyor Kerem. Fotoğraf zamanın acımasızlığına dayanamadığından solmuş; kırmızı hırkası karararak başka bir renge dönmüş, dizlerini örten etek hiç yok gibi. Saçlarının yarısı yeşilimsiydi yarısı mor. “Yağlı çörekten olmalı,” diyor. Daha derinlere eğiliyor Kerem. Merak ettiği her şey orada sanki, o delici bakışlarda.

Okulun bahçe duvarında otururken de böyle bakmıştı ona. Çocuklar gibi şendiler o gün. Kafalarını arkaya atmışlar ayaklarını ileri geri sallarken kıkır kıkır gülüşüyorlardı. Demet birden suskunlaşmıştı. Ani değişikliği fark eden Kerem, “Ne oluyor, bir şeyin mi var? diye fısıldamıştı. Pili bitmiş oyuncak bebeğin son devinimlerini anımsatan hareketleri tamamen durulduktan sonra, “Bir daha gelme,” diye yanıtlamıştı onu Demet. “Herkes bana seni soruyor.”

Köylü bir delikanlının kolayca kırılan gururuyla duvardan atlayıp arkasına bile bakmadan yürümüştü Kerem. O an, her şeyiyle canlı. Belleğinde hâlâ. Az önce akmış bir film gibi... Ancak geri sardırma düğmesi yok hayatın.

Tam otuz iki yıl önce.

Adımlarını çabuk çabuk atıp bir an önce uzaklaşmalıydı oradan. Olmuyor ama yapamıyor. Ayakları ona direniyor âdeta. Dönüp bakarsa ne yapacağından emin değil. Ağlar, hatta yalvarır. Yürüse sanki kendi izine gömülecek. Arkasından seslenip “Şaka yaptım dese keşke.” Hayır. Sadece kesik kesik soluk alıp verişini duyuluyor kadının. Ağlıyor olmalı. Bu hıçkırıklar niye peki? Onun ilk kez karşı cins olduğunun ayırımına varıyor Kerem. “Haklı,” diyor. “Olmak şey mi köylük yerde bir kadınla erkeğin samimi olması. Başkaları da öyle düşünmüş olmalı. Yoksa neden sorsunlar seni ona?” Kendine çıkışarak “Köyün öğretmeni o. Sen kimsin?” diyor. “Boş gezen tayfasının sadık üyesi.”

Fotoğrafa tekrar eğiliyor Kerem. “Gözlerinde hüznü mü varmış?” diyor. Hem de o yırtıcı bakışlarında ha! O zaman-

lar fark etmediğine şaşırıyor. Onu hep gülerken anımsıyor oysa. Ankara’da hemşehrilerinin evinde köyden gelen çörekleri yerken karşılaştığı bakışlarında da derin bir acı görmüştü. Dehşete kapılmıştı o an. Bir masanın üstünden bakıyordu Kerem’e. Ölü kadının onu her gün ziyaret etmesine alışmıştı. Ama orada en olmayacak yerde ne işi vardı? Geceler boyunca gelip yatağının ucuna oturur kanlı başını hiç kıpırdatmadan ona bakardı. Hep Kerem anlatırdı. O ise kocaman bir soru işareti gibi açılan ağzıyla öylece dururdu. Köyün imamını ilçede nasıl dövdüğünü anlatmıştı bir kez ona. “İyi ki bakire çıktı kadın. Ya çıkmasaydı. Köy mahvolurdu,” demişti herif. O an insan olduğundan utandığını ağlayarak anlatmıştı Kerem. İki eliyle yakasını kavrayarak. “Siz namusu bacak arasında aradığınız için o kadın öldü,” demişti. Hırsını alamayıp adliyeye gitmiş, soruşturmayı yürüten savcıya, “Bir öğretmeni koruyamayan devlet mi olur? diye haykırılmıştı. Onun için yapmıştı bütün bunları. Sahipsiz olmadığını bilsinler diye... Ancak iki saat içinde... Sadece iki. Daha lojmanın duvarlarına yapışan pıhtılar kurumadan memleketine gönderilmek için hazırdu tabutu. Yol uzakmış. Edirne ile Tokat arası... “Kokar yolda,” demişti, kadın milletvekili. “Bir an önce gitsin.” Cenazeyi almaya kimse gelmemişti.

Ankara’da kümeden bozma, rutubetten kararır dört duvar... Bir somya ve piknik tüpü... Arada bir uğradığı hemşehrileri... Onlardan tiksinsen de gideceği başka yer yok.

İkinci gün dayanamayıp terk etmişti köyü. Her yerde o vardı. Bastığı toprakta, yüzüne çevirdiği dağlarda, yudumladığı suda... Kalsa ya birilerini boğazlayacak ya da canına kıyacaktı. Kendi yurdu zindan, insanları cellat olmuştu bir anda.

Her gece yanına gelen ölü kadına hıçkırıklara boğularak “Yatalak annen varmış. Başka da hiç kimsen yokmuş. Öyle mi?” diye fısıldıyor Kerem. “Biz onu oralara ekmeğini kazansın diye göndermiştik,” demiş annen. “Ama o...” Demet, “Bana ne bunlardan” der gibi ağzını daha bir derin açarak susmaya devam ediyordu. Bu suskunluk ah bu suskunluk... Kerem’i çılgına çeviriyor bu suskunluk. Duvarlar bile dayanamıyor anlattıklarına. Gece ilerledikçe nem daha bir hızla ve yoğunlaşarak akmaya başlıyor. Şıp şıp şıp. Ama Demet hayatı yok sayan kanlı başıyla kocaman bir ünlem işareti gibi susuyor sadece.

Ölümlerin konuşamayacağını bilmiyor olamaz. Bir şeyler demesini istiyor yine de. “Neden yanımda olmadın madem beni bu kadar seviyordun,” demesini... Hatta “Sen de o köydensin, herkes kadar sen de suçlusun,” diye haykırmasını... Ağladıkça yaylı somya inip kalkıyor gıcırdaya gıcırdaya. Elleri sımsıkı Kerem’in. Bütün kötülöklere ve vicdanını köreltmış insanlara karşı alabildiğine sımsıkı. İnip kalkıyor. Yumrukladığı duvarda sabaha doğru nem yerine ince ince kan izleri oluşuyor.

Oradaydı masanın üstünde...

Telaşla çörekleri sağa sola dağıtarak daha bir dikkatli eğiliyor. Gece gördüğü sanrının devamı değil o gözler. Bir gazetenin yağlı sayfalarının arasından bakıyor ona. “Gazeteye mi vermişler?” diye mırıldanıyor. Neden olmasın tam üçüncü sayfalık haber. Fotoğrafının altında da büyük puntolarla “Demet öğretmen intihar etti,” yazıyor. Yaşarken herkes sağırdı ama öldüğünü bütün ülke duysun istemişler demek. “Çörek saracak başka gazete mi yoktu,” diye sesini birden yükseltip bağırmasına başlıyor. Onun çıldırmış hâline şaşırmamış gibi bakıyor hemşehrileri. “Hem intihar değil. O öldürüldü hepimiz biliyorsunuz. Korkaklar sizi... Öyle olmasa silahı neden temizleyip saklasınlar...” Gazeteyi alıp sokağa fırlarken “Bir daha bunu eve almayın,” dediklerini duyuyor. “Kafayı yedi.”

Demet’i okul bahçesinde bıraktıktan sonra bir daha gördüğünü anımsamıyor Kerem. Belki uzaktan... Çocuklarla voleybol oynarken anımsıyor onu. Ancak o görüntü “Ondan ayrıldıktan sonra mı önce mi?” bilemiyor. Belleği yaşlandı. Olayları ve tarihleri birbirine karıştırıyor. Bahçe duvardan indikten sonra geçirdiği şoku atlatır atlatmaz hızla uzaklaşmıştı oradan. Arkasından, “Garibin kapısına taş atan çok olur. Sen iyi birisin ama ne çare? Bak şimdiden dedikodular başladı bile,” demiş miydi Demet? Ondan da emin değil. Öyle söylemesini umduğu için zamanla zihninde böyle bir söz yer etmiş olabilir. Hayalle gerçek içi içe artık onda. Ancak her şeyi göze alıp onun yanında yer almamasının hayatının en büyük hatası olduğundan kuşkusu yok.

Askerden gelişinin üçüncü günüydü Kerem’in. O gün muhtarlıktan ağlayarak çıktığını görmüştü Demet’in. Köyün yaşlısı genci sabaha kadar evinin etrafında dolanıp rahatsız ediyormuş onu. “Bir öğretmen nasıl böyle çaresiz bırakılır?” diye hiddetlenerek peşinden okula gitmişti. Gençliğin ateşi kabına sığmaz ediyordu onu. İdealistti üstelik. Köyün yoksunluklarını anlatacak bir roman yazmayı düşünüyordu. Ne var ki cehaletin yumruğuyla tanışmamıştı henüz.

Demet bir çırpıda yaşadıklarını anlatmıştı. Kerem’e güvendiğinden ve ondan yardım istediğinden değil, çaresizlikten. Kim hatırını sorsa içini açmaya hazır birine döndürmüştü korku onu. Jandarma komutanı bile bıkmış şikâyetlerinden. İnanmıyormuş artık. “Evet, kimse inanmıyor bana,” demişti. “Hangi taşa başımı vuracağımı şaşırdım. Ama geceler boyunca evimin çevresinde...” Kerem hınçla, “Ben sabaha kadar nöbet tutarım. Şu karşı tarlaya yatıp...” diye kükremişti. Demet onun bu çıkışını çocuksu bulsa da samimiyetini anlamış olacak ki önce gülmüş sonra ellerini yüzüne kapatıp uzun uzun susmuştu. Ellerini çektiğinde avcu gözyaşıyla doluydu. Boğazına düğümlenen hıçkırığı yutarak “Sakın böyle bir şey yapmayın. Sizin de başınız belaya girer,” diye kestirip atmıştı.

Üstüne düşmeyen bir işe talip olmanın mahcubiyetiyle irkilmışti Kerem. Yüzü alev alevdi. Özür dileyerek oradan ayrılmalıydı. Okulun bahçesine doğru yöneldiğinde kadının arkasından baktığını hissetti. Bir şey diyecek olmalıydı. Ama dönüp bakamazdı. Yeterince rezil olmuştu. Hisleri yanıltmamıştı. Demet, “Bakar mısınız?” diye seslendiğini duyunca geri döndü. “Eğer bana gerçekten yardım etmek istiyorsanız şu duvarı onarabilir misiniz?” diyordu, “Ben de yardımcı olurum size.” Kerem ilk kez kendisinin de okuduğu okulun içler acısı durumunu fark etti. Duvarların sıvaları dökülmüş, boyası kalkmış, kapılar kir içinde, yıkılan duvarın taşları bahçeye saçılmış... Şaşkınlığını atar atmaz, “Tabii ki!” demişti.

Bulanıklaşıyor Kerem’in gözleri. Bayılacak gibi. Her yeri birden hissizleşiyor. Ama bugün onun en mutlu günü. Güçlü olmalı. Kızı atanamayan öğretmenlerden biri değil artık. Sınavdan sınava koşturduktan sonra nihayet... Birazdan birlikte tayininin çıktığı yere gidecekler. Yıllardır sakladığı yerden gazete kupürünü ona göstermek için çıkarmıştı. Kısa da olsa Demet’in kim olduğunu anlatacak, ardından da “Onun bıraktığı yerden devam et. Ancak sakın onun gibi herkese güvenme. Dikkatli ol,” diyecekti. Kızının “Valizler hazır baba!” diye seslendiğini duyuyordu ama dili ağzının içinde kaybolmuş gibi bir türlü döndürüp ona cevap veremiyordu. Halının üstüne yıkılırken “Geliyorum sonunda. Demet,” diye mırıldandı.

ÖLÜLERİN MUTLULUĞU

Ayşe Nehir

“Bir yerden uzaklaştıkça,
Yaklaştıkça bir başka yere.”*

Annemin yeşilin ardından bakması
Babamın neşter ve iğnelerin ardından selamlarını iletmesi
Gökyüzündeki güneşin arkadaşlarıyla ahenk dansları
Bizlere yeraltından bakan karanlık gözler bu renkli hayata dönebilirler mi?

Leylakların her sabah -günaydın- der gibi bize gülümsemeleri
Tabloların bol kakkahalı sohbetleri
Dedikodu yapan binalar
O karanlık bakışlar bu hayatın renklerini görebilirler mi?

...

*Metin Altınok

SEN DE BİR SORUSUN

Veysel Çolak

Bir nedeni olmalı özlemenin
eksilen sevginin, büyüyen dalgınlığın
gecelerin değişen rengi nedense yalnız
bazen bir sözcük olunur kimsenin bilmediği

Bir mektup gelir bilmezsin kimden geldiğini
kimin merakındadır yaşadıkların
hani afiş asarken bir kız vardı yanında
sahiden sabah olmuşsun ona
yüzünü düşünürken kalbin durmazdı yoksa.

O gün kaç kere öpmüştün tabancanı
çatışma başlayınca kaç denilemezdi sana
kaçıncı kavgada kanamıştı gökyüzü
bilinmezdi ne zaman sınırları sildiğin.

Öğrenemedin hiç
kimin çaldığını kurduğun düş'ü
nasıl olduğunu kimse bilmedi yaralandıktan sonra.
Kimse tanımazdı seni, bilmezdi akşamlarını
sorulmayan bir soruydun, bilinmeyen bir yanıt
yalnızlık, anlamsız bir soruydu
bir soruydu yaşam, beklemek bir soru
ayrılık bir soruydu, ölüm başka bir soru
unutulmak geceydi saklananlara.

Yalan tuhaf sorusuydu kirli olanın
açlık sonsuz soruydu
her insan bir soruydu, hiç sorulmayan.

Kimse, 31 Ocak 2026

SEVMEDİĞİMİZ İŞLERDE ZORLA ÇALIŞMAK ÜZERİNE

Hürriyet Yaşar

Topluca işlendiğinde suçlar suç olmaktan çıkıyor olmalı. Öncelikle, suçu kimin ya da kimlerin işlediğini saptamak olanaksızlaşıyor böyle olunca. Örneğin, birini zorla evlendirmek suçtur. Oysa yurdumuzun kimi yerlerinde, en çok da doğusunda kız çocuklarımız hâlâ, başlık parası karşılığında mal gibi satılır. Hiçbir baba, kızını para karşılığında satmakla suçlu görülmez bu davranışıyla. Kuşkusuz, zorla evlendirilecek olan ya da evlendirilen kız, gidip de devletin yetkili makamlarına babasından yakınmazsa. İsteği dışındaki bu evliliği yasaların gücüyle engelleyebileceğini bilse bile, yakınma dilekçesini verir vermez, geleneklerin biçimlediği o babanın evine dönmek zorunda olduğunu bilen hangi kız böyle bir bildirimini, yakınmayı göze alabilir?

Eş seçiminde kimi bölgelerimizde durum böyledir de, iş seçiminde daha mı iyidir? Tam tersine... Eş seçiminde kızları zorlama geleneği, kimi bölgelerimizin kimi aileleriyle sınırlı iken, yurdumuzun her yerinde, nüfusumuzun çok büyük bir bölümü, istemediği işlerde çalışma zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Yoksa açlık, evsizlik, hemen oracıkta beklemektedir. İş seçimi konusunda dünyadaki durumun da bundan çok başka olmadığını biliyoruz.

O çağdaş mı çağdaş iş yasalarında, hatta anayasalarda istendiğini bağırılınsın, “kimse istemediği bir işte zorla çalıştırılmaz” diye... Herkese istediği alanda iş sağlanamadıktan, herkesin umarsızlıktan değil, gönüllü seçtiği işlerde, geçinebileceği düzeyde gelir elde edeceği düzen kuruladıktan sonra, yasaların, “kimse istemediği işte çalışmaya zorlanamaz” diye efenlemeleri, göstermelik bir adalet maskesinden öteye geçebilir mi?

Şu iğrenç kapitalist düzende yenilmiş olarak, yani istemediğim işlerde çalışarak yaşamaya, eski çağların feodal düzeninde bir köylü olarak yaşamayı yeğlerdim. Hem doğanın, hayvanların, bitkilerin içinde, onlardan biri olurum hem de -büyük bir olasılıkla- bugünkü bilincim olmayacağı için, belki mutlu bile olurum.

Haksızlığın içinde ve etkisinde iken, bir yandan da haksızlığın bilincinde olarak yaşamak büyük bir acı. Kaç kez yenilmiş olursa olsun, bu acı yüzünden yeniden başkaldırıyor mu insan?

İnsanların, istemedikleri işlerde yaşamlarını tüketmek zorunda kaldıkları bir uygarlık neye yarar.. hırçın, savaşçı, güvensiz, sömürgeci, işbirlikçi, güvenilmez ya da pısrık, sinik, korkak, içe kapanık, umutsuz, boyun eğici, bunalımlı insanlar yaratmaktan başka?..

Sağlıklı bir ruh yapısı içinde yaşamla başa çıkmaya uğraşan, barışçı, dingin, olgun kuşaklar, bireyin sevdiği işi yapabildiği toplumlarda yetişir. Oysa bizim üniversite düzenimiz, elli yılı aşkın süredir uygulanan merkezi sınav ve öğrenci yerleştirme biçimiyle, işini kendi seçme olanağı elinden alınmış, bu yüzden de işini sevmeyen kuşaklar ürettiği ardı ardına.

Herkesin tutkun olduğu işi yapma olanağının bulunduğu... İnsanların, işten çıktıktan sonra bile işlerini düşündükleri, ertesi gün işlerinin başına geçecekleri saati ipe çektikleri bir toplumsal düzeni düşünebiliyor musunuz? Üstüne üstlük herkesin önünde de, işinde ilerleme, araştırma, örgütlenme olanağı bulunduğunu... Sorunların en büyük bölümünün, işlerin doğru yapılmayışından kaynaklandığı şu yaşamda... İşlerin doğru yapılması ülküsü büyük ölçüde gerçekleşmez miydi öyle olsa?

Düşünceyi böyle, örgütlenmiş sömürüden habersizmişçesine yürütünce, fabrikaları, o dev üretim düzeneklerinde büyüklü küçüklü dişlilere dönüşmüş insan yığınlarını... Ya da, kırsal kesimlerde büyük toprak sahiplerinin egemenliğinde, çağdaş mı çağdaş anayasaların sözde güvencesi altında sayılan, gerçekte ise özgürce oy kullanma hakkından bile yoksun olan topraksız köylüleri unutmuş oluyoruz kuşkusuz.

Bireyi sürüleştiren, bireyliğini yok eden düzenleri ne zaman aşabilecek insanlık?

Paul Lafargue’ın *Tembellik Hakkı* adlı kitabını okuma sürecindeki çağrışımlardan çıktı bu yazı da. (Çev: Vedat Günyol) Gerçi onun ‘tembellik hakkı’ dediğinin, ücretli emekçinin çalışma süresini azaltarak artırılabilecek ‘dinlenme hakkı’, başka bir deyişle ‘özel yaşam süresi’ olduğunu anlıyoruz.

Emeğiyle geçinen insanın kendinin olacak saatleri artırma savaşımını da, insanın insanlaşması yolundaki savaşımının en önemlilerinden biri olarak görüyorum ben. Gündelik koşturmacadan uzak, kafasını dinleyebilen, ‘Ne yapıyorum, niçin yapıyorum?’ sorusuna her gün zaman bulabilen, bu özsoğulama içindeki bilinçli insan, işiyle bağıını sorgulayabilir, sevdiği işe kavuşma düşleri kurabilir. Sömürüyle savaşımından değersiz olmasa gerek insanın sevdiği işi yapma savaşı. O insan kurtarabilir sürüleştikten kendini de, insanlığı da.

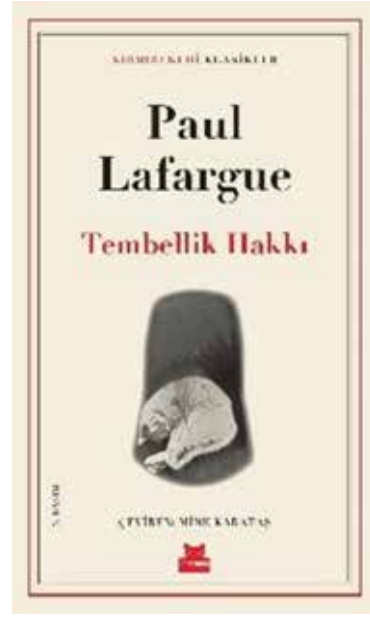
İstenmeyen işlerde çalışmanın bu denli yaygın olduğu bir çağda hangi iş doğru, iyi, güzel yapılabilir!

‘Ham hayal’ denen şey, böyle bir düzende insanlığın ileri gidebileceğini düşlemek olsa gerek.

◇

Paul Lafargue

ADAMIN BİRİ

Erdirinç Gültekin

Büyük oğlu Avrupa'dan yeni dönmüş. Tatile gitmişler eşiyle. Oğlu bir şişe şarap bile getirmemiş hediye diye. Oysa kendisi, onu en iyi okullarda okutmuş; lise zamanı en pahalı koleje, üniversiteye de İstanbul'a göndermiş. Altına araba çekmiş daha yirmisinde. Evlilik armağanı en değerli evinin tapusunu yapmış üzerine. Ama gelini olacak çatlak yok mu, çocuğu resmen zehirlemiş. Kendisine amca diyormuş gelin. Bir gelinin kayınbabasına baba yerine amca dediğini hangi kitap yazarmış...

Büyük oğlu içermiş, gelin de öyle. Geçen dargın olmasına karşın ziyaretlerine gitmiş, bir bardak viski bile ikram etmemişler. Oysa bar çeşit çeşit içkilerle doluymuş. Gerçi kendisi eskisi kadar içmiyormuş, hatta sabah namazına kalkıyormuş arada.

Ufak oğlanla da arası iyi değilmiş. Ufağı evlendirmek istiyormuş ama o, ben kendimi Allah yoluna verdim, evlenmeyi düşünmüyorum diyormuş. Galiba gizli gizli bir tarikata gidiyormuş. Peşindeymiş. Bulacaktı.

Çocukların birbiriyle de arası yokmuş hatta kopmuş. İkisinin de gözü Alaçatı'da ki o muhteşem yazlıktaymış. Büyüğü küçüğün hakkını verip yazlığı üstüne almak istemiş. Hep gelinin işidir bu. Küçük yaklaşmamış bu işe, kavga etmişler tekmeli yumruklu. Kendisi sinirlenmiş bunu duyunca. Ben daha ölmedim, o yazlık bana babamdan kalmış, siz kimin malına çöküyorsunuz diye bağırması, yüzlerine tükürmüş.

Babası zamanında reismiş yani şimdinin belediye başkanı. Çok muhterem, nur yüzlü bir adammış. Düşmanı yokmuş. Cenazesine on bin kişi katılmış. Kendisi hasta babasının öldüğü gece, yakın bir şehirde, bir arkadaşının oğlunun düğünündeymiş. Kara haberi alınca uçarak dönmüş baba evine. Pamuklara sarılı babasına sarılmak için odaya girmiş. O an babası gözünü açmış, oğul ben sana sarılmadan hiç ölür müyüm demiş. Baba oğul sarılmışlar. Sonra babasının başı yavaşça yana düşmüş.

Hanımı da on iki yıl önce zehirlenerek ölmüş. Hastanede başındayken karısı gözlerini açmış, önce iki damla yaş dökmüş gözlerinden, ardından o gözlerden dünyada daha önce görmediği bir ışık yayılmış. Karısı ışıklar içinde yürümüş Hâkk'a.

Karısı öldükten sonra evlenmemiş. Çok teklifler almış, istememiş. Ama pişmanmış dul kaldığına. Keşke annesinin yedi yıl önce kendisini evlendirmek istediği kadınla evlenseymiş. Belki o evlilikten doğru düzgün bir oğlu olurmuş. Artık çok geçmiş. Kendisini olduğundan daha yaşlı hissediyormuş.

NOT: Bu adam kim mi? Ben de tanımıyorum. Parkta bir sıraya oturmuş sigaramı yakıyordum. Ateş istedi o an. Yanıma oturmak için izin istedi. Tüm bunları ve daha fazlasını anlattıktan sonra yeniden izin isteyip kalktı ve gitti.

HAYAT DİRENİŞTİR

Tomurcuk
sabah ayazında
kırağıya direndiğince
güne ulanır,
fidan borana
serçe yılanı
akıl yalana
emek soyana...
Hayata tutunmanın
yolu yordamı budur

2018

ACININ ÇAĞRISI

Nabzı rüzgârdan daha aceleci
çağlayandan daha sabırsız,
ne suskunluğa sığar bekleyişi
ne düşe,
bekledikçe uğultusu derinleşir
çağırır yeri göğü
uğrunda dişe diş ölümüne dövüşe
insanlığın acısı

2019

GÖLGENİN AĞIRLIĞI

Katledilen mazlumun gölgesi
peşini bırakmaz katilinin
Ne cin çıkarana hoca, ne şeytan savan muska,
kurtarabilir katili o gölgeden
Mazlumun gölgesi öcünü illaki alır,
çöküp üstüne katilinin dağlardan daha ağır

2021

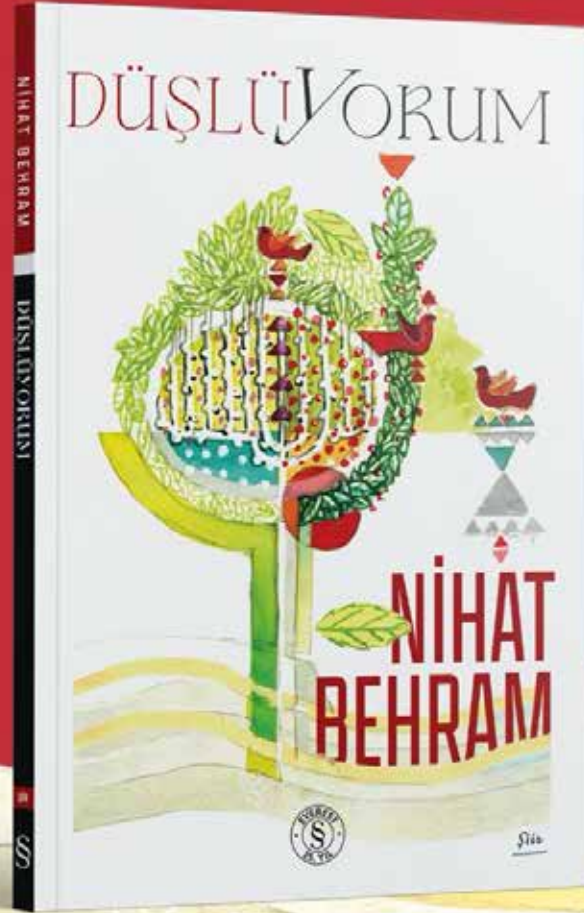
Nihat Behram¹

1 Nihat Behram'ın Everest Yayınlarından yeni çıkan "düşlüYorum" kitabından şiirler.

yeni

Kitap

YOKO OGAWA'NIN *PROFESÖR VE HİZMETÇİ* ADLI ROMANINDA MATEMATİK

İbrahim Eryiğit

Matematik çoğu zaman yanlış tasavvur edilir. Soğuk olduğu düşünülür; insani olandan uzak, yalnızca sembollerin ve formüllerin katı alanında var olan bir disiplin gibi algılanır. Sayılar, birçok zihinde duygunun karşıtıymış gibi konumlandırılır; hesaplamak, hissetmenin karşısına yerleştirilir. Oysa bu karşıtlık, insanın kendi deneyimini eksik okumasından doğar. Çünkü matematik, insan hayatının en sıradan ve en sessiz anlarında bile iş başındadır: Bir annenin kek yaparken ölçü tutturmasında, bir çocuğun çevresindeki varlıkları saymasında, bir babanın alışveriş yapmasında... Matematik görünmeden düzen kurar. Hayatın iskeletidir; gözle görülmeyen ama her şeyi ayakta tutan bir yapıdır. Gösteriş yapmaz, gürültü çıkarmaz, kendini dayatmaz; yalnızca işler. Kaosun içinde ölçü, dağınıklığın içinde oran, rastlantının içinde düzen kurar. İnsan çoğu zaman bu düzeni fark etmez; ama onun sayesinde yürür, üretir, plânlar. Matematik, hayatın görünmeyen mimarisidir; varlığın dağılmaya karşı geliştirdiği sessiz bir dirençtir.

Matematik, gündelik hayatın teknik bir aracı olmasının yanı sıra, varoluşsal bir güvenlik alanıdır. Çünkü insan belleği kırılmalıdır; zaman onu aşındırır, eksiltir. Hatırladıklarımız kadar olduğumuzu düşünürüz. Peki, hatırlamadıklarımız? Silinen anılar kimliğimizden ne götürür? Eğer bir sabah geçmişimizi hatırlamasak, hâlâ aynı biz olur muyuz? İnsan, kendini bir anlatı olarak kurar; fakat anlatı kesildiğinde benlik de çözülür mü, yoksa daha derinde, anlatıdan bağımsız bir yapı varlığını sürdürür mü?

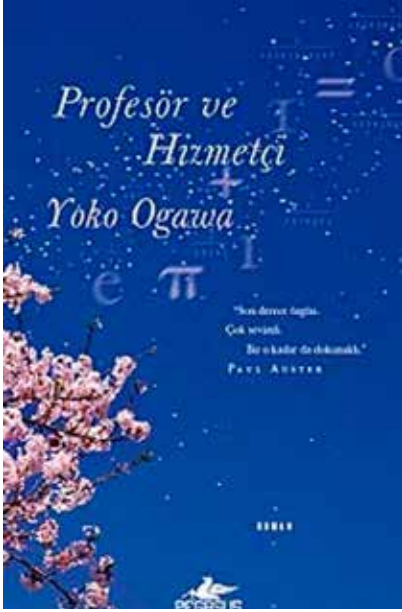
Yoko Ogawa'nın *Profesör ve Hizmetçi* romanı, tam da bu soruların eşiğinde durur. Roman, zekâsıyla öne çıkan bir matematik profesörünün geçirdiği ağır bir trafik kazasının ardından kısa süreli belleğini yitirmesiyle başlar. Zihni, sadece son seksen dakikayı saklayabilmektedir; ondan öncesi her defasında silinen bir yazı gibi kaybolur. Zaman burada doğrusal değildir; daireseldir. Günler ilerlemez, yinelenir. Fakat her yineleme, küçük bir fark yaratır. Matematiksel kesinlik ile insanî kırılma arasındaki bu gerilim, romanın asıl ritmini kurar. Sayılar değişmez; insanlar değişir.

Yoko Ogawa

Zorunluluk sabittir; bilinç akışkandır. Bellek çözülür; fakat düzen çözülmez. Roman, okuyucusuna kimliğin, bilincin ve gerçekliğin hangi zeminde var olabileceğine dair derin bir düşünme alanı sunar.

Profesör, kendisine bakmaya gönüllü genç bir kadın ve onun on yaşındaki oğlundan başka kimseyle iletişim kurmaz. Her gün bakıcısıyla yeniden tanışır; her seferinde aynı incelikle sorular sorar, aynı mesafeyi korur. Bu tekrar, bir yandan hafızanın trajedisini derinleştirirken, diğer yandan insan ilişkilerinin hafızadan bağımsız bir yönü olup olmadığını sorgular. Bellek kırılmıştır; fakat zarafet kırılmamıştır. Bu hâl, kişisel özdeşliği hafıza sürekliliğine bağlayan düşünceleri sessizce zorlar. Anlatı dağılmıştır; fakat karakter çözülmemiştir. Demek ki insan yalnızca hatırladıklarından ibaret değildir; daha derinde işleyen bir yönetime sahiptir. Bu durum, ister istemez John Locke'un kişisel özdeşliği hafıza sürekliliğine bağlayan düşüncesini hatırlatır. Locke'a göre insan, geçmişini hatırlayabildiği ölçüde insandır. Oysa Profesör'ün yaşamı bu düşüncüyü sessizce zorlar. Anlatı dağılmıştır; fakat karakter çözülmemiştir. Demek ki insan yalnızca hatırladıklarından ibaret değildir; daha derinde işleyen bir yönetime sahiptir.

Profesör kahvaltıda ne yediğini hatırlamaz; fakat matematik söz konusu olduğunda zihni olağanüstü bir açıklık kazanır. Denklemler, diziler ve sayılar onun için zamansızdır. Matematik burada yalnızca bir bilgi alanı değil, aynı zamanda bir sığınaktır; çünkü değişmeyi sunar, dağılmayı korur. Bu yönüyle Kant'ın sözünü ettiği türden bir zorunluluğu andırır: deneyimden bağımsız, değişmez ve evrensel bir düzen. Nitekim Profesör'ün gündelik konuşmalarında bile matematik kendini gösterir. Ogawa, matematiksel dili günlük hayatın sadeliği içinde, sohbet havasında sunmayı başarır. Bu durum, matematiğin gündelik yaşamın içine nasıl sızdığını gösterir. Profesörün, romanın anlatıcısı olan bakıcıyla ilk tanışmalarında yaptığı eğlenceli konuşmalarında, yazarın matematik problemlerine olan ilgisi görülmektedir:

“‘Ayakkabı numaran nedir?’

diye sordu kapıyı açan adam, kendimi onun yeni bakıcısı olarak tanıttığımda. Ne bir selam vermişti ne bir tebessüm belirmişti yüzünde. Yıllardır edindiğim tecrübe bana, ev sahiplerinin sorularını her zaman cevaplamam gerektiğini öğretmiş olduğu için istediği gibi yanıtladım.

‘24 cm’ dedim.

‘Güzel sayı, demek ayak numaran dört sayısının çarpanlarından oluşuyor.’

Profesör kollarını göğsünde kavuşturup gözlerini kapattı, bir süre sessiz kaldı. Ev sahibim için ayak numaram bu kadar önemliyse bu konu üstüne konuşmayı sürdürmem iyi olacak düşüncesi zihnimi meşgul ediyordu.

‘Çarpan nedir?’ diye sordum.

‘1’den 4’e kadar olan doğal sayıların çarpımı 24 eder’

diye sorumu yanıtlamıştı. Profesör gözleri kapalı olarak sormaya devam edecekti:

‘Peki, telefon numaran nedir?’

‘576 14 55’ dedim.

‘576 14 55 mi? Mükemmel! Bu sayı 100.000.000’a kadar kaç tane asal sayı olduğunu gösterir’

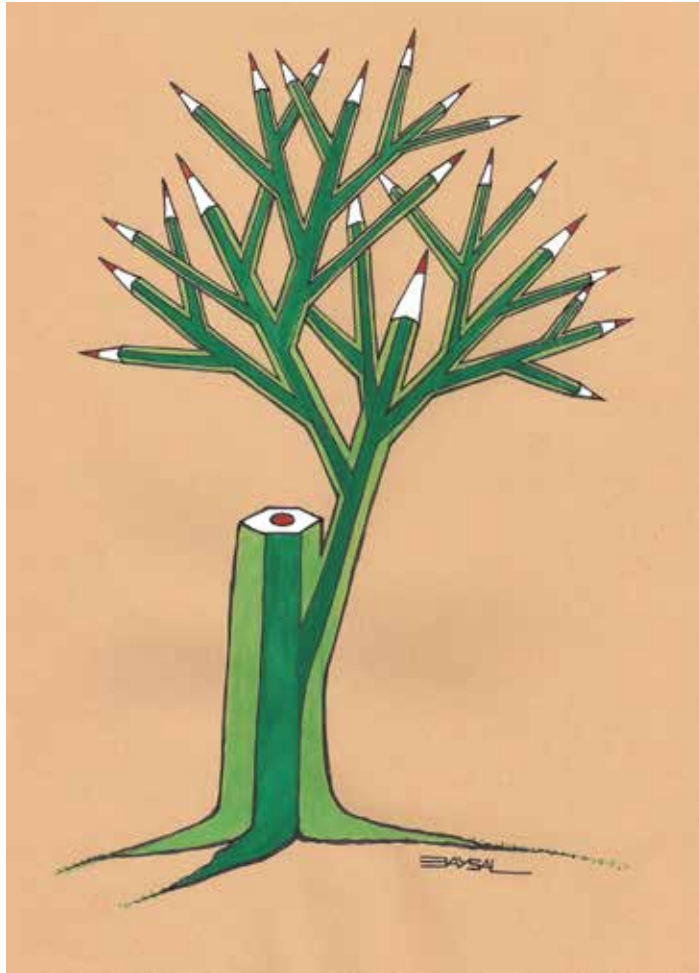
dedi ve kendi kendine aferin der gibi başını salladı.” Bu diyalog, matematiğin soyut bir uğraş olmaktan çıkıp gündelik dilin içine nasıl sızdığını gösterir. Ogawa, matematikçi olmamasına rağmen cebirden asal sayılara kadar pek çok kavramı sade ve doğal bir anlatım içinde sunmayı başarır. Matematik burada bir ders değil, bir konuşma biçimidir; düşünmenin gündelik hayata sızan en sade ve en zarif hâlidir.

Çocuğun başının üstünün düz olması, Profesöre karekök) sembolünü hatırlattığı için, bakıcısının oğluna kök lakabını takar. Bir ara Kök’e, dost sayılardan bahseder Profesör: ‘Örneğin,’ der ve devam eder: ‘220 ile 284, dost sayılardır. 220 sayısının kendisi hariç pozitif bölenleri 1, 2, 4, 5, 10, 11, 20, 22, 44, 55 ve 110’dur. Bu sayıların toplamı, $1+2+4+5+10+11+20+22+44+55+110 = 284$ ’. Her biri diğerini tamamlar. Bu ilişki, yalnızca aritmetik değil, aynı zamanda etik bir modeldir. Gerçek bağ, eksilterek değil tamamlayarak kurulur. Bu noktada romanın ontolojik sorusu belirir. Sayılar bizden bağımsız olarak var mıdır? Profesör unutulabilir; fakat asal sayılar unutulmaz. Bu düşünce, Platon’un idealar dünyasını çağırıştırır. Eğer matematiksel varlıklar keşfediliyorsa, o hâlde onlar zamana ait değildir; zamana direnir.

Bu sıra dışı evde üç yalnız ruh arasında kurulan bağ, hafızanın değil, tanımanın bağıdır. Her gün yeniden başlayan tanışma, bir tür etik sadakate dönüşür. İyilik burada hatırlamaya değil, ilkeye dayanır. Anlatı kesilebilir; fakat düzen kesintiye uğramaz. Bir teorem, onu hatırlayan bilinçler yok olsa bile geçerliliğini yitirmez. Bir asal sayı, unutulmuş bir zihnin karanlığında bile bölünmeden kalır.

Profesör'ün trajedisi yalnızca unutmak değildir; her defasında yeniden başlamak zorunda kalmaktır. Fakat bu tekrarin içinde tuhaf bir süreklilik gizlidir. Hafıza silinir; fakat yönelim silinmez. İnsanın derininde, hatırlamadan da işleyen bir düzen olduğu hissi, romanın en sarsıcı keşiflerinden biridir. Matematik bu bağlamda yalnızca aklın değil, varoluşun da dili hâline gelir. Sayılar, insanın kırılğanlığını ortadan kaldırmaz; fakat onun içinde değişmeden kalabilen bir boyut açar. Bu boyut ne tamamen tesellidir ne de bütünüyle yabancı; daha çok, varlığın kendi içindeki sessiz sürekliliği andırır. Bu düzen, kimi zaman bir matematiksel sezgide, kimi zaman bir nezaket anında, kimi zaman da hiç tanımadığı birine gösterdiği incelikte kendini açığa çıkarır.

Ve geriye yalnızca şu düşüncenin ağır ve kaçınılmaz yankısı kalır: İnsan, hatırlayamadığı yerlerde eksilir; zaman, benliği sessizce aşındırır, hatıraları birer gölgeye çevirir. Fakat tam da bu eksilmenin en derin noktasında -anlatımın sustuğu, benliğin kendi sesini kaybettiği o eşikte- başka bir şey kalır. Ne hatırlamaya muhtaçtır ne zamana bağlıdır ne de unutuluşla yaralanır. Matematik orada durur ne teselli eder ne de acıyı giderir; yalnızca var olur. Sarsılmaz ve sessizdir. Biz eksildikçe o tamam kalır; biz unuttukça o hatırlamaz bile. Bu romanda matematik, bir bilgi alanı olmakla birlikte, ontolojik bir tanıklıktır. İnsan unutabilir; ama realite unutmaz. Bilinç karanlığa çekilebilir; gerçeklik karanlığa gömülemez. Bizler hatırlayamadığımız yerlerde eksiliriz; matematik ise tam da o eksilen yerde, varlığın suskun ama sarsılmaz tanığı olarak kalır; zamana ve eksilişe değil, unutuluşa bile boyun eğmeyen bir varlık gibi.

GÖZLERİN ŞARKISIZLIĞINA AĞIT

Bedriye Korkankorkmaz

orman yanmıyor artık
ben yanıyorum
üşüyerek
içimde donmuş bir yangın

sözcükler bile kaçıyor yanımdan
kendi küllüğüme sürülmüşüm
her gece cam kırıklarının üzerinde yürüdüm
bir çocuk sesi alınmış

bir kadın ağlamayı unutmuş
ben bütün bu suskunluklara isim veremeyen bir dil
gözlerin yok burada ama yankılanıyor hâlâ
taşsız zamansız bir mağarada

kalbimin karanlık göğsünde
ey zaman ellerimin arasından çaldığın gözyaşları
boğazıma diziliyor birer tespih tanesi gibi
her biri susturulmuş bir çağın hatırası

melek olsaydım yine de sever miydin beni
kanatlarım kül olsa bile
toprağım çatlıyor pişmanlıktan
su yerine ben akıyorum

toprağın damarlarında yıldızsız gecelerin içinde
yalanlarınızla örtmeyin üstümü
ben sustukça çoğalan bir suskunluk ülkesiyim
dağlar bile yalan söylemez

denize dökülen bir hayalet gibi
her gerçek dikenli bir gül açar içimde
sabrı orada öğrendim kanarken susmayı
gözyaşıyla büyüyen bir orman gibi

bırakın konuşsun ölümler
mezar taşlarındaki harfler bizden daha diri çünkü
her sessizlik bir çığlık saklar
günahlarım da konuşsun sustukça

kendi içimizde uçurumlar büyütüyoruz
en sonunda kendimize düşüyoruz
bugün içtim geçmiş bir bardakta tortusu kaldı
babamın sesi annemin suskunluğu ve hiç doğmamış çocuk-
larım

sönmedi mumlarım
ben gözleriyle yas tutanların gövdesiyim
bir ömür boyu karanlığa şarkı öğreten
bir isyan notasından ibaretim

işte burada duruyorum
suskunluğun kederin ve kaybolmuş zamanın tek sahipli-
ğinde
dünyanın hâlâ adımı andığı bir yankı olarak

LESBOS

Müge Gür

Tekne Midilli adasına yaklaşırken May'ın kalbi hızlı hızlı atmaya başlamıştı. Spiritüel dünyadan tanıdığı, yakın arkadaşları olan Nilay ve gene bir felsefe kulübünde tanıştığı Zuhâl'le çıktığı yolculuğun keyifli geçmesini istiyordu. Birbirlerini sadece iki kez görmüşlerdi “Ama ılımlı ve sakin insanlardı, neden olmasın?” mantığıyla koyuldukları üç günlük seyahatin çok güzel hatıralarla dönmeyi dileyip duruyordu içinden.

Gümrükten geçtikten sonra onları alacak tur aracına ilerlemeye koyuldular. May adada olmaktan çok memnundu ve gülümseyerek yürürken bir yandan da adaya daha önce üç kez gelmiş olan Nilay'ın adayla ilgili anlattıklarını dinliyordu. “Bu ada çok güçlü dişil enerjiler taşıyan bir ada kızlar. Asıl adı Lesbos ve Midilli ana şehri sadece. Burası lezbiyenlerin adasıymış.” deyince May ve Zuhâl kahahtayı patlattı. Zuhâl dayanamamaya ve biz üç kadın mı geldik bu adaya?” diye sorarken üç arkadaş tur minibüsündeki yerleri almıştı.

Nilay gülümseyerek anlatmaya devam etti ayrıca çok güzel köyleri ve kiliseleri var; Taksiyakis Kilisesi (Başmelekler Kilisesi) ve Petra köyündeki Meryem Ana Kilisesi. İnanılmaz güç hissediyor insan oralarda”

May'ın en son duydukları bunlardı. Bir gece önce hiç uyumamış olmanın verdiği yorgunlukla içi geçmişti. Gözlerini açtığı anda karşısında hafif kırılmış saçları ve masmavi gözleriyle ona doğru gelen adamı gördü ve içinden “Allah'ım sana geliyor, bu ne kadar hoş bir adam böyle. Şu işe bak; sen gel Lezbiyen Adasına, orada hayatının aşkını bul”

Adam yanına yaklaşarak “merhaba” dedi. Aşırı aksanlı konuşmasından Türkçeyi sonradan öğrenmiş olduğu çok belliydi. May'da gülümseyerek “merhaba” dedi, “Nerelisiniz? Bu adadan mısınız? Ayyy, ne kadar şanslısınız, burası şimdiye kadar gördüğüm en güzel Yunan adası.” Ardından bir sessizlik oldu, May nihayet susabilmişti. “Bi nefes al be kızım, adamı sorulara boğdun.” diye düşündü.

Bozuk Türkçesiyle yakışıklı adam konuşmaya devam etti” Hayır bu adadan değilim, aslında çok uzak bir yerden geliyorum” dedi. ‘Allah'ım öldüm mü? Ne oluyor? Cennete falan geldim de beni bir erkek huri mi karşılıyor? Neler

oluyor? diye sorular May'ın zihninde dolanmaya başladı.

“Neyse, bence beni bırakalım, siz kendinizi anlatın. İlk kez mi geliyorsunuz Midilli'ye?”

“Bence bırakmayalım, adını bile bilmediğim bir adama hayatımı anlatmamı beklemediğinizi umuyorum bay... Sahi adınız ne sizin? diyebilirdi May biraz kızgınca.

“Adım Camael ama sen bana kısaca Can diyebilirsin; çok uzun yıllardır bu adada yaşıyorum. Öncesinde İngiltere, Amerika ve Avrupa'nın farklı ülkelerinde yaşamayı denedim ama mutlu olamadım. Ve şansımı Lesbos'ta denemek istedim. Yıllardır buradayım” dedi adam

“Ne tuhaf bir isminiz var” derken May denizin, yemyeşil adanın ve parlayan güneşin onu ne kadar mutlu ettiğini düşünüyordu.

“Adın ne? Nerelisin?” diye sordu Camael ve bir yandan da önlerindeki tepeye tırmanmaya başladılar.

“Adım May ve Türküm, peki sen Türkçeyi nerde öğrendin?”

“Türkiye'de. Yaşadığım Avrupa ülkelerinden birisi de Türkiye'ydi.” dediğini duyunca Camael'in May ister istemez gülümsedi: “Avrupa ülkesi mi? Artık Türk'ten başka bilim mum milliyetin dayatıldığı bir ülkeyiz ya neyse.” diye geçirdi içinde. “Peki nereye gidiyoruz şimdi biz?”

“Şimdi adanın en güzel köylerinden birine gidiyoruz, oradaki kiliseyi gezip ardında biraz ötedeki kahvesinde bol tarçınlı ve baharatlı çayımızı içeceğiz May.”

“Köyün adı ne?”

“Agiastos köyü. Eğer hazırda gelmiş olsaydın kiraz festivalini görebilirdin ya da 15 Ağustos'ta burada olsan Meryem Ana Bayramı'na katılırdın; her sene 15 Ağustos'ta Meryem Ana'nın göğe yükselişi kutlanır bu köyde.” dedi Camael

“Eeee, şimdi ne göreceğiz? Niye o köye gidiyoruz?”

“Geniş avlulu kilisesini görüp mum yakar, dilek tutarız; seramik atölyelerini gezer bir şeyler alırız ve yukarıdaki kahvede oturup dinlenir ve baharatlı çayımızı yudumlarken ben sana adayla ilgili bilgi veririm.”

“Bayıldım, bu plana” dedi May ve tırmanmaya devam ettiler. Şahane bir köy turunun ardından başka bir kiliseye doğru hareket ettiler.

Durdukları köy meydanında dehşet bir kalabalık vardı. May şaşkınlık içinde, insan topluluklarına baktı “Ne oluyor burada? Neden bu kadar kalabalık?”

“Burası Mantamados köyü. Burası da Taksiyakis Kilisesi. 10. yy.da bolca korsan saldırısına uğramış. Burası biraz tepede farkındaysan. Saldırıda otuz dokuz rahip öldürülmüş ve kalan rahipler de ölenlerin kanları ve toprakla kilisenin içindeki sembolü oluşturmuşlar. Bugün, yani 8 Kasım baş meleklerin bir araya geldiği gündür, o yüzden bu kalabalık.

May iki elini şakaklarına götürdü. Zonklayan beynini durdurmaya çalışırken, uyuşan dudak çevresi onu iyice ürkütü.

“Sen kimsin? Bana ne yapıyorsun? Ölüyor muyum yoksa?” diye sordu Camael’e.

“Bi kahve? Gel kafeteryada birer kahve içerken buranın hikayesini daha detaylı anlatayım sana. Merak etme geçecek başının zonklamaları, dudaklarındaki uyuşukluk. Beni takip et sadece.”

“Dudaklarımdaki uyuşukluğu nereden biliyorsun? Neler oluyor?” Sert bir bakış geldi Camael’den ve May, çaresiz onu takip etti.

“Buradan sonra seni çok güzel iki köye götüreceğim; Molivos ve Petra köyleri. Molivos UNESCO tarafından Avrupa’nın en güzel köylerinden biri seçilmiş. Bakalım hangisini beğeneceksin? Molla kelimesinden gelen Molivos’u mu, kaya anlamına gelen Petra’yı mı?”

“Biz nasıl geldik buraya? Neredeyiz? Bu kayanın üzerindeki kiliseye nasıl çıktık? Ayy, kaç basamak var burada?” diye korkuyla sorular soruyordu May. “Sen nesin gerçekten? Benim arkadaşlarım nerede? Öldüm mü? Neler oluyor?”

“Ben Camael, May’cım. Yanından ayrılınca telefonundan benim kim olduğumu araştırırsın. Gel şimdi bu eşsiz manzaranın tadını çıkar. Buraya çıkmak için 114 basamak tırmandık. Baksana manzaranın güzelliğine.”

Arkasına dönüp manzaraya bakınca May’ın nutku tutulmuştu. O an, bir anlığına sanki göklerle bir oldu. İçini kaplayan huzuru kelimelere dökemiyordu. Bu nasıl bir mutluluktuktu. Sanki ayakları yere basmıyor, havada özgürce, mavi-likler arasında uçuyordu. Ta ki Camael ona seslenene dek.

“Gel, kiliseye girip mum yakalım.”

“Sende beni Hristiyan yapmaya çalışıyorsun sanki. Her kiliseye girip mum yakıyor, dilek diliyoruz.”

“Hadi May, çene çalarak vakit kaybetme.”

Kiliseye girer girmez gene aynı anı yakaladı sanki May. Gene içinde tarif edilemeyen bir mutluluk, Özgürce havada uçuyordu adeta. Mumlar arasından en uzununu seçmeye çalıştı. Onu yakıp önce Meryem Ana’nın resmine baktı ardından da dileğini fısıldadı. Her an özgürce havalarda uçmak ve az önceki kadar mutlu hissetmek istiyorum’ dedi. ‘Tekrar âşık olmak istiyorum. Yaradanı ve yarattıklarını tekrar sevebilmek, güvenebilmek istiyorum’

“Mayyyy, Maayyyy. Hadi kızım yaa. Ne uykusu bu böyle? Bir saattir horluyorsun resmen. Bütün minibüs seni dinledik Lidl’in bahçesinde.” diyen Zuhul’in sesiyle gözlerini ovuşturmaya başladı May.

“Aaa, Lidl’a gittik mi? E ben ne yapıyordum ki? Bari bana da birkaç çikolata, şarap, domuz eti falan alsaydınız. Yaa, çok sinir oldum şimdi ben. Üfffff”

“Üffleme May, Sana birkaç şey aldık zaten. Otele gidince bakarsın. Şimdi başka bir alışveriş merkezine gidiyoruz.” dedi Nilay

“Yarımda köy turlarımız başlayacakmış.” diye ekledi Zuhul.

“Ne turları? E gittik ya Petra’ya, Molivos’a ve bir yerlere daha.”

Önden gelen sesle irkildi: “Hayır köylere yarın ve pazar günü gideceğiz. Bugünü alışverişe ayırdık.”

“Sizde kimsiniz?”

“Ben rehberiniz Ceyda. Son güne kadar beraberiz. Son gün yerel bir rehberde bize eşlik edecek.”

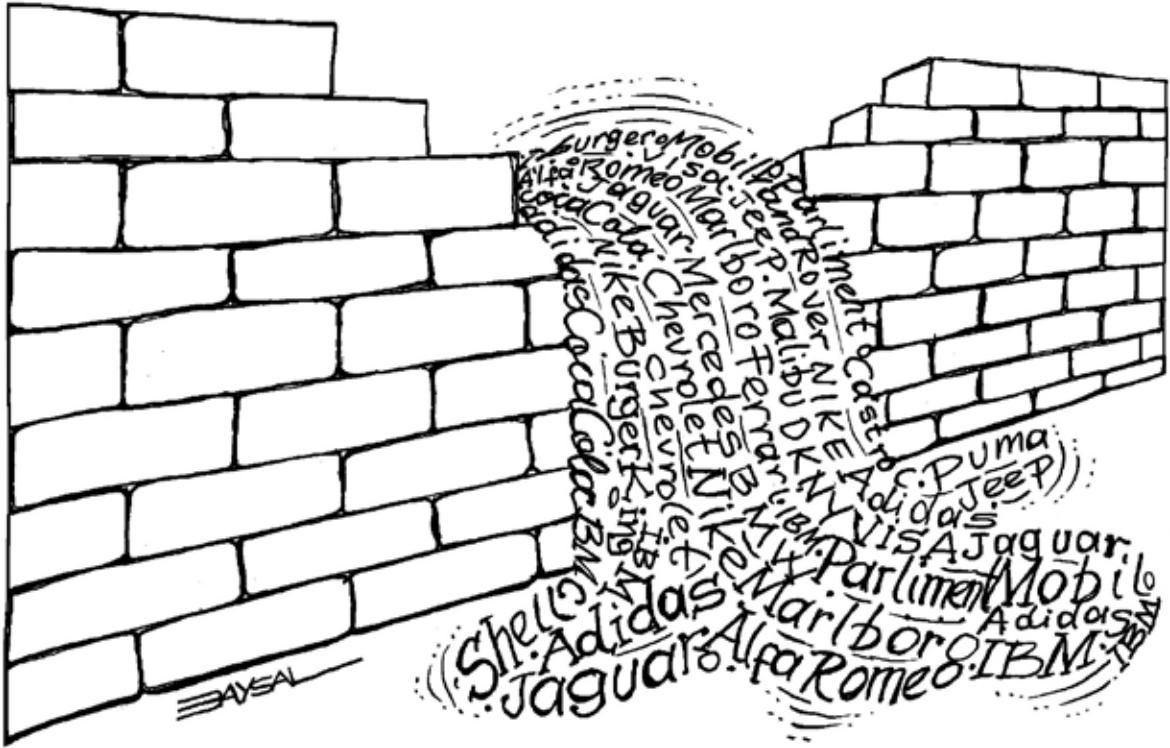
“Ama, anlayamıyorum, ne oluyor? Neyse?”

O an kulaklarında Camael’in sesini hissetti. “Hadi bak bakalım isminin anlamına.” Gerçekten, o kadar şaşkınlık içindeydi ki, bunu unutmıştu.

Camael: Kendisine dua edenleri, temsil ettiği güzellik, neşe, mutluluk, barış ile ödüllendiren en büyük meleklerden biri.

“Biliyordum, insan olmadığını biliyordum. Ama neden gerçek değildin ki? Halbuki çokta yakışıklıydın. Yaaaa” derken dilekleri aklına geldi. İşte aynen bu andaki gibi hissetmek istiyorum; tarif edilemez bir mutlulukla, özgürce hareket edebilmek. Ne parayla nede dünyevi diğer şeylerle elde edemediğim her şeyi istiyorum.”

“May, kızım gene ne diyorsun? Uçtun iyice. Tabi sabah sabah götürürsen uzo fabrikasındaki uzo tadımında üç beş bardak uzoyu, olacağı bu.” dedi Zuhal ama May geçirdiği anların gerçekliğinden emin tekrar o köylere gitmeyi ve aynı hislerle dolmayı sabırsızlıkla bekliyordu. Belki de hayatının aşkıyla tanışacaktı bu sefer, kim bilir...

Çizer: Ercan Baysal

BEN SAVAŞÇI DEĞİL GÜL YETİŞTİRİCİSİYİM

Özkan Mert

1.

İşte! Gene bahar
saçlarım dolu rüzgârlarla
Merhaba! Diyorum
bir sürgün olarak yaşadığım Yeryüzüne
Merhaba! Böceklerin, yanardağların,
rüzgârların ve okyanusların evi
Bizim sevgili küçük bahçemiz
Benim doğduğum gezegen
Takvimlere bakıyorum: Mart'ı gösteriyor
Ben'se Nisan'a çarpıyorum
Öpüştüğüm güzelin
adını soruyorsanız: Mayıs
Geceleyn yıldızlarla flört eden
gül'leri ben yetiştirdim
Çünkü ben savaşçı değil,
gül yetiştiricisiyim

2.

Buz tutmuş Kuzey denizinin
üzerinde geziniyorum
Buzları çelik burgularla delip
uyuyan balıkları avlıyor İsveçliler
Bulutların arasından elini uzatıp
saçımızı çekiyor Mart güneşi
Kafamda dünyaya dair "Karanlık düşünceler"
korkuyorum insanın "Vahşet"inden
silahlardan, savaşlardan ve
dinlerden...
Bir gün tüm umudumu
yitirirsem "İnsan"lardan
bu şiire gömün beni
Çünkü ben savaşçı değil,
gül yetiştiricisiyim

3.

Çay ve elma kokan
başka bir gezegen tanıyor musunuz?
Yanardağların ve Gökkuşağının
sahibi siz misiniz? Hayır!
Konuksunuz bu dünyada
cebinizde dönüş biletiniz
Tanrı öpecek hepinizi bir gün
uçurumda...
Bulutlarda bir kent var: O'raya taşınacaksınız.
Ben'se küçücük bir hücreyim Doğa'nın
karıncaların, kelebeklerin, ağaçların
yıldızların ve su'yun kardeşi...

4.

G, gırtlığıdır bir kentin
e, daha dişidir a'dan
C, Cemal Süreya değilse, kimdir?
İ, nedir peki?
– İlhan Berk'tir
Şiirden arabasıyla
dolaşmaktadır Bodrum'da
cebinde "Sözcük tarlaları"
K'yı hepiniz tanıyorsunuz: Kerim
Oğlumdur
dünyanın en yakışıklı adamı
13 yaşında
Tenisi bıraktı
kitap eleştirileri yapıyor
Dünyanın en mor dağları
Salihli'dedir
Ve çiçeklenmiştir şimdi
öbek
öbek
İzmir fuarında
deniz erleri geziniyor
başlarındaki şapka değil
zambak
Ortaokullu kızlar
erkek arkadaşlarını çekiştiriyorlar
kazaklarından...
İşte! Ansızın ilk öpücük
hiç unutulmayacak olan...
Utangaç
ve
kaçak

5.

Sırtı vadilere gömülü
bir güvercinle buluşuyorum gizlice: Evimiz
kurumuş bir nehir yatağı
Pembe bir akşam oluyor biz öpüştükçe...
Ah! Günbatımı
bir komplodur zaten
Aşk'sa kaydolmaktır hayat'a
Biliyor musun sen de ne yap? Git!
Bir dağ silsilesi ile arkadaş ol!
Kuşlarla birlikte yargılan!
Çünkü bir kuş
çekmez sesini kenara
çarpışmamak için Baharla

6.

İşte! Gene Bahar
saçlarım dolu rüzgârlarla
Merhaba! diyorum
bir sürgün olarak yaşadığım Yeryüzü'ne
Geceleyin yıldızlarla flört eden
gül'leri ben yetiştirdim
Çünkü ben savaşçı değil,
gül yetiştiricisiyim.

Özkan Mert

ÂŞIK SERÇENİN İDAMI

Engin Kükrer

Saat gecenin dördüydü. Gecenin soğuk nefesi, ayazla birlikte meydandakilerin içlerine işliyordu. İnfaz için ay ışığının olmadığı bir gün tercih edilmişti. Sarayın arka kapısının açıldığı meydan, hıncahınç kuş sürüleriyle doluydu. Papağanlar, güvercinler, kırlangıçlar, sakalar, yalıçapkınları, ispinozlar... Hatta sırf infazı izleyebilmek için iki bin kanat çırpışı uzaklıktaki deniz kıyısından, meraklı bir martı sürüsü bile gelmişti. Meydanın saray duvarlarına bakan tarafında asayışı sağlamakla görevli, en yırtıcı kuzgunlardan seçme bir bölük konuşlandırılmıştı. Etraftaki kalan boşluklara da civar ormanlardan gelen irili ufaklı kuş sürüleri gelişigüzel dizilmişti.

Kuzgunların başındaki sivri gagalı atmaca son hazırlıkları tamamlamakla meşguldü. Gümüş Tüylü Kartallar Konseyi'nin aldığı kararları, birçokları gibi, o da pek sorgulamazdı. Yine de bir serçenin şaşalı törenle öldürülecek olması ona bile garip gelmişti doğrusu. Alt tarafı basit bir serçeydi işte. Canının çıkması ufak bir pençe hareketine bakardı.

“Her şey tamam mı? En ufak bir aksaklık istemiyorum ona göre!”

“İdam mangamız yerini aldı. Törenin kanlı olması için en sivri taşları bizzat kendi pençelerimle topladım efendim!”

“Güzeel! Başkartal”ın emridir, merasim bitince kalabalığın üstüne biraz darı serpiştiriverin. Fakat serçeler katiyen bu ziyafete iştirak etmeyecek.”

“Merak etmeyin efendim, en kıyıcı şahinlerimizden oluşan bir tim, idamdan sonra serçelerin üzerine yürüyecek, kendileri o sırada canlarının derdinde olacaklar ziyadesiyle.”

“Az bile onlara... İbret olsun.”

Meydanda bekleyen sürüler arasında serçeler başı çekiyordu. Diğer kuşların aksine birçoğu buraya zorla getirilmişti. Arka köşede, birbirlerine yakın durarak ısınmaya çalışıyor, dostlarının hazin sonlarını bekliyorlardı. İçlerinden bazıları Âşık Serçe'ye tepkili olsa da ona hak verenlerin sayısı da az değildi.

“Canım bir serçenin, kartal kaçırıldığı nerede görülmüş!”

“Ulan sen kiim, kız kaçırmak kiim?”

“Kızın da gönlü varmış yoksa nasıl kaçırısın ufacak boyuyla?”

“Serçeysek kalbimiz de mi yok?”

“Gönül bu, ota da konar, kartala da...”

“Helal olsun, bir kez de biz kız kaçıralım be!”

“Bahanecek bizi telef etmeseler bari!”

“İdamdan sonra ziyafet varmış, duydunuz mu?”

...

Saatler ilerledikçe alandakilerin uğultuları da artıyordu. Serçelerin homurtusu, kanaryaların cıvıltısına, saksapağınların şarkısı, tavus kuşlarının bet seslerine karışıyordu. Ayazın etkisini arttırmasıyla birlikte bu ses cümbüşü yerini titreme ezgilerine bıraktı. Özellikle göl ve deniz kıyılarından gelen sürüler tir tir titriyordu. Güneyden gösteriyi izlemeye gelen süslü bir turna sürüsü, bu dondurucu eziyete daha fazla dayanamayarak meydana terk etti. Kırlangıçlar ise birbirlerine yakınlaşarak ısınmaya çalıştı. Aralarında akbabaların başı çektiği bazı kuşlar, alışkanlıktan olsa gerek, havalanarak kraliyet sarayının etrafında volta atmaya başladı. Bu sırada göğün uzak gri yüzünde leş kargalarının kapkara silüetleri görüldü. Bu, infazın yaklaştığının en büyük işaretiydi. Tuhaf bir şekilde bu biçimsiz yaratıklar ölümün çürük kokusunu alıp tam zamanında orada olurlardı. Turnaların boşalttığı alana tüm uğursuzluklarıyla kondular. Onlar konduktan kısa bir süre sonra sarayın demir kapısı gıcırdayarak açıldı.

Kapı açılır açılmaz parlak tüylü doğanlardan oluşan bir manga sağlı sollu tek sıra halinde meydana çıkan yolun iki yanının emniyetini aldı. Arkalarından yanında iki muhafız kuzgun birlikte Âşık Serçe görüldü. Kanatları arkadan bağlıydı. Güçlükle yürüyordu. Baş bölgesindeki kahverengi tüyler ona yapılan işkence izlerini gizlese de göğsünde yer yer kızılbaş beyaz türleri yaşadığı eziyetin izlerini gözler önüne seriyordu. Bir sıkımlık bedeniyle, kuzgunların arasında bile küçücük kalmıştı. Kendi cüssesine bakmadan bir kartalı sevmek, üstelik onu kaçırmak ne türden bir delilikti böyle. Çıldırılmış olmalıydı. Gözlerindeki keskinliğe bakılırsa yaptığından hiç de pişman gözüküyordu.

Âşık Serçe ilerlerken doğanların arasından kafasını uzatan bir leylek kendini tutamayarak bağırdı: “Helal sana koca yürek!”

Uzun gagasından dolayı susturmak zor olsa da yakınlarıdaki gizli görevdeki birkaç kerkenez onu derdest etmeyi başardı. Leyleğin sesinin kesilmesiyle birlikte devreye çıkartkan kuşları girdi. Sahiplerinden aldıkları cesaretle Âşık Serçe’ye hakaretler yağdırıyor, yerden kopardıkları kurumuş çamur parçalarını top yaparak mahkûma atıyorlardı. Çamur parçalarından bazıları muhafız kuzgunlara gelince ürküp geri çekildiler.

Alanda kısa süreli bir ölüm sessizliği yaşandı. Ancak çıkartkanlardan duydukları hakaretleri tekrarlamaya başlayan papağanlar meydana coşkuyu yeniden getirdi. Kalabalık güruh, papağanların yönlendirmeleriyle adeta kendinden geçmişti. Kafasını kuma gömen devekuşları ve olayları uzaktan izleyen baykuşlar dışında neredeyse tüm kuşlar

hep bir ağızdan Âşık Serçe’ye sövüyorlardı. Sadece serçelerin olduğu bölgeye sessizlik hâkimdi. Çoğu zaman aynı kaderi paylaştıkları güvercinler bile kalabalığın dehşetli söylemlerine ayak uydurmuştu. Hatta onları susturmaya çalışan yaşlı güvercini fena hırpaladılar.

“Sen karışma moruk, bu bizim meselemiz değil!”

“Güvercin kardeşlerimiz telef edilirken, serçeler neredeydi peki?”

“İyi de bize ne?”

“Cüsselerine bakmadan kartal kaçırırken bize mi sordular?”

“Unutmayın bugün onlara, yarın bize...”

“Tüm evcil kuşlar birleşelim, onlardan kalabalığımız kardeşlerim!”

“Sus zevzek... Etraf casus dolu!”

“İdamdan sonra ziyafet varmış, duydunuz mu?”

Meydandaki kıpırdanma Kartallar Konseyi’nin saray balkonuna konmasıyla birlikte yerini sessizliğe bıraktı. Havada volta atan akbabalar dışında tek bir kanat dahi kıpırdamıyordu. Nefesler tutulmuştu. Âşık Serçe, meydanın tam ortasında yarıya kadar toprağa gömülmüş bir halde, taşlanmayı bekliyordu. Her ihtimale karşı ince gagası kalın bir iple bağlanmıştı. En önde duran sümsük sürüsü, parlayan gözlerinden, serçenin içinde kopan çığlıkları duyabiliyordu. Yine de etraflarında kol gezen kraliyet casuslarından ve işbirlikçi kuşlardan çekinip başlarını önlerine eğdiler. Şehrin girişindeki eski çınara tüneyen birkaç baykuş infazı beklemeden meydana terk etti.

Nihayet sarayın saat kulesinde görevli guguk kuşu beş defa öterek infaz saatinin geldiğini bildirdi. Bu saatlerde etraf öylesine karanlık olur, hava da öylesine buz keserdi ki az sonra güneşin doğacağına bir türlü inanamazdınız. Teamüller gereği tören gün doğmadan bitmeliydi. Karanlık büyük meydanlarda birbirini görmekten aciz, korkak ve uykulu kalabalıklar henüz ayılamadan her şey tamamlanmalıydı.

Bu sefer Konsey daha da acımasız davranacak, akacak kan, Âşık Serçe'yle sınırlı kalmayacaktı. Bir daha hiçbir evcil kuşun, herhangi bir yırtıcı kuşla kendini denk görmemesi adına bugün unutulmaz olmalıydı.

Ancak o gün beklenmeyen bir şey oldu. Güneş -her zaman-kinin aksine- ufukta erkenden boy gösterdi. Geçtiğimiz gün kumru dostlarıyla birlikte, etkisiz hale getirdiği guguk kuşunun yerine gizlice geçen bülbül, ötüş saatlerini geciktirerek saatleri çaktırmadan kaydırmayı başarmıştı. Günün beklenenden erken aydınlanmasıyla birlikte cesaret bulan ön sıralardaki birkaç albatros ileriye doğru atıldı. Bazısı kuzgunların hedefi olsa da diğer sürülerin onlara ayak uydurmasıyla birlikte meydana gelen güç dengesi bir anda değişti. Tüm bunlar yetmezmiş gibi az önce alandan ayrılan baykuşların başını çektiği kalabalık bir eabil sürüsü, pençelerinde büyük taşlarla birlikte ufukta görüldü. Bunun üzerine gri tüylerinde ilk defa titremeye tanışan kartallar, saray balkonundan apar topar havalanarak biraz önce leş kargalarının geldiği karanlık yöne doğru uçmaya başladı. Meydanı terk eden kartalları, öfkeli kalabalığın hışmından kaçabilen akbabalar, atmacalar, şahinler, doğanlar, kuzgunlar ve leş kargaları izledi. Süslü ve iri cüssesinden dolayı kaçamayan tavus kuşları ile kaderlerine terk edilen papağanlar türlü şirinlikler yaparak paçalarını kurtarmaya çalıştılar. Deve kuşlarıysa ortalık yatışana kadar kafalarını kuma gömmeye devam etti.

Öğlen vakti gelip de hava tekrar ısındığında, meydana kalan kuşlardan en çok hayal kırıklığına uğrayanlar, idam gerçekleştirmediği için ziyafeti kaçırdığına üzülen bazı angutlardı.

[VAH...]

Çağın Özbilgi

gözlerimi yordum, ha harfler ha karıncalar
 gerisingeri döndü öfkem
 duvarına çarptı çağın
 oturdum, düşündüm olanları
 kaç yaşında evren,
 kaç yaşında galaksi - güneş,
 kaç yaşında dünya,
 ben! kaç yaşındayım?
 alternatif bir dünya
 tarihi düşündüm

bir çember-in içine mi hapsetmişler bizi?
 sorsam, özgürlük anlayışlarımız göreceli
 sorsam, iş içinden çıkılmaz hale gelir
 cevaplarınızın hepsini aklımda tutmam
 mümkün değil
 kendi cevaplarımsa biraz mesafeliyim
 -mi acaba?-

doğruysa doğru, yanlışsa yanlış ya / bize öğretilen
 -acaba?-
 insansak, yaşıyorsak, üstüne üstlük
 eziliyorsak yaşadığımızdan
 ara sıra şapkamızı önümüze koyup düşünmeliyiz
 yoksa işimiz yaş, yoksa yapay düşüncelerle
 yeni insanlar
 evrimsel ama tersine evrimsel bir süreç...
 aynı evrende, aynı galakside, aynı dünyada -ama
 bambaşka yörüngeler

dili tutuk, dersiz topsuz, sıradan,
 kolaya kaçarak
 her şeyden uzaklaşmak...

/dilimin kemiği olsa kırılırdı
 ilk tartışma-m-da
 sonra biri çıkar, derdi ki bana:

gücün yetiyorsa geçmişini anlat

: gücüm yeter! geçmişimi anlatmaya
 ama geleceği hayal edemiyorum

sen, derdim
 o halde sen de:

gücün yetiyorsa bana geleceği-ni anlat

sanırım, suskunlukla bastırırdı-n öfke n i
 n
 i

belki de
 adına yapay zeka konuşurdu!/
 VAH VAHAP VAH...

gözlerimi yordum, ha harfler ha karıncalar
 gerisingeri döndü öfkem
 kapağımı çarptım kitabın

işin içinden çıktım

//artık bambaşka bir dünya var
 bambaşka şeytanlar...//

VAH!

///neyse ki!
 başka bir kitaba varmak üzereyim///.

DİLİN DERİNLİĞİNDE DOLAŞAN BİR DEĞER: MEHMET NECİP TÜRKÇÜ

Hasan Efe

Bugünkü dilin gücü dün, yarınki de bugünkü dildedir.

Bir aktarımdır dil.

Duygu, düşünce, davranış; sosyal etkileşimler, tarih, bilim, sosyoloji, psikoloji, felsefe, dilbilim, mitoloji, edebiyat... gelenek ve görenekler kuşaktan kuşağa dille aktarılır.

İçtiğimiz sudan yediğimiz yemeğe kadar iç içeyiz dille.

Daralıp sıkıldığımızda bir dost, arkadaş ya da yakın birini ararız. İçimizi açmak, duygularımızı boşaltıp rahatlamak için. Ancak böyle çıkarız düze. İçimizde düğümlenen o kör duygular dile gelip akmazsa bunaltılarla yaşam çekilmez olur. İstek, arzu ve dileklerin söze gelmesiyle de canlanır dilimiz.

Dil canlandıkça bizler çoğalırız.

Çoğaldıkça yenilenir bambaşka kişiliğe bürünürüz.

Gelişirken ortaya çıkan bir değişimdir bu.

Dil tikanırса çatlaklar oluşmaya başlar toplumda.

Bu aşamalardan dili çıkarırsanız koca bir hiçlik çıkar ortaya.

Yani yok oluş!

Tarih öncesinden bugüne dek dil ile ilgili birçok gelişmeler yaşamış topluluklar / toplumlar.

Doğal akışı içinde gelişerek sürdürmüş varlığını dil. Bu süreçte önde gelenlerin kararlılığı ve istekleri ile daha sağlam temellere oturmuş. Bu işleyişi yok etmek, bozmak ve etkisini azaltmak için de girişimler olmuş.

Daha da olmakta.

Yozlaşan kültür; özenti ve temelsiz arzularla etkilenen yeni kuşaklar bundan nasibi olsa da, dil varlığını yine de sürdürmektedir.

Dilin, en önemli öncülerinden biri de Mehmet Necip.

Bugünkü adıyla Mehmet Necip Türkçü.

Yeterince tanınmamış olmasına rağmen Türk düşünce ve dil tarihinde özel bir yere sahiptir. Yaşadığı dönemde pek çok gazete ve dergilerde yazıları yayımlanmış.

Kitabı yok.

Mehmet Necip II. Abdülhamit Döneminde dil ve Türklük

konularında sistemli çalışmış. Görüşlerini bir şekilde dile getirmiştir.

O, 1872'de Edirne'de dünyaya gelmiş. Babasından resim yapmayı öğrenmiş. Çocukluğu Osmanlı – Rus Harbi'ne denk geldiği için aile Edirne'den Bulgaristan'a taşınmış. Bir süre sonra İstanbul'a yerleşseler de tekrar Edirne'ye dönmüşler.

Bu yaşam sürecinde değişik coğrafyalarda yaşayıp farklı insanlar gördüğü için onların konuşma ve şiveleri dikkatini çekmiş. Farklılıkları anne ve babasıyla paylaşmış. Onların da etkisiyle dil, ilgi alanına girmiş.

1884'te iptidai mektebini bitirdikten sonra askeri rüştiyenin ikinci sınıfına kaydettirilmiş. Buradaki dil derslerinde özellikle kelime türetme bilgisi konusunda başarılı olmuş. Cemal Paşa ve Talat Paşa onun buradan arkadaşlarıdır.

Sonraki yıllarda Talat Paşa ile hapisanede tekrar karşılaşır.

Arkadaşları ısrar etse de politikadan uzak durarak kendini dil çalışmalarına verir.

Askerî okuldan sonra ailesinin durumu iyi olmadığı için eğitimini sürdürmez.

O, okumayı sevdiği için kendini yetiştirmiş, 1887'den sonra çalışmalarını düzenli olarak sürdürmüştü.

Etkilendiği ilk yazar Ali Suavi'dir. Şemsettin Sami'nin Kâmûsu'l Alâm'ı da dikkatini çekmiş.

1889'da Manastır'a asker olarak gitmesinin ardından Üsküp, Hanya, Edirne, Ortaköy, Karacaköy, Istranca ve değişik yerlerde altı yıl görev yapmış. Asıl eğitimini bu süreçte tamamlamış. Dil ile ilgili çalışmalar; insanlar, toplum ve sosyal ilişkiler ile ilgili araştırmalarının yanı sıra antropoloji ve psikoloji alanlarında da kendini yetiştirmiştir.

Bu arada Almanca, Fransızca, Farsça ve Arapçasını ilerletmiş. Türk dilinin yapı özellikleri ilgi alanı olmuş.

Fransızca yapıtları kaynaklarından okumaya başlamış. Lamartine'in Graziella'sından çok etkilenmiş. Emile Zola, Bernardin de Saint Pierre ve Fenolen'dan ayrı Racine, Boileau ve Moliere gibi yazarların yanı sıra Voltaire'nin de yapıtlarını okumuş.

Almanca'dan da L. Geiger adlı dilcinin yapıtının yanı sıra K. F. Becker'in çalışmalarından da yararlanmış.

Dil üzerine özellikle Becker'in dilin türeyişiyle ilgili çalışmaları Mehmet Necip üzerinde derin etkiler yaratmış. Sonraki yıllarda Türk dilinin gelişebilmesi için *dildeki bütün yabancı sözcüklerin dilden tamamen arındırılması ile gerçekleşeceği* savını ortaya atmış. Bu konuda yıllarca uğraş vermiş. Kendisi de Türkçeye yeni yeni sözcükler kazandırmak için türetme çalışmalarını sürdürmüştü.

Ahmet Vefik Paşa'nın Lehce-i Osmâî onun için önemli bir kaynak olur. Böylece Anadolu ve Rum ağızlarını daha iyi tanır.

Ali Şir Nevaî'nin Mabbubu'l- Kulûb'u, 1850'de Kazan Türkçesiyle basılmış Mühimme ve Nasihatı's- Salihîn adlı eserleri ona Doğu Türkçesi hakkında yeni bir düşünce verir. Bunlara bakarak Batı Türkçesinin daha ince ve işlenmiş dil olduğu yargısına varır.

Necip Bey *konuşma diliyle yazı dilinin aynı olmasını* savunur.

O, toplumun gelişip kalkınmasının en iyi yolunun buradan geçtiğini vurgular yazılarında.

Halk, yazılanları başkalarının okuduklarından değil, kendi okuduklarından anlamalı, der. Bu durum bireyi güvende tutmanın yanı sıra onun sosyal birliğini de geliştirir düşüncesiyle yazar yazılarını. Ayrıca konferanslarında bunu sık sık vurgular.

Dil konusunda Ziya Gökalp'ten de ayrılır.

Ziya Gökalp'i dilin gelişmesinde yetersiz bulur.

Gökalp dilde kalıplaşmış olan yabancı sözcüklerin Türkçe sayılması konusuna vurgu yapsa da Necip bunu kabul etmez. O, dilin içinde bir tek yabancı sözcük bile o dili yani Türkçeyi içten parçalayıp yıkar, dili bozulan toplumun birliği de ortadan kalkar, der.

Dil türetmeyle ilgili çalışmaları için Alman diline bakılmasını ister.

Necip konuşma diliyle yazmanın önemini vurguladıktan sonra terimler üzerinde de durur.

Bilimsel terimlerin de Türkçe yapılabileceği fikrini ortaya atar. Bunun da iki yolla oluşabileceği üzerinde durur. İlki halk dili ve bölgesel ağızlardan karşılık aramak, ikincisi halk dilinde bulunmayan karşılıkları türetme yoluyla yapmak.

Örnek olarak vantilatör yerine yellek sözcüğünü oluşturur.

Üzerinde çalıştığı ekler ve sözcükler de vardır. –sak, –sek, –ga, –ge vb... Basamak, kaçamak, tutamak sözcüklerinden yola çıkararak; girmek, geçmek, sözcükleri örnek olarak gösterilir.

Necip bu çalışmalarını sürdürürken cezaevine girer. Orada da ara vermez. Sürgüne gönderilir. Gittiği yerlerde insanların kültürleri, yaşam biçimleri ve dilleri üzerinde çalışmalar yapar. Bursa'daki sürgün yıllarında Bilecik'e gider, orada insanları ve yaşam koşullarını inceler. Tekrar Bursa'ya dönerek İzmir'e gönderilmesini ister.

İzmir'de sürgün iken cezası hafifletilir ve gümrükte iş bulur.

Hem çalışır hem de gazetelerde yazılar yazar.

Dilde sadeleştirme çalışmaları üzerinde etkili olur. İzmir'de Halit Ziya Uşaklıgil ile birliktedir.

Ömer Seyfettin de Necip'ten etkilenir.

İzmir'deki *Hizmet* gazetesinde dil ile ilgili yazılarını sürdürür. Onun düşüncelerinden etkilenen *Ahenk* gazetesi de dil yazılarına yer verir. Ayrıca *İzmir*, *Malûmat* ve *İkdam* gazeteleri de dilde sadeleştirme ile ilgili tartışmalara katılırlar.

O yıllarda İzmir'de *Köylü* gazetesi sade bir dille çıkar. Halkın anladığı dili kullanan gazete rekor düzeyde satış yapar.

Necip toplumun kalkınması için *kadının* yaşamda etkili olması üzerinde durur. Bir kadına ne kadar değer verilirse toplum o kadar güçlü olur; kadının gücü çocuğa ve aileye geçer. Dili güçlü olan kadının yetiştirdiği çocuklar da güven için toplumda yerini alırlar, der.

Yalın dille yazılan yazılar herkes tarafından okunup anlaşılır. Böylece kültür düzeyi de artar ve güçlü bir toplum ortaya çıkar, düşüncesinde ısrarlı olmakla kalmaz birçok yazarı ve insanı etkiler.

Mehmet Necip salt bunlarla yetinmez, *beslenme* üzerinde de durur. Sağlıklı beslenemeyen insanlar okuduklarını anlayamayacakları gibi düşüncelerini de başkalarına doğru dürüst aktaramazlar, der.

O salt bir dilci değil güçlü bir toplum bilimcidir.

Mehmet Necip son yıllarını İzmir Karşıyaka'da geçirir.

Yaşının ilerlemesiyle İstanbul'a kızının yanına gider.

1850 yılında aramızdan ayrılır.

Kaynak: Ömer Faruk Huyugüzel, *Necip Türkçü*, TDK Yayınları 2014 Ankara

AĞIT

Zekeriya Çavuşoğlu

Lojmanın kapısına ulaşan merdivenleri bir çırpıda çıktı. Üzerine çeki düzen vererek kapıyı üç kere saygılı bir şekilde tıklattı. Hava ayazdı. Öğretmen buz kesmiş odasında, sıcacık yatağından kalkmaya üşenerek kalan dakikaları sayıyordu. Kapı üç kere tıklayınca “Nöbetçi öğrenci olacak.” dedi. Üzerindeki çiçekli yorganını sıyırdı attı. Beton lavabonun üzerindeki anahtarları alarak, dış kapıya doğru yürüdü, kapıyı yarı araladı.

Koltuğunda iki tezek kalıbı ve tutuşturacak kadar da geven bulunan öğrenci:

“Günaydın öğretmenim, anahtarı...”

“Günaydın Mehmet, diğer arkadaşın gelmedi mi?”

“Geldi öğretmenim, okulun kapısında bekler.”

“Olmadı yine, kapısında değil, kapısında; bekler değil, bekliyor. Öyle değil mi Mehmet?”

“Evet öğretmenim.”

“Peki şimdi gidip sınıfı temizleyin. Sobayı da yaktın, zil çaldığında sınıf iyice ısınmış olsun.”

Mehmet, olur, anlamında başını salladı. Okul, lojmanın az ilerisindeydi. Koşarak uzaklaştı.

Öğretmen, soğuktan uyuşan ellerini oğuşturdu. Kapıyı kapatarak odasına girdi. Odanın ortasında bir tezek sobası bulunuyordu. Üst kapağını çıkartarak yana koydu. Fazla tozutmamaya çalışarak, külünü elindeki tenekeye boşalttı. Bu sabah tezek külünün ufak tefek tozutmamasına aldırmadı. Kendini nedense biraz keyifli hissediyordu. Tenekenin içindeki küle, ağzında biriktirdiği tozlu tükürüğü hafifçe boşalttı. Tükürüğün düştüğü yerden ince bir toz bulutu havalandı, bir adam boyu yükseldi. “Tavana çıksan kızmam.” dedi öğretmen. Kül tenekesini aldı, dış kapının önüne bıraktı. Okul bahçesinde görünen yoktu. “Biraz sonra dört bir yandan mantar gibi biter keratalar.” dedi.

Mehmet’in kapıyı üç kere tıkladığı neşelenmişti onu. “Yavrum, demişti öğrencilerine. Kapıyı çalmak demek, yumruklamak değildir. Fazla değil üç kere tıklatacaksınız. İçerideki duymadı mı? Yeniden üç kere... Sınıf kapısı için buna gerek yok. Kapıyı üç kere tıkladığı içeriye gireceksin.” Mehmet’in kapıyı hafifçe, hem de üç kere ve incitmeden tıkladığı tatlı bir sabah başlangıcıydı onun için.

Demek ki yavaş yavaş onlar da bu yeni değişime ayak duracaklardı.

Köy yaşamı bir hoştur. Sinema, tiyatro, televizyon ya da gazete tatlı birer hayaldir köyde yaşayan için. Hele yaşamında ilk kez köy havasını tadıyorsa, ilk günler, yoklukların ve sıkıntılıların cehennem azabında binlerce işkence demektir. Ama insan, alışmaya görsün küçücük şeylerle oyalanmayı, hiç yoktan mutlu olmayı öğrenmeye başlıyor. İşin güzelliği de burada ya... Kapıyı yumrukla yarak çalan öğrenciye: “Şöyle yavaşça üç kere, tık tık tık, yeter.” Kapının şöyle yavaşça “Tık tık tık!” sesi sizi mutlu eder. Birkaç dakika, birkaç saat... Mutlusun İşte. Saatleri doldurmak gerek. Öyle ya da böyle...

İşini bilene mutsuzluk da çaredir. Mutsuzluk düşünceye iter insanı. İnsan neden mutsuz olduğunu arar. Uzaklardan bir şeyler gelir, takılır beyninin en duyarlı noktalarına. Gurbet acısı ateşten bir hançer olup yüreğinin üzerine binlerce kez iner, çıkar. Üzülür, ezilir, öfkelenir, sakinleşir... Ama zaman da geçer ya...

Öğretmen, üç tıktırının ısıttığı yürek sıcaklığıyla tezek kalıplarını iki eline alıp dizine vurarak, incitmeden bir bir kırdı. Tezek sobasının dibine yerleştirdiği kuru gevenlerin üzerine tezekleri özenle dizdi. Sobanın üst kapağını kapattı. Ön kapağını açarak gevenleri tutuşturdu.

Masanın üzerindeki minik radyoda sabah türkülleri çalıyordu. Türkülerle yükselen buruk neşe, odadaki soğuk havayı alıp uzaklara gitti.

Kovanın içindeki suyun buzunu kırarak çaydanlığa su doldurdu, Sobanın üzerine koydu. Lavaboda buz gibi su ile yüzünü yıkadı. Islak elleriyle tuttuğu kapı kolu eline yapıştı. Telâşlanmadı. Elindeki su tanecikleri buz tutup kapının demir koluna yapışmıştı. Eskiye düşününce güldü. Önceden nasıl da korkmuştu. Telâştan eli, ayağı dolaşmış, olanlara bir anlam verememişti. Elini kapıya her uzattığında elektrik çarpmışa dönüyor, eli kapıya yapışıyordu. O zamanlar işin aslını çözene kadar az mı uğraşmıştı.

Odaya girdi. Duvardaki çiviye tutuşturulmuş küçük, yuvarlak aynada kumral, kıvrıkcık saçlarını özenle taradı. İki tarak da yeni terlemeye başlamış bıyıklarına attı. Kendince düzeltti. Aynaya bakan mavi gözlerinde özlem rüzgârları esiyordu. Duygularını gemledi, susturdu.

Kahvaltısını hazırladı. Bardağına doldurduğu tavşan kanı çayın buğusunda yeni hayallerle yok olmayı düşlerken dış kapı açıldı. Kalkarak odadan çıkıp, gelene baktı:

“Ooo, Adem sen misin? Buyur, gel bakalım. Çayı da yeni demlemiştim. Okul vaktine kadar birer çay içip, ufaktan bir sohbet atalım.”

Adem, okula en yakın evde oturan komşusuydu. Kapı komşusu gibi bir şey. Toprağı yoktu. Geçimini şuna buna yardım etmekle sağlar, çoğu kez de gurbete çıkıp kazandığı birkaç kuruşla geçinip, giderdi.

Lastiklerini oda kapısının önünde çıkarttı, içeri girdi.

Öğretmenin gösterdiği sandalyeye ilişti. Öğretmen:

“Hoş geldin Adem.”

“Hoş bulmuşak Hocam. Nasılsan, eysen inşallah?”

“İyiyim, sen nasılsın bakalım? Yine nerelere kayboldun, epeydir yoktun.”

“İstanbul'daydım Hocam. Bilürsen işte. Çalışmışak birez.”

“Desene küp doldu.”

“Yoh Hocam, yok! Heç küp iki, üç ayla dolar mı? Bi guru evden başka nemiz var ki? Ne torpah var ne de mal davar. Bir kötü inek. Ölmicek gadder işte.”
Üzülür öğretmen. “Boş ver!” anlamında elini salladı.

“Bilirim Adem, benimki ufak bir şaka işte. Dünya hali. Kimi aksırincaya tıksırincaya kadar tıknır, kiminin de açlıktan nefesi kokar. Kimisi bir lokma ekmeğin peşinde didinir, ömür tüketir, kimisi çalar, çırpır baş tacı edilir. Adı da takdir-i ilâhî, kader, alınyazısı. Sanki zenginlik ve fakirlik kişinin alınına yazılmış.”

“Haklısan Hocam. Ele derler. Gazandığını da gomezler ki adam kimin yiyesen. Gözü kör olsun köylük yerin. Bıkmışam bi kere. Bıkmışam ya ne edesin. Geçim dünyası. Takılıp galmışık bir kere şu meret yere. Gurtulmaya güç ister, guvat ister. O da bizde yoh.”

“Doğru... Sahi köy bekciliği işin ne oldu?”

“Sittiret Hoca. Bu köy öyle namıssız köy ki günahını bilem vermez insana. Nerde galdı ki bağan ev başına bir teneke buğday vere. Bildir Seyfo bekciydi. Halan köyden alamamış hakkını.”

“Sen de peşin al...”

“Nerden alacasan Hoca? Kilere giren ekmeçlik

buğday kışa hazırlıktır. Harmanda aldın aldın. Alamadın senin de alacağan Cezayir gibin hava.

Okula gitmek için hazırlanırken konuyu değiştirmek gereğini duydu. Birden aklına gelmişcesine:

“Kaç yıllık evlisin Adem?”

“Çocuk falan yok galiba?”

“Yoh Hocam, yoh! Olan da neden bülmem öler işte. İlk günler bakırsen ey, heç bi şey yoh. Birkaç gün sonra gapgara olur. Okunma, nuska, muska heç bi şey fayda etmir. Üç çocuh oldu. Hepsı de kömür kimin oldular, çırpına çırpına öldiler

“Yazık gözü kör olsun yokluğun, bilmezliğin, İnsanın imkânı olsa böyle eli kolu bağlı çocuklarının ölmesini bekler miydi? Bilmezlik, cahillik işte. Hastaneler var, doktorlar var. Paranın ucunu gösterdin mi yeter. Vallahi öleni diriltirler.”

“Doğru söylemişsen Hoca. Göz göre göre öler çocuklarımız. Çırpına çırpına. Bi imdat edecek halımız bilem yoh. Her evden ikişer üçer çıhar cenazeler. Alıştık mı ne? Kimse bu işin neden böyle olduğunu düşünür.”

Öğretmen güldü:

“Aman be Adem. Düşünselerdi, sağlık ocağını köyümüze istemiyoruz, diye kazan kaldırırlar mıydı? Gördün mü Çirişli Köyünü? Sağlık ocağını havada kaptı. Şimdi bir saat yol yürüyerek, bu kışta kıyamette Çirişli'ye gidin de aklınız başımıza gelsin.”

Adem ayağa kalkarak öğretmenle beraber kapıya yöneldi. Kapıdan çıkarken:

“Sanki okulun işi başka mıydı Hoca? Onu da istemedi köylü, Allah vekil Gaymagam Beg'le, okulların müdürü Yagup Beg, cenderme guvatına yaptırdılar bu okulu. Yoğsam siddin sene insanlık gelmezdi bu köye.”

Okul bahçesinde oynayan öğrencilerin sesleri geliyordu. Öğretmen saatine bakarken zil çaldı: “Aferin yavrularına, tam vaktinde.” dedi.

Elini şiş karnına bastırır, gülümsedi. Yine kıpırdamıştı işte. Göz göze geldiler kocasıyla.

“Ne o tepiklede degel mi?”

Gönül mutlu:

“He ya, tepükledi gene...”

İçin için sevindi Adem. Böbürlendi. Bir başka oldu heyecandan.

“Tepikler. Tepikleyecek tabi, kimin oğlu ki? Aslandan doğan aslan olur gızım. Hele bir gelsin gör, bah ne delikanlı olacah.”

Gönül, alındı bu sözlere. İçini çözümleyemediği bir Korku sardı:

“Tövbe de, tövbe! Ha oğlan, ha gız. Allah’a güç gider sonra... Allah’a güç gider sora. Alır elimizden bunu da!”

Adem kızdı:

“Sus gız, ağzından yel alsın. Asıl sen öyle konuşma gahbanalı.”

“Ha oğlan, ha gız! Ha oğlan, ha gız! Ben de bülürem bunu. Benimgisi sözgelimi. Aha Allah’an işine garişmirem. Ha oğlan ha gız. Canı sağ olsun da. Bağarsın, çağarsın, büyüsün de. Evimizi şenlendirsin, ocağımızı dütürsün de. Gerisini istemirem.”

İçin için: “O da diğerlerine benzemesin ey Allahım!” diye dua etti.

İçini bilinmez bir korku sarmıştı. Sık sık yokluyordu onu. Ya bu da diğerleri gibi morarıp morarıp, ellerini böğründe bırakırsa. Tüm umutlarını yok ederse. O çaresiz çırpınışları seyretmek bile bu kez onu öldürdü.

Sahi çocukları neden birkaç gün içinde ölüyordu acaba? Bir anlam veremedi buna. Senelerce düşünmesine rağmen bir anlam veremedi. “Allah’an işi işte dedi. Nuska muska bilem kâr etmedi.”

Umutlarının ardından yeniden bir düş kırıklığına uğrama olasılığı acıdan bir yumak olmuş, yüreğine çöreklenmişti. Her güzel şeyin ardından o sızı yüreğini yakıyor, düşünceler güzelliklerin hepsini alıp götürüyordu.

“Allah’ım sonu bir olmasın... Ey goca Allah’ım gara etme yüzümü!” diye yalvardı.

Köyde çocuksuza adam gözüyle bakılmaz. Kimse:

“Ula Adem senin garıdan hayır yoh, bizim garıya söyle de iki çocuk etsin sağa, demez. Gülerler namıssızlar, gülerler. Açıhtan açığa demezler ama gene de öyle derler. Ula Adem ne o, yohsama tohomon mu çürüh?” Sonra gene güler namıssızlar. Yüzüme demezler ama yürehlerinden geçenleri ağnarım işte.”

Uzak bir köyden göçmüşlerdi bu köye. Kötülüklerden uzak olmak için. İki gün tatlı yaşayıp mutluluk denen şeyi ta-

dabilmek için. Eski köyünde insanlar birbirinin kuyusunu kazmak için yaratılmışlardı sanki. Tarla yok, tapan yok. Lanet olsun köyünüze deyip bu köye yerleşmişti. Uzaktan akrabaları vardı burada. Onlar da yardım etmişlerdi.

Burada da iyisi vardı, kötüsü vardı insanın. O, her türlü kötülüğe göğüs gererdi. Ama çocuk? Bu nokta onun en zayıf yanıydı. Bu konuda sabrı yoktu. Bu konuda ne bir bakışa ne de bir söze dayanabiliyordu.

Neymiş eski köyünde cami yokmuş da camısız köyden gelen adam da nasıl olacahmış? Tabikim bu işte bir iş varmış da... Daha neler, neler... Kötülerden kaçtım da şu zağarların içine düştüm. Şu akılsız gafama ne deyim?

İnsan ağzı bu, torba değil ki büzesin. Dolup taşan öfkesini sadece kendine söyleyebiliyordu. Köylük yerde arkasız olmak güç. Yiğiti dövmüşler: “Ah arkam!” demiş. Köylük yerde yalnız olmak güç. Öyle olunca da: “Ola o gâvurun teki, Allah ona evlât virir mi? Tabikim ceza vireceh.” sözlerine suskunlukla karşılık vereceksin.

Kaçmak zor. Ne elde ne avuçta var. Bir kırık dökük ev, bir uyuz inek. İşte bütün varı yoğu... Bu yokluk, bu kimsesizlik büküyordu belini. Çaresizdi. Tüm sözlere, anlamlı bakışlara suskunlukla karşılık veriyordu.

Gönül, iri karnını hoplata hoplata kocasının yanına geldi. Yorgunluğunu ifade eden bir “Huh !” sesiyle elindeki su kovasını, yere bıraktı. Adem bir an için daldığı düşüncelerden öfkeyle sıyrıldı. Karısına döndü:

“Ola kemre yeyenin gahpası. O garnınla ne halt etmeye suya gettin. Ola eşşek gafalı, beyinsiz garı. Ola bağa desen de suyu ben daşısam olmaz mıydı?”

Gönül, için için hoşnut oldu. Öfkeli de olsa bu sözlerin ardındaki sevgi dolu yürekte emindi:

“Bişe olmaz.”

Adem daha da köpürdü:

“Neye bişe olmaz. Ah bi olsa! Ola ben seni gıtır gıtır kesmez miyem? Rezil olmağdan ise Allah’ıma kitabıma keserem.”

“Ey ey kesersin, ağnadık. Biz sankim onun gadder düşünmiyrih. Sankim garnımızdakini gumanda etmesini bilmiyrih.”

Kocasına aldırmadan kovayı özenlice kaldırıp, eve doğru yürüdü.

Oturduğu taş kıcını üşütmüştü Adem’in. Tınmadı. Şöyle bir kaykıldı o kadar. Gözü yavaşa uzaklaşan karısına

takıldı. Boylu, alımlı bir kadındı. “Şu dünyada şansım bi garıdan yaver gitti.” diye düşündü. Uzun, etli bacaklarını, entarisinden taşan dolgun kalçalarını çıplak hayal etti. İçi, önüne geçilmez bir istek seliyle coşup aktı. Göğüslerini, her bir yerini bir film şeridi gibi aklından geçirdi. Gizlice yaklaşıp arkasından sarılıp kucaklamak isteğiyle hareketlendi bir an. Ayağa kalkarken:

“Hay kafa! Gözüm amma da garardı. Garıda yatacak hal mı var yav? Tüh, tüh! Nasıl da unutmuşam. Tüh Allah akıl vire!” diye söylendi kendi kendine.

Başka kim vardı susuzluğunu giderecek? Çaresiz duygularını gemledi. O kötü düşünceleri aklından silip, attı. Yürüdü Gönül’ün ardından odaya girdi. Anlamıştı Gönül. Yüzü kızardı. Gözlerini kaçırdı. Kocası usulca yanına ilişirken göz göze gelmemeye çalışarak tandıra birkaç tezek parçası attı, ateşi harladı.

Evin bacası üzerine toplanmış bir grup çocuk, köyün karşısındaki tepeden aşağıya doğru süzülüp inen keçi yoluna bakıyorlardı. Yol ilçeye giden en kestirme yoldu. Köye sürekli araba işlemediğinden köylü ulaşımını at, katır ya da eşekle yapmaktaydı. Araba yolu köyün önünden akıp giden ırmağı takip eder, diğer köylere de uğradıktan sonra ilçeye ulaşırdı.

“Geliyor!” dedi bir çocuk.

“Geliyor!” diye yineledi yanındakiler. Atlı, tepeden aşağı tozu dumana katarak indi, ırmağı geçti, köye girdi. Evin önündeki kalabalık umutlu bir hareketle canlandı. Atından inen Adem’in elinden yuları bir çocuk aldı. Çekti, götürdü.

Dışarıdaki gürültüye Meryem Nine çıktı. Adem’i görünce sevindi:

“Geldin mi Adem oğlum, hani dohtur nirede?”

“O ciple geleceh Nine. İlçede bahacağa ağar bi hasta varmış. Bahıp yola çıkacah. Ben bekleyemedim, ata atladığım gibi geldim nine. Çirişli’den Ebe Hanım gelmiş mi?”

“He oğol, geldi ama o da dohtur deyir. Yol nasın acab, cip kolaycana geleceh mi dersin?”

“Gelir herhal nine.”

Sonra gelmesi gerektiğini düşünerek sesini değiştirdi:

“Gelir nine, gelir. Geleceh, gelmesi lâzım...”

“İnşallah oğol. Hele sen birez oyalan, ben de Gönül

gızıma bahayım. Sen heç meraklanma, dohtur gelene gadder ganamay, durdursah tamam. Ebe Hanım da dört dönir etrafında. Elinden geleni yapir yavrucah...”

“Günü değeldi ninem?”

“Takdir oğol, takdir. Olan oldu bi kere, elden ne gelir?”

Meryem Nine, evden içeri girdi. İçerden telâşlı sesler geliyordu. Adem, eve girip çıkan kadınların yüzlerine bakarak bir şeyler anlamaya çalıştı. Yüzler donuk ve sessizdi. Çaresizlik içinde evin etrafında dört döndü. Irmak boyu uzayıp giden yola bakıp durdu. Sigara üzerine sigara yaktı. Hiçbir şey, beynini yiyip bitiren kara düşüncelerine “dur!” diyemiyordu. “Doğuma daha iki ay var, derken, bu da nesiydi? Ağar iş yapma dediydim ona...” diye söylendi, Kızacakken vazgeçti. Olan olmuştu bir kere. Elden ne gelirdi.

Çocuğu falan boş verdi. Gönül’ü kaybetmek korkusu içini bulandırıyor. Tam değerlendirememekle birlikte, durumun pek de iyi olmadığını sezinliyordu. Köyün yarısından çoğunun ebesi olan Meryem Nine’nin yüzünde bile o eski neşe, o canlı sevinç yoktu. Yüzünün katmerlenmiş kıvrımları arasına, ince bir hüznün dalgası gelip çökmüş gibiydi. Orda tüm ümidini yitiren yılgın bir sessizliğin izleri vardı,

“Allah’tan umut kesilmez.” dedi. “Ölüm” onun düşüncelerine uzaktı. Ölümü evine sokmayacaktı. İzin vermeyecekti buna. Doktora doktor. Ha geldi ha gelecekti...

Elini gözlerine siper ederek, yol ile göğün birleştiği ufka baktı. Can veren umut gibi bir karaltı aradı. Kulak verdi, uzaktan uzağa gelen bir motor sesi duymaya çalıştı. “Gelecek” dedi. Rahat edemedi, kalktı bacaya çıktı. Ufka her çıkışında sabırsızlığı artıyor, gelişigüzel adımlarla bir o yana, bir bu yana dolaşıp duruyordu.

“Gecikir mi?” diye düşündü. İçini ezen bu acı olasılıkla yüreği küt küt atıyordu. Ruhuna çöreklenen tüm kara bulutları kovarcasına elini iki yana salladı. “Son umut bu, gecikmesin!” dedi. “Ne olur Allah’am, gecikmesin, gecikmesin, gecikmesin!” Gecikmesin, sözü ruhunda binlerce kez yankılandı.

Gönül, yatağında kırık bir dal gibi hareketsizdi. Suyunu yitirmişçesine yalnız ve yaşamdan uzak. Bedeninde kalan son yaşam kırıntılarını bırakmama uğraşındaydı. Başarmadığını duyumsadı. Sanki uçsuz bucaksız bir uçurumun kenarına asılı kalmıştı. Kollarındaki güç bitmek üzereydi. Son bir çırpınıyla eline geçirdiği ince dal parçası da yavaş yavaş bel veriyor, bedeni uçsuz bucaksız bir kuyuyu andıran o karanlıklar içine doğru kayıp gidiyordu.

Sonra tatlı bir ses, uzaklardan ince bir ışık gibi süzülüp yaklaşıyor ve tatlı bir müzik nağmesi halinde kulaklarına şu sözleri söylüyordu:

“Sık dişini! Ha gayret. Az daha, az daha!”

Gönül, yeni bir güçle canlanıyor ve gözlerini perdeleyen o uçsuz bucaksız gece, bu sesle aralanıp aydınlanıyordu. Bu ışık içinden değişik hayaller belirliyordu. Düşlerinin dünyasıydı bu. Düşlerini perdeleyen sisler birer birer dağılıveriyordu. Bir ses geliyordu hayallerin arkasından.

Bir bebek ağlıyordu az ileride. Gönül’ün göğüsleri sancıyor. Göğüsleri sancıyorsa bebek altını kirletmemiştir. Bu ağlama başka türlü bir ağlama. Gönül’ün göğüsleri sancıyorsa bebek aç demektir. Bebek doya doya emecek. Bebek emecek ve büyüyecek... Çatlayan tohum gibi dal verecek, budaklanıp, başı göğe degecek.

Göğüsleri sancıyor. Göğüsleri domur domur süt dolu. Can dolu. Elleri aceleci. Tatlı bir heyecanla uzanıp bebeği kucağına alıyor. Yüreğinde alazlanan ateş, tüm vücudunu yakıp, kavuruyor. Mutluluk bu olsa gerek...

Çocuk sabırsız. Çocuk aç. Ağzı ateş pembesi. Şıprıtılı seslerle annesinin memesine saldırıyor. Elleriyle dokunarak arıyor. Aradığını biliyor aslında. Yanağına degen yumuşaklığın aradığı olduğunu duyumsuyor,

Gönül sarhoş. Gönül mutlulukla kendinden geçmiş. Üç etek entarisinin göğsüne doğru inen düğmelerini aceleyle açıyor. Çocuk ağzına dolan hayat suyunun coşkunluğuyla memeye saldırıyor. Bütün mutluluklara bir anda sahip olmanın en sabırsız çabasıyla emiyor, emiyor...

Sonra asılı olduğu dala dönüyor Gönül. Göğüsleri tatlı bir boşalığın güzelliğiyle sakin. Çocuğun gözleri doygunluğun verdiği rahatlıkla yavaşça kapanıyor. Çocuk ağzında dünyanın en güzel memesıyla uyuyor.

Dişsiz damağında hapsettiği bu sevgi yumağının ortak mutluluğunu paylaşıyorlar. Asılı olduğu dal yavaş yavaş bel veriyor. Gönül’ün elleri yapış yapış ter içinde. Elleri güçsüz. Elleri başka dünyaların sarhoşluğuyla suskun. Gönül, ellerinden ayrılmış bir kez. Ne ellerini ne tutunduğu dalı düşünüyor. Tatlı bir düş içinde. Tam yirmi beş yıl düşlerini süsleyen yaşam biçiminin en güzeliyle iç içe. Dünyaya kulaklarını tıkamış.

Çocuk göğüsleri üzerinde mışıl mışıl uyuyor. Elleriyle bebeğini okşuyor. Gönül, bitimsiz bir uykunun eşliğinde. Gönül, yatağında kırık bir dal gibi hareketsiz yatıyor...

Adem, sigarasının dudaklarına degen ateşiyle yeni sigarasını yaktı. Köyün karşısında ırmağı takip ederek kıvrılıp, giden yola bitmez bir inatla göz gezdirdi. Yol ile gökyüzünün kucaklaştıkları noktada bir karaltı belirmişti. Heyecanla fırladı. Güneşin altın ışıkları karaltının camlarından yansıyor, ak bir umut gibi Adem’in yüreğine saplandı. Tüm karanlıklar üstüne güneş doğdu sandı.

“Geliyor” dedi sessizce. Düşte gibiydi. Silkinerek uyandı:

“Geliyor, geliyor, geliyor!” diye bağırarak deliler gibi bacadan aşağı indi:

“Geliyor, dedi. Geliyor Meryem Nine!”

Meryem Nine’nin gözlerinden süzülen iki damla yaş nice acılara tanık olmuş yüreğini yalayarak, toprağa düştü.

İçerde, inceden inceye bir ağıt sesi yükseliyordu.

ŞİİR GÜNLÜĞÜ 4

Gültekin Emre

Cuma – Abdülkadir Bulut, ülkemizin şiir atlasını ne güzel gözler önüne sermişti bütün şiirleriyle *Ülkemin Şiir Atlası*'nda (1987) “*Sen Tek Başına Değilsin*” diyerek halkının yanında olduğunu belirterek; “*Acılar Yurdumdur*” diyerek ülkemizdeki siyasal, ekonomik çıkmazların yarattığı acıların yürekleri nasıl dağladığına değinerek; “*Gözyaşları da Çiçek Açar*” diyerek bitmeyen yaşam mücadelelerinin yarattığı sıkıntılara ve umutlara gönderme yaparak; “*Yurdumun Şiir Defteri*” diyerek yurdumuzun emekçilerini, ezilmişlerini, halkını bağrına basıp şiirlerinde onları yücelterek... direniş ateşini hep diri tutmuştur şiirlerinde, yap ya- lın imgelerinde. Özgürlük için verilen mücadeleye inancını hiç yitirmeden kaleminin alın terine hep saygı göstermiş de bir şairdir Abdülkadir Bulut. Hep yeni bir şiire başlar “*Tohum atar gibi toprağa / Vurur gibi maden kazmasını / Dağın dibine*”. Ezilen halkın, emekçilerin, yoksulların tek başlarına olmadıklarını, onların yanlarında olanları da var olduğunu vurguladığı şiirini, şiirlerini gel de unut!

Sen tek başına değilsin / Yağmurda koşan taylar gibi / Ve toprağı iyice kavrayan / Kökler kadar akranın var / Omuzlarında hayat ve şiir / Alın terinden bir yürüyüş // Sis örtse de alnını bazan / Dalına göre konsa da kuşlar / Kalem seni ark alıyor boyna / Gülü saklayan yaprak / Ve kızartan toz... (Sen Tek Başına Değilsin)

Cemal Süreya, Abdülkadir Bulut için “*kasabalı Lorca*” derken ne kadar haklı: Çünkü, O, “*Her şeyi bir türkü kıvamında, bir türkü tadında eritiyor. Yerel görünümlere, durumlara dayanıyor. Ordan soylu imgeler yaratıyor... Her şiirinde şiir var*” da diye değerlendiriyor onun şiir dünyasını Cemal Süreya.

Sennur Sezer biraz daha derine iniyor şu saptamalarıyla: “*O, alnımızdaki kırışıklıklardan biri artık. Buğday rengi şiirleri şiirimize katıldı. Eksik kaldı 'yeni sözler; yeni türküler ve güzellikler...' Ama yurdumuzun şiir defterinde güneş yanığı bir sayfa olarak hep kalacak.*” kalıyor da.

Şiirlerinde yerel dili imgelerinde, dizelerinde baş köşeye oturtur Abdülkadir Bulut: fabl'lar, türküler, maniler, söylenceler... şiirine Akdeniz doğasının, ruhunun zenginliğini katar: Yerel dilde “*yağlık*” mendil. “*küncü*” susam. “*dökkü*” sahil kekligidir... ve başka pek çok özgün sözcük! Evrenseli yerelleştirir, yüceltir Akdeniz kültürünün tüm derinliğiyle, günlük yaşamdaki etkisiyle.

Şu dizeler onun yaşamına, dik duruşuna, hayata bakışına da tanıklık ediyor:

Ne göbeği burnundan ilerde / Birinin önünde eğildim / Ne de göbeği burnundan geride / bir başkasının (Özeleştirir)

Hapislikler, sürgünlükler, baskılar onun halkının yanında olmasını hiç mi hiç engellemeyemedi. O, “*Ayaküstü de olsa / Söyleyecek çok sözü*” olmuştur hep “*Pazara giden köylülere / Yurduna*” dair.

Cumartesi – Fatih Özdemir'in hazırladığı *Doğadan Söze Modern Türk Şiirinde Hayvan İmgesi* (Kabalıcı 2022) kitabında şiirlerde yer alan pek çok hayvan imgesinin izini sürmüştü.

Bireyselden toplumsala, düşünsel olanlardan duygusal olana kadar pek çok durumda karşımıza çıkabilen hayvan imgeleri, şiirin temel öğelerinden biridir, deniyor arka kapaktaki tanıtım yazısında. Ve şöyle sürüyor: Şiirin doğaya ve ötekine bakışını yansıtırken başka varlıklarla bir arada yaşama hakkındaki düşüncelerine dair de fikir vermektedir. Hayvanın ve şiirin bir aradalığı, yeni ve farklı düşünme olanaklarına kapı aralamaktadır; bu birliktelik zamanla hayvanları Türk şiirinin zenginliğini gösteren en önemli imgelerden biri haline getirmektedir. Hayvanların gizemi, insana hem benzemesi hem de ötekiliği modern Türk şiirine pek çok açıdan yansımaktadır.

Tanzimat şairlerinden günümüze uzunca bir yolu izleyerek günümüze gelinmiş. Hayvanların şiirlerde kendilerine yer bulmaları yeni değil elbette. Doğayla iç içe yaşıyoruz ve hayvanlar da bizimle. 371 hayvan şiirimizde kendilerine yer bulmuş. *At, kuş, ceylan, geyik, güvercin, bülbül, kedi, köpek, kurt, yılan, turna...* oldukça fazla yer almış imgelerde. Çağdaş şiirimizin içinde kendine özgü bir yeri olan Abdülkadir Bulut'un şiirinde sıkça geçen “*tay, kuş, şahin (şahin), kuzgun, geyik, tavşan, sansar, ceylan, kartal, at...*” görülmemiş yazar tarafından. Oysa, bu hayvanların yerel halk üzerindeki etkisi, birlikteliği imgelerde şaşırtıcı ve dikkat çekici biçimde yer alıyor: Örnek mi? İşte: “*Sen tek başına değilsin / Yağmurda koşan taylar gibi*”, “*Kav yak-tum geceyi kuşladım / Uzun şiirler yazdım sonra...*”, “*Bazan ölü bir sansarın yüzünü / Eski bir eylülle güzelliyorum*”, “*Uzattır hep gecelerden sesini / Durunca çok eski bir sansar*”, “*Kapılıp en uzak dönüşlerine / Getirdiği bir güzün sansarı*”, “*Çok oturdum bir Urfa gecesiyle / Salt geyikle-dim ben çarşılarımı*”, “*Sesinde ıslak bir geyiğin*”, “*Su verir*

tavşanına akşamından”, “*Yorgun bir ceylana benzer / Gö-
kevime oturan yokluğunuz*”, “*Gezinir denizsiz bir tavşan /
Öyküsünde bir uzun kartalın*”...

Şiirdeki hayvani, çiçek ve doğa betimlemelerinin insanlar üzerindeki etkisini gel de yadsı! Gel de Abdülkadir Bulut’un şiirindeki zengin “hayvan” imgelerini görmezden gel! Bir de Metin Altıok şiirindeki hayvanlar ve onlarla derinlik kazanan imgeler neden, niçin görülmemişi merak ettim!

Pazar - Metin Altıok, şiirdeki en belirgin, en bilinen *Gezgin*’dir kendinden kendine yol bulup gidip gelen: “*Benim için bir rüzgâr / -Artık burdan gitmeli- / Geçirmiş üzgün ipliğini / Acının iğnesinden,*” diyerek “*Yol*”a çıkar *Yerleşik Yabancı* olmaya: O “*gündüz*” hiç kimsenin önünde eğilmedi, ama “*geceleri*” hep kanattı kendisini. “*Ölsem ayıptır, sussam tehlikeli; / Çok sevmeli öyleyse, çok sevmeli,*” diye diye Madımak’ta öldürüldü. Yeri, yurdu belli bir yabancıydı ama “*Kendinin*” de “*Avcısı*”ydı. Kendini arayandı kendinde; bulandı kendini kendinde; bulamayandı kendinde kendini: “*Ne dedim, ne yaptım, / Nasıl davrandım? / Düşüm peşime izledim. / Sanki ben ve bendim / Önümsıra, ardımsıra / Dehlizinde kendimin.*” Metin Altıok, “*Kendine sürgün / Bir garip kişi*”dir hep kendince. Sormaması gereken sorular soran da biridir. Kendi “*teni*”nden bir “*kefen*” de biçer kendine. “*Acıya tezhib*” tir “*Hüzne redif*”. “*Yalnızlığın gözlerine / Sürme çeken / Öyle biri*” dir ki “*Geceleri uykusuz*”dur. Eşi Nebahat Çetin *Sorular Ünlemler* (1995) kitabında yanıtlarını alamadığı sorular sorar Metin’i yitirmenin acısıyla yaşarken, ölüme giderken: “*Madımak bir otun adıysa / Şair, yazar, benzin ve alev / Sözcükleriyle neyi hatırladınız?*” diye sorar, sonra da ünlem koyar şu dizelerine “*Başkalarının yaşamlarını didikleyerek / kendi yaşamlarını aklamaya / Çalışıyor insanlar!*” O günün koşullarındaki göndermeler bugün de geçerli: “*Sradan günler dağınık, tedirgin / Aşka ve küfre bularken hayatımızı / Çevremizde ses geçirmez duvarlar / Çıldırta labirentler / Kim yanıtlayabilir, hangimiz / Niçin dışarıdan kilitlenir bazı kapılar?*” Hadi gel de bu soruyu yanıtla yanıtlayabilirsen!

Pazartesi - Metin Altıok’un *Şiirin İlk Atlası* (1992) kitabını yeniden okuyorum. Şiirin alıp başını gittiği günlerde yaşıyoruz, onun için bu kitabı yeniden elime aldım. Ülke bir yandan oraya buraya savruluyor, sanat, sanatçı da bundan etkileniyor elbette. Moda çıkışlar pek önemsenir oldu. Toplumsal sorunlardan uzaklaşarak zorlama dil ve kurgular öne geçmeye çalışıyor, çalıştırılıyor ve toplumu sarsın isteniyor tepeden. Tekrar sormak gerekiyor “*Şiir nedir?*” diye. “*Dil, Şiir ve Anlam*” üstüne düşünmemek olmaz. “*Şiir ve İmge*”-yi de düşünmeden gel de şiir yaz! Ya “*Şiirin Kaynağı*”na ulaşma çabası ne olacak? “*Şiirde Öz ve Biçim*” üstüne dü-

şünülmeyecek mi? “*Şiir ve Evrensellik*”in yanında “*Şiir ve Görsellik*”le “*Şiirin İşlevi*” de yeniden gözden geçirilmeyecek mi? “*Şiir ve Sözcük*” üstünde uzun uzun düşünmek yok mu? Bunların yanı sıra şairin kişiliği, “*ben*”i, “*aşk*”ı ve “*Güncel Yaşam*”ı da şiire, imgeye, içeriğe dâhil değil mi? “*Çünkü şiirin saati kavrama değil imgeye ayarlıdır,*” diyor Metin Altıok. “*Şiirin bir yanının karanlıkta kalması da işte bundan*”mış. “*Daha açık söylemek gerekirse*” diyor ve şöyle devam ediyor sözüne: “*Şiirin ne olduğunu anlamak yine şiirle mümkün*” olur dedikten sonra, şunları da ekliyor belleklere iyice yerleşmesi için: “*Şiirin varoluş biçimi konusunda hiçbir zaman düzyazıya teslim olmamıştır. Çünkü şiir düşünceyle değil salt duygudaşlıkla kavranabilir olan bir sanat dalıdır. İşte bu yüzden şiirin ne olduğunu düşünsel olarak kavramak yerine duygu olarak yaşamak belki de daha doğru bir yaklaşım olacaktır*” da der şair.

Metin Altıok, Ülkü Tamer’in şu dizeleriyle şiirin ne olduğuna vurgu yapıyor:

Şiir uykusuzluğun şiltesidir, / Uykunun haritası. / Balkonun uyanışıdır şiir. Sonra şu dizeler: “Şiir ateşin habercisidir, / Yangının kundakçısı./ Yanardağın üstündeki kuştur şiir.”

Evet, bir kez daha Metin Altıok sözüne şöyle devam ediyor: “*Şiir yaşayan, devinen, yalaza benzer bir şeydir.*” O da yazdıklarıyla, şiiriyle, yobazların canına kıymasının acısıyla hâlâ yüreklerde yaşamıyor mu?

Salı – Abdülkadir Bulut’un “*Şiir*” e ilişkin şu dizeleri de ne çok şey imliyor:

Şiir / Sığdırmaktır bir çocuğun alınına / Ne varsa dünyada hayata dair.

Bu dizeleri düşünürken, Japonya’da 20 yıllık şiir yarışmasının sona erdiğinin haberi üzerine kaygı duyarak düşünmeye başladım. Yarışmanın sona erme nedeni yapay zekâyı mı yazdığını ayırt edemeyeceği için, yarışma iptal edilmiş. Yarışmanın bir daha yapılmamasına karar verilmiş. Dünyamızın nereye hızla evrildiğinin tipik ve ürkütücü bir örneği. Demek, bir çocuğun alınında doğup büyüyecek ve gelişip serpilecek şiir olmayacak gelecekte, çok yakında. Roman yazdırılan, beste yaptırılan, resim yaptırılan, pek çok konuda danışmanlık yaptırılan Yapay Zekâ, hayatımızın her alanına hızla girmeye ve söz sahibi olmaya başladı.

Metin Altıok “*Her şey biraz acıdır bilinen eksiğiyle*” diyor ya, doğru söze ne denir? Acılar günlerimizi, gecelerimizi, geleceğimizi, aşkımızı, toplumsal yaşamımızı, dostluğumuzu, yazdıklarımızı, ülkemizi... hep daha çok, daha sıkı sarıp duruyor; daha doğrusu sardırılıyor.

KİTAP RAFI

Onur Akbaş,
El Cinni Haris – Hisar Muhafizlari,
Vova Kitap

Bazı hikâyeler korkutmak için yazılmaz. Bazıları uyandırmak için yazılır.

El Cinni Haris, görünmeyenle değil, görmezden gelinenle uğraşır. Cinlerle değil; aklını teslim etmiş insanlarla. Lanetle değil; suskunlukla. Kehanetle değil; ihmalle, korkuyla ve çığarla.

Bu roman, kötülüğü masallaştırmaz. Onu insanın içine yerleştirir.

Bir ilçe, bir pansiyon, bir “hisar”... Görünürde güvenli, içten içe çatlamış mekânlar. İnançla çıkarın, akılla korkunun, vicdanla suskunluğun birbirine karıştığı bir coğrafya. Ve bu coğrafyada muhafızlık, kılıçla değil; bedel ödemeye hazır bir bilinçle yapılır.

Bu kitapta:

Kehanet yok, hesap vardır. Büyü yok, sorumluluk vardır. Masal yok, yüzleşme vardır. El Cinni Haris, “cinler yaptı” diyenlere karşı yazılmış bir romandır. “Zaman böyle” diyerek susanlara karşı. “Herkes öyle” diyerek suçu çoğaltanlara karşı. Çünkü bazen asıl tehlike, karanlık değil; karanlığa alışmaktır. Bu roman, okuru korkutmaz. Ama rahat da ettirmez. Çünkü bazı kitaplar eğlendirmek için değil, insanı kendine getirmek için yazılır.

Benim eksikliğimden olacak şimdiye kadar Selami Karabulut’un tekil şiirlerini okumuş herhangi gibi bir kitabını okuyup şiirlerinin toplu kompozisyonu hakkında net bir düşünce sahibi olamadım. Bu eksikliğimin gidermek adına

Karabulut’un *Başka Tufan*’ını aldım elime. Kitabı okumak bana pişmanlık duygusunu yaşattı demek en doğru tabir olacaktır diye düşünüyorum. Bu pişmanlık kitapla ilgili bir hayal kırıklığının yaşattığı bir duygu durumu değil, aksine şimdiye kadar Selami Karabulut’un tekil şiirleriyle yetinip bir kitabını okumamış olmanın verdiği bir duygu durumundan kaynaklanıyordu. Benim için sadece bir özgün bir

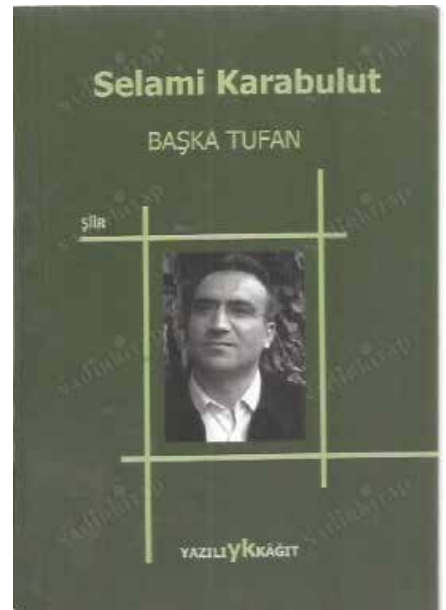
dize bile bir kitabı okumaya değer kılar. Oysa *Başka Tufan* âdeta bir mısrayı bercesteler tufanı gibiydi.

Bu kadar bu kadar temiz bir Türkçeyle bu kadar orijinal bir dil kuran şaire, aşk olsun.

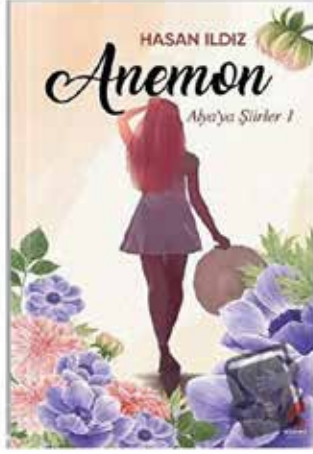
Kitabın en etkileyici dizesi de kitabın ismini vermiş. İyi şair iyi mısrayı sesinden tanıır ne de olsa:

“Ben sesindeki girdaptan başka tufan tanımadım”

(s. 47)

Selami Karabulut,
Başka Tufan,
Yazılı Kağıt Yayınları

Hasan Ildız,
Anemon,
Klaros Yayınları

Hasan Ildız'dan şiir perisinin kulağına üflediği Alya'ya adanmış lirik şiirler. Âdeta bir serenat seremonisi. Coşkulu bir söyleyişle aşkın en yalın hâlini imleyen mısralar. Duygu yükünü boşalta boşalta inşa ettiği bilge aşk şiirleri.

Susuşları bir çözülme, haykırışları bir kilit. Bazen kalabalık bazen yalnız. Her zaman olduğundan daha çok okumayı hak ediyor bu kitabıyla Hasan Ildız.

“Ruh ve beden

Aynı perdeden giriyor söze

Sevmeyi öğreniyorum senden” (s. 75)

Tarık R. Konal, öz Türkçeye gönül vermiş bir dil devrimcisi. Dilimizin yabancı sözcüklerle baskılandığı bir dönemden günümüze uzanan süreci en ince ayrıntılarına değin bilen bir aydın.

Konal, egemenliğin yalnızca halk yönetimiyle değil, o yönetimin tamamlayıcısı olan aydınlanma devrimleriyle var olabileceğini özümseyen bir öğretmen tavrıyla anlatıyor derdini.

Bu anlayışla yazdığı yazılarının omurgasını da öz Türkçe duyarlılığının önemi ile dil bilincinin gerekliliği oluşturuyor. Bu kitabında yer yer büyük basın kuruluşlarındaki dil yanlışlarına değiniyor yer yer dilimizin olanaklarıyla yabancı sözcüklerin boyunduruğundan kuruluşun yolunu gösteriyor.

Konal'ın yazılarında yalnızca bir devrimcinin savaşını değil, aynı zamanda tükenmek bilmeyen bir aydınlığın taşıyıcısı olmanın güçlüklerini de görüyoruz.

Tarık Konal,
Bize öz Türkçe yarasır,
İzan Yayıncılık

İKİ BURÇLU KALE

Sağanıkların ulağı yıldırımlarla
kanatlan ey direniş alevi
tarlalara yoksulluğun bağrına
emeğin nabzına fabrikalara sıçra

Sıçra ki
boynu bükük başak zincirli emek
ufkumuz umudumuz canlansın
Sıçra ki mazlum kuşansın gücünü
yeryüzü aydınlansın

Nihat Behram - 2022

EKENEK

HAYAL / ESTETİK / EMEK